

پوشاک منشی‌ها و مادری‌ها

درخت جمشید

نوشته

جلیل ضیاء پور

از انتشارات وزارت فرهنگ و هنر

۱۳۵۰

. . . . ایرانیان زیباترین ملت‌های خاور نزدیک
در روزگار باستانی بوده‌اند . . . . تصاویر تاریخی نشان
میدهند که مردمی میانه بالا . . . . و با سختی و صلابت
بوده‌اند . . . . در سیمای ایشان تقارن مطبوعی دیده
میشود . . . . و در اندام و هیأت ایشان ، آثار نجابت
مشهود است .

غالب ایشان ، لباسی مانند لباس مردم ماد بر تن
میکردند ، و بعدها خود را به زیورآلات مادی نیز
آراستند .

(صفحه ۵۴۴ مجلد اول کتاب «تاریخ تمدن مشرق زمین»
نوشته ویل دیورنت.)

۲ - نقش برجسته چهره مردی پارسی . از نقوش تخت جمشید .

اگر نقوش برجسته تخت جمشید نبود که اینک وسیله بررسی پوشاک دوره‌ای از مردم ما باشد، شاید هرگز از روی نوشته‌های در هم مورخان، موفق به دریافت چگونگی پوشاک پارسی‌ها و مادها نمیشدیم. این نقوش، نه تنها نمودار پوشاک زمانی از مردم ماست، بلکه نشان دهنده پوشاک بیست‌وهشت ملت دیگر تابع ایران در همان زمان نیز میباشد. بعلاوه، تخت جمشید را از لحاظ مدارک پوشاکی باید بی‌نظیر دانست زیرا که اینهمه اسناد پربها در هیچ جای دیگر دنیا مانند تخت جمشید با هم در یکجا فراهم نیست.

از میان پوشاک فراوان منقوش در تخت جمشید، دو گونه پوشاک دیده میشود که خاص پارسی‌ها و مادها میباشد و از آنها در کتابی بنام «پوشاک باستانی ایرانیان» یاد شده و چگونگی آنها نیز بی‌آنکه بجزئیات پرداخته شود با ذکر مدارک و مآخذ و ارائه نقوش و طرحهای لازم، روشن شده است.

در باره این دو گونه لباس که مورخان قدیم نوشته‌های ناروشن بجا گذاشته‌اند اختلاف نظر زیاد است زیرا بیشتر آنان، که اخبار را بنقل از مورخان قدیم انتقال داده‌اند و خود نیز ضمناً اظهار نظر کرده‌اند گاه اشتباهاتی از روی بی‌توجهی نموده‌اند که ناگزیر، اندیشه‌ها را مشوش کرده به درنگ واداشته‌اند.

در اینجا، تنها نقوش تخت جمشید است که روشنی‌بخش درستی‌ها یا نادرستی‌های پاره‌ای از گزارشها است و برای بررسی‌های ما راهنمائی قابل‌اعتماد است. ازینرو گزارشهای مورخان را هرچه باشد پشت سر میگذاریم و به نقوش تخت جمشید (این مدارک جاندار) می‌پردازیم.

صفه تخت جمشید، دارای کاخهایی است که باستانشناسان نقشه‌هایی برای وضعیت آنها تهیه کرده و خصوصیات هر یک را (از لحاظ ساختمانی و اندازه و نقوش دیواره‌ها) یادآور شده‌اند و از همه چیز آنها به کفایت (جز پوشاك، مگر به اختصار) نوشته‌اند .

بر روی دیواره‌ها و پلکانهای همین کاخهاست که نقوش پر ارزش و فراوانی از پوشاك پارسی‌ها و مادها و بیست‌وهشت ملت دیگر ساخته شده است .

نام کاخها و بناها که بوسیله باستانشناسان در نقشه‌های شماره‌های (۳ و ۴) معرفی شده ، در اینجا از مهمترین آنها که دارای نقوش مورد نیاز ما میباشند نام برده میشود و برای آگاهی بیشتر از خصوصیات و جزئیات تخت جمشید، باید به آثار باستانشناسان در این باره رجوع نمود .

۴ - پلکان شمالی کاخ آپادانا .

۵ - کاخ آپادانا .

۶ - پلکان شرقی کاخ آپادانا .

۷ - تالار شوری .

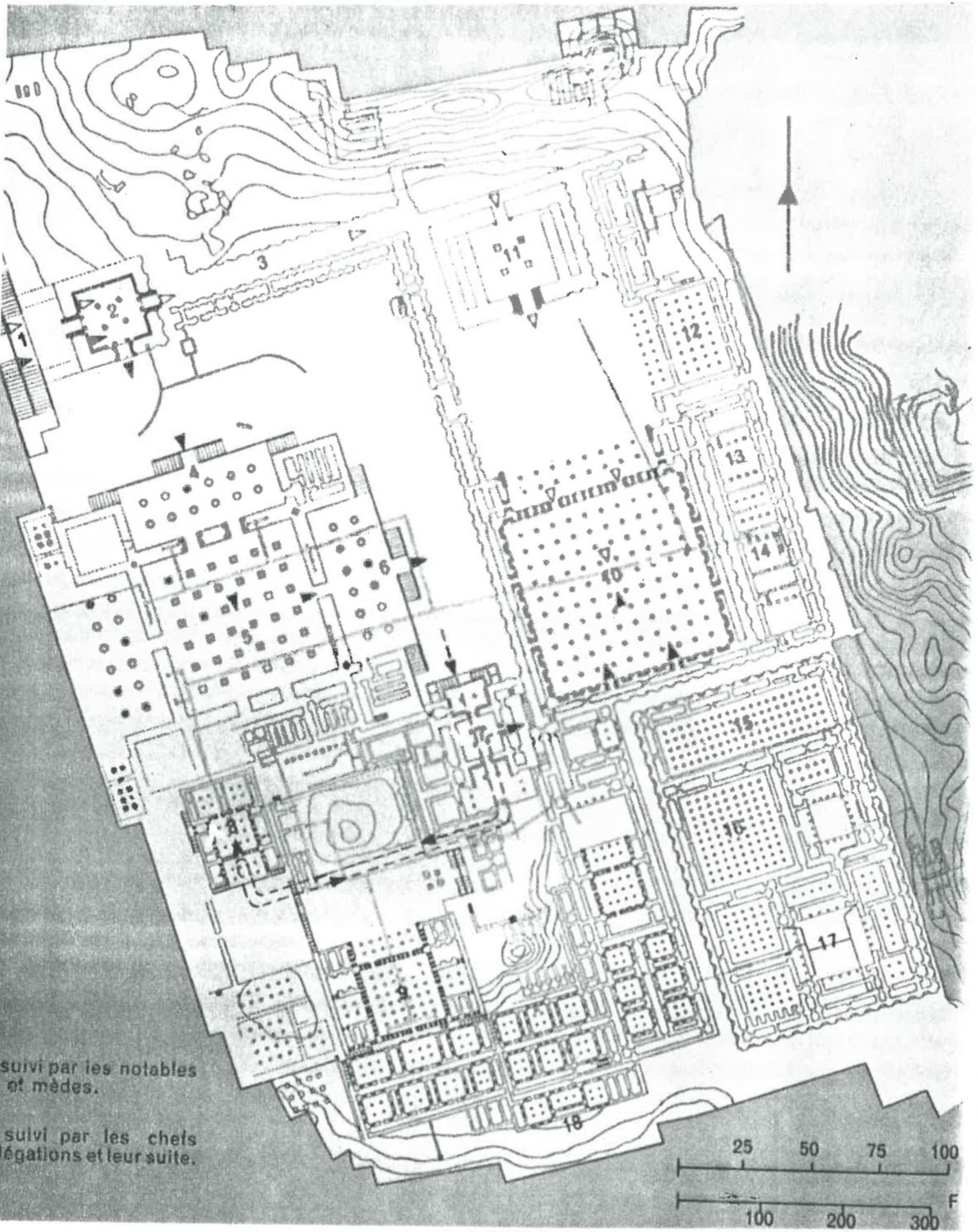
۸ - کاخ داریوش .

۹ - کاخ اختصاصی خشایارشا .

۱۰ - کاخ صد ستون (تختگاه) .

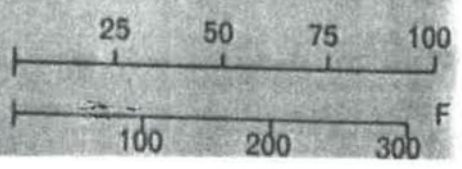
این آگاهیها و نیز نقشه شماره (۳) از کتاب « ایران » گیرشمن

استفاده شده است .

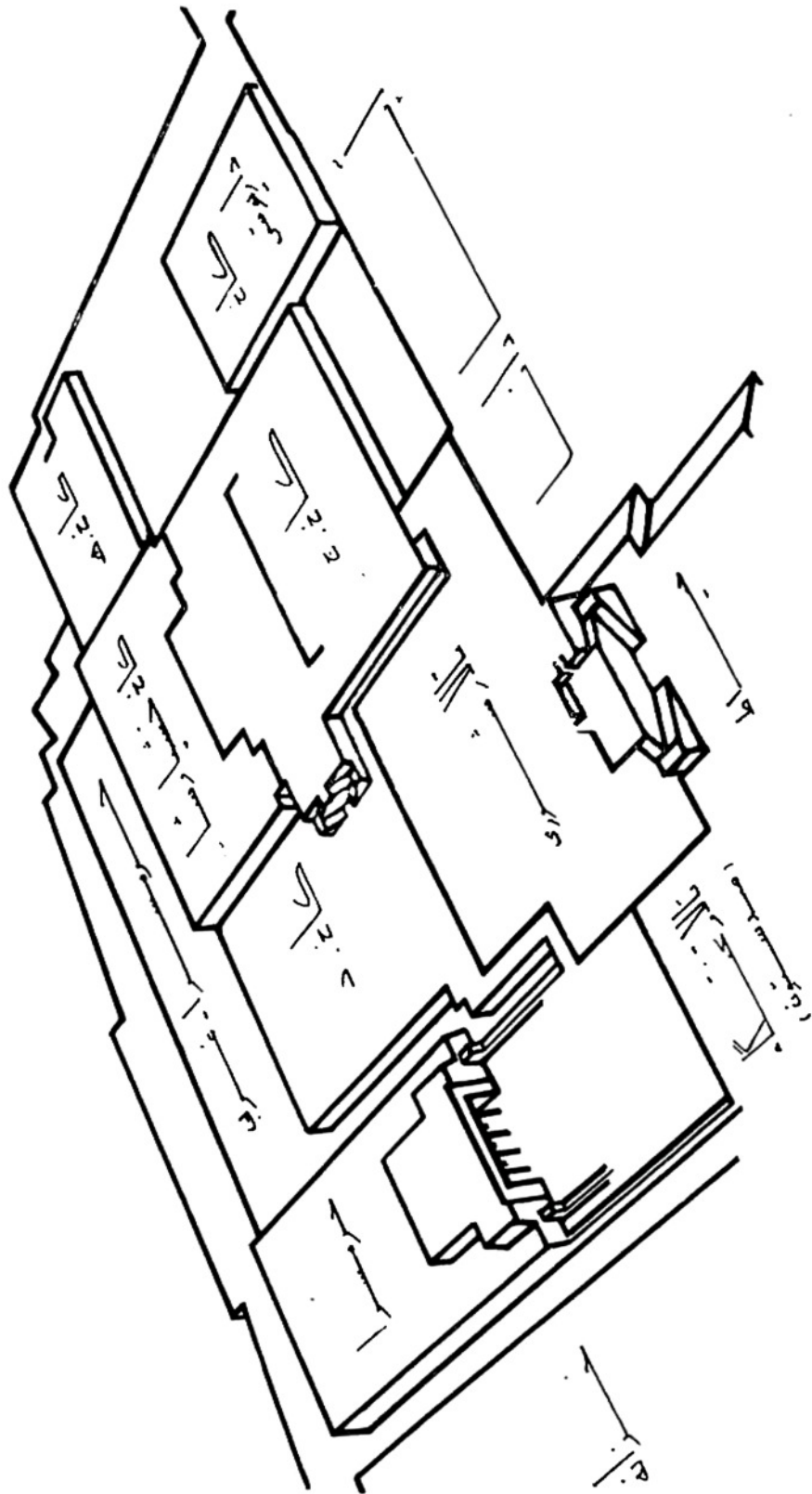

suivi par les notables
is et mèdes.

suivi par les chefs
délégations et leur suite.

شکل (۳) نقشه کاخهای صفت تخت جمشید . برداشته از کتاب « ایران » گیرشمن . شماره‌های فارسی را مؤلف این کتاب ، مزید نموده است .

شکل (۴) نقشه قسمتی از صفت تخت جمشید از جبهه شمال شرقی . برداشته از کتاب « تخت جمشید » اشیت .

بدنه دیوارها و پله‌های کاخهای آپادانا، تالار شوری، تختگاه، کاخ داریوش و خشایارشا، پر از نقوش بسیار ارزنده و ممتاز است که میتواند سالهای دراز از هر لحاظ زمینه بررسی قرار گیرد.

انبوهی و گیرائی و منظره بظاهر همانند، یکنواخت و یکسان نقوش این دیوارها، در شروع بکار، مانع توجه بچگونگی پوشاک آنها است؛ ولی پس از بارها مراجعه و دقت به یکایک آنها، از خلال قلمزنیهای مختلف میتوان دریافت که حجاران چندی با سلیقه‌ها، و دقت‌های متفاوت در آنجا بکار پرداخته‌اند؛ و ازینرو، هر نقشی دارای یک یا دو کمکاری یا ریزه کاری و پُرکاری خارج از هماهنگی است که میتوان از سوئی حمل بر شتابزدگی حجاران در تمام کردن کار، و از سوئی دیگر حمل بر بهترسازی کار نمود. زیرا چنین احساس و دریافتی، از روی تناسب سازی، طرح ریزی، چین سازی، ریزه کاری و همچنین، از غفلت حجاران در بکارنگرفتن خطوط لازم برای کنده کاری یا نظیرسازی بخوبی مشهود است.

این فراموشکاری و غفلت ناشی از شتابزدگی که نتیجه آن فقدان برخی خطوط (از لحاظ گردش و مواصله لازم آنها) است سبب شده است که امروزه، کار پی‌جوئی و دریافت وضع پوشاک بصورت نامطلوبی برای ما دشوار گردد.

برای هر بیننده عاری از آگاهی لازم (و چه بسا، آشنایان بکار حجاری و آگاهان بتاریخ باستانی) بسیار مشکل است که با چندین بار مراجعه بنقوش تخت جمشید بتواند بچگونگی پوشاک‌ها به درستی پی‌برد.

لباس فراخ مشهور به پارسی ، دو تکه ، یا یک تکه میباشد ؟

اینک که درباره آنها از روی کنجکاوی و دقت بیشتری سخن میرود ، پس از چند سال مطالعه و بررسی است که تشخیص چند و چونی و درستی یا نادرستی طرحها در نقوش تخت جمشید دست داده و روشن شده است که حجاران این نقوش تا چه اندازه در تجسم پوشاک مهارت و توفیق داشته‌اند .

در نخستین نگاه بنظر میرسد که پوشندگان لباس چین دار مشهور به پارسی پیراهنی یکسره و فراخ دامن و فراخ آستین دارند ، و کمر بندی میان آنها را در کمر گاه جمع کرده است .

این لباسها ، چنان طرح و حجاری شده‌اند که جز یکسره بودن آنها چیزی به اندیشه نمی‌گذرد . شکل‌های (۵ و ۶) .

اگر احیاناً به اندیشه رسد که ممکن است این لباس یکسره و یکپارچه نباشد ، و مرکب از دو تکه « بالاتنه و دامن » باشد ، نقشی که این اندیشه را تمام و کمال کمک و تقویت کند در تخت جمشید بنظر نمی‌رسد . چند نقشی از نقوش تخت جمشید نیز که ذهن را اندکی روی دو تکه بودن این لباسها ، به درنگ و کنجکاوی وامیدارند ، نقوش مردانی است که آنانرا در حال جنگ با حیوانات شاخدار « که دُمهای عقربی و پنجه‌های عقابی دارند » ساخته‌اند . شکل‌های (۷ و ۸) .

شکل (۵) نقش برجسته مردی پارسی که از پله بالا می‌رود و گل نیلوفر در دست راست دارد و مینماید که لباسی یکسره بر تن دارد . نقش تخت جمشید « دیواره پله‌های تالار شوری » .

شکل (۶) نقش برجسته خدمتگذاری (پارسی) که با دستاری بر سر و روی پیچیده از پله بالا می‌رود و در هر دو کف دست خود دو جام را می‌برد و مینماید که لباسی یکسره بر تن دارد . نقش پله غربی کاخ داریوش در تخت جمشید .

شکل (۷) نقش برجسته مردی پارسی که آستین را برشانه انداخته و خنجری در شکم جانوری به شکل شیرشادار فرو کرده است، و در زیر آستین، تن برهنه اش پیداست. نقش جرز شمالی درگاه شرقی کاخ داریوش، در تخت جمشید.

شکل (۸) نقش برجسته مرد دیگری (پارسی) در حال جنگ با جانوری به شکل شیر و پنجه‌های عقابی . آستین این مرد نیز بالای شانه انداخته شده و تن برهنه‌اش پیداست . نقش جز شمالی درگاه شرقی کاخ داریوش . در تخت جمشید .

این مردان، که آستین فراخ و بالازده و تن‌های برهنه دارند وضعیت لباسشان در کمرگاه، چنانست که این پرسش پیش می‌آید: آیا میشود که این لباسها دو تکه بوده باشند؟ چنانکه گفته شد نقوش تخت جمشید پاسخگوی این پرسش نیست زیرا بهیچرو، سندی ارائه نمی‌دهند. ولی مهرهائی استوانه‌ای منتسب به این دوره وجود دارند که مردانی را در حال جنگ با شیرها نشان میدهند.

این مردان، دامن چین‌دار مشهور پارسی را پوشیده‌اند و بالاتنه برهنه‌شان را جلینقه یا پستکی جلو باز پوشانده است و این بخوبی میرساند که دامن، از قسمت بالائی لباس جدا بوده است. برای توجه یافتن به این موضوع، مهرهائی که تشخیص دامن جدا را از بخش بالاتنه آسان میکنند با شماره‌های (۹ - ۱۰ و ۱۱) ارائه میشوند.

مهر استوانه‌ای دیگری نیز هست که کشاورزی را در حال شخم زدن زمین بکمک يك و رزو نشان میدهد. در اینجا، کشاورز با دامن کوتاهتر و بالاتنه برهنه ساخته شده است. شکل (۱۲) .

گواينکه دامن کوتاه کشاورز شباهتی به دامنه‌ای چین‌دار و منظم پارسی‌ها ندارد، با اینوصف میتواند گواهی براین باشد که مردم آنزمان دامنه‌ای جدا داشته‌اند، خاصه مَهري استوانه‌ای منتسب به « نابل جدید و ایران » را لوئی دولاپورت در کتاب خود موسوم به « مجموعه مهرهای مشرق » ارائه میدهد که گواه روشنی بر این نظر است زیرا دامن تنه‌ای پارسی دارد. شکل (۱۳) .

شکل (۱۰) مَهْری استوانه‌ای که مردی پارسی را در میان دوشیر و در حال مبارزه با آنها نشان میدهد . اینمرد نیز ، دامنی پوشیده و پستیکی بر تن دارد و تاجی بر سر نهاده است . برداشته از کتاب « مَهْرهای خاورمیانه » تألیف بانو « ادیت پورادا » Edith porada

شکل (۹) قسمتی از مهری استوانه‌ای که مردی پارسی را با دامن و پستک^۱ و تاجی بر سر نشان می‌دهد .
در دست راست خنجر دارد و با دست چپ یک پای شیری را گرفته جسدش را سرازیر نگاهداشته است .
برداشته از مجلد ششم کتاب « دائرةالمعارف هنر جهانی »

شکل (۱۱) مَهْرِي استوانه‌اي که مردی پارسی را در حال مبارزه با يك شير در میان دو درخت نشان می‌دهد . این مرد ، دامن و پَسَنَك پوشیده است . برداشته از کتاب « مَهْرهای خاورمیانه » تألیف بانو ادیث پورادا «

شکل (۱۴) مَهْرِي استوانه‌ای که کشاورز پارسی را در کار شخم‌زدن با جفتی « ورزو » نشان میدهد . این کشاورز فقط دامنی برتن دارد . برداشته از کتاب « مجموعه مهرهای مشرق » تألیف « لوئی دولاپورت » این مَهْر ، درموزه لوور پاریس نگاهداری میشود .

شکل (۱۳) مَهْرِي مَنْتَسِب بَه بَابِل جَدِيد و اِیْران کَه مَرْدِی پارسی را در حال مبارزه با جانوری بالدار نشان میدهد . اینمرد نیز چون مرد کشاورز (در شکل ۱۲) فقط یک دامن بر تن دارد و سجاف دامن نیز بر دور کمر او نمایان است . برداشته از کتاب « مجموعه مَهْرهای مشرق » تألیف « لوئی دولاپورت » .

این چند سند ، تنها راهنمای اندیشه ما به دو تکه بودن لباس فراخ چین‌دار بظاهر یکپارچه میباشد . پس از دیدار این دو سه مهر ، و با توجه بساختمان دامن در هر یک ، و بنظر آوردن بالاپوش آنها در نقوش تخت جمشید ، کم کم اندیشه به قبول دو تکه بودن لباس بظاهر یکپارچه ، بیشتر راغب و معتقد میشود تا به یک تکه بودن آن . زیرا اگر قبول کنیم که این لباسها یکپارچه بوده‌اند ، باید نیز در نظر بگیریم که آنرا قاعدتاً از سر می پوشیده و بر تن استوار میکرده‌اند ، در اینصورت دشواری اینگونه لباس پوشیدن را بخوبی میتوان مجسم کرد .

شاید برای زنان ، اینگونه لباس پوشیدن دشواری نداشت ، ولی برای مردان جنگجوئی چون پارسی‌ها که میبایست سرعت عمل و چابکی میداشتند ، دشوار می آمده است که خود را گرفتار پوشاک دست و پاگیر نموده باشند و تسهیلاتی بمنظور آسان‌تر مورد استفاده قرار دادن آن فراهم نکرده باشند .

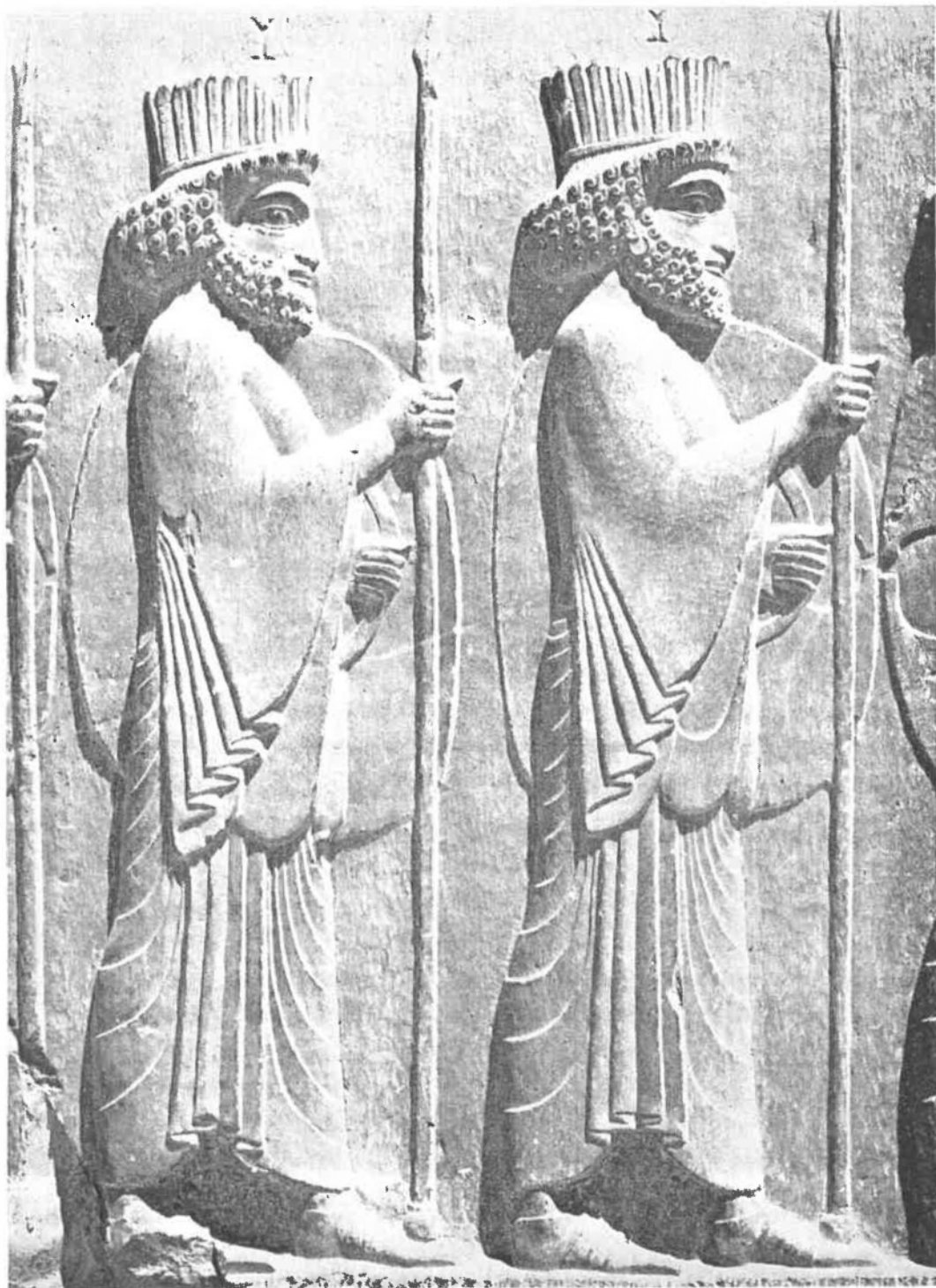
دامن پارسی‌ها .

در نقوش تخت جمشید ، برای مردانی که لباس چین‌دار پوشیده‌اند دو گونه دامن ساخته‌اند .

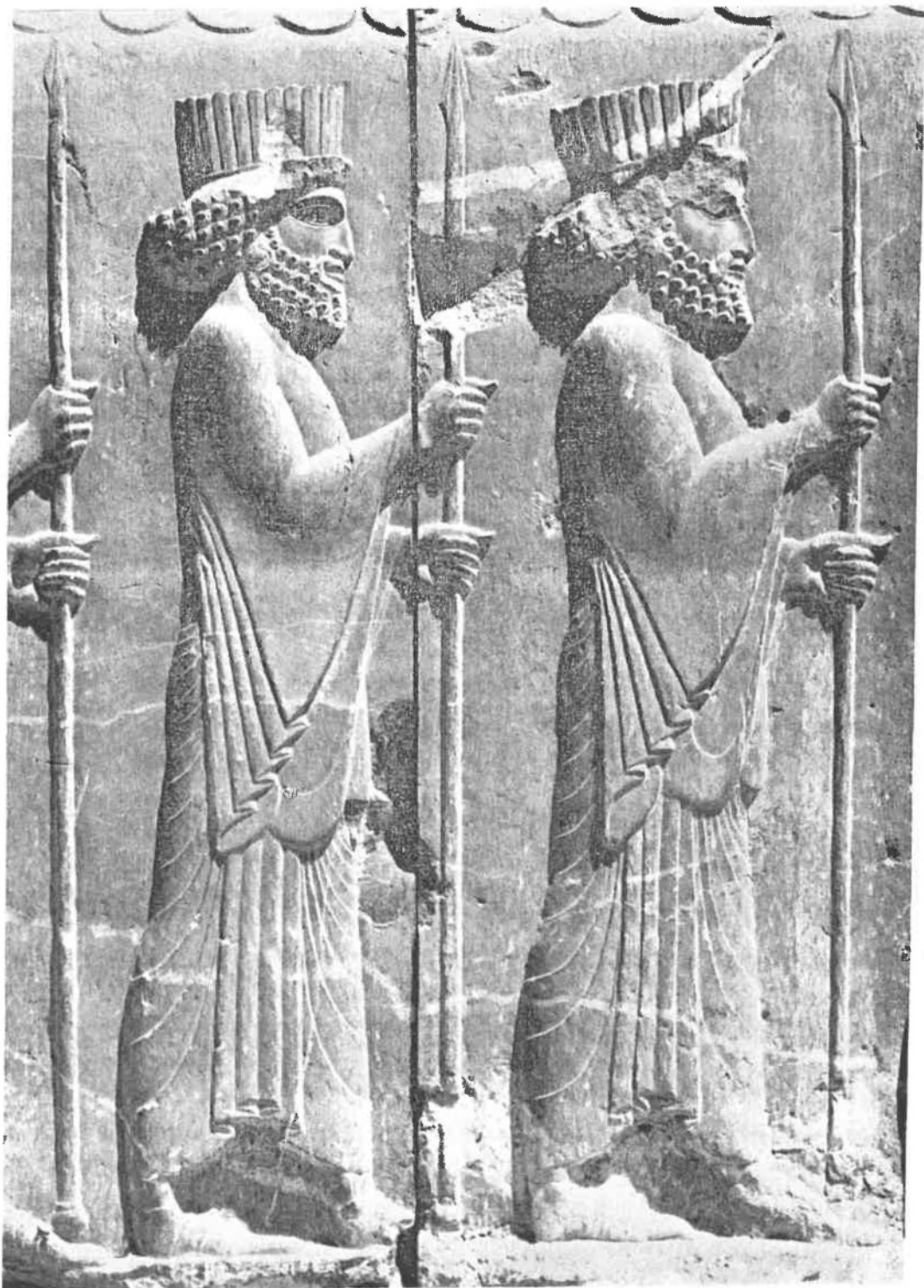
یکنوع آن دارای یکدسته راسته‌چین عمودی چهارلایی در جلوی دامن است ، و نوع دیگر ، دو دسته راسته‌چین عمودی چهارلایی دارد .
شکلهای (۱۴ - ۱۵ و ۱۶) .

ایجاد این دسته‌چین‌های عمودی در جلوی دامن ، بدیهی است که علاوه بر دادن زیبایی در اصل بمنظور فراخ کردن دامن بوده است تا در حرکات بلند و سریع ، مانع آزادی عمل نباشد .

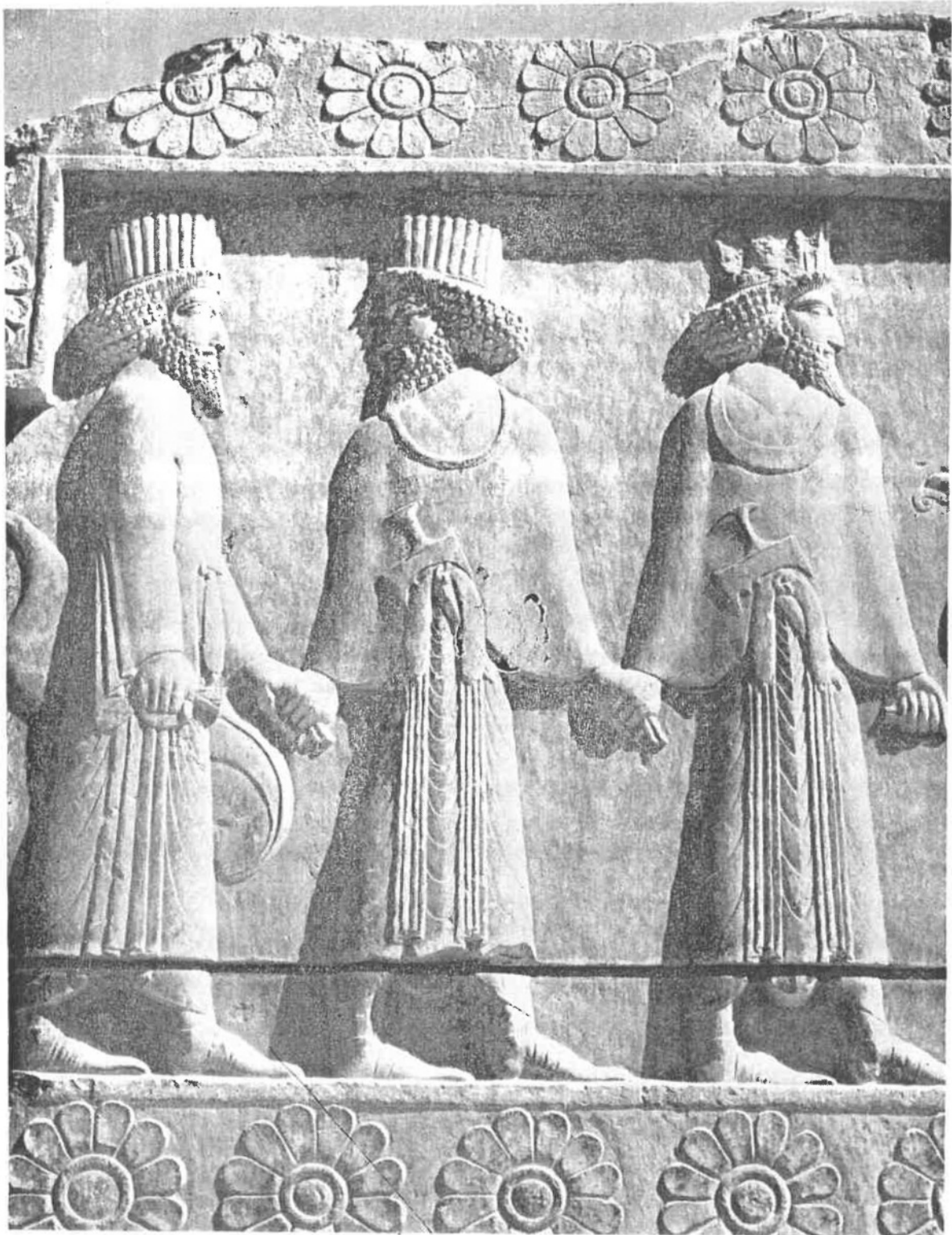
دامنهای یکراسته چینی (چنانکه گفته آمد) دارای چهار چین‌خوردگی عمودی میباشند . بخش پائین این دسته‌چینها ، از دو سرخط افقی چین وسطی ، از دو سو بصورت « ۷ - ۸ » یا زیکراک پائین آمده ، بطرح لبه پائین دامن می‌پیوندند ، و مجموع این زیکراکهای دو طرف بصورت عدد « ۸ » میباشند که انتهای هر ساق آنها ، در حوالی مچ‌پای پوشنده آن به پشت پا دور میزنند . بالای این هشتی شکل « ۸ » حوالی اواسط ساق پا قرار میگیرد و دو پهلوی راسته‌چین‌ها نیز به دو پهلوی دامن که تا کمر گاه چین‌دار شده ، وصل است ، ولی همه چین‌ها ، از نقطه شروع بهیئت آویخته و متمایل به پشت ساخته شده‌اند ، و چنانست (بطوریکه خواهیم دید) در پشت بدن ، منحنی‌های نسبتاً مرتبی در جهت پائین بچشم میخورد .

شکل (۱۴) نقش برجسته سپاهیان پارسی که نیزه و سپر در دست دارند ، و دامن یگراسته چینی پوشیده‌اند .
از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۵) نقش برجسته سپاهیان پارسی که فقط نیزه‌ای در دست دارند . اینان نیز دامن یکرسته چینی پوشیده‌اند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۶) نقش برجسته مردان پارسی . نفر سمت چپ نقش دانهن یگراسته چینی ، و دونفر سمت راست نقش دامنه‌های دو راسته چینی پوشیده‌اند . از نقوش تخت جمشید .

در هیچیک از نقوش تخت جمشید، راسته چینها را از پهلو نشان نداده‌اند، و در همه‌جا آنها را از روبرو ساخته‌اند، و سر یکرسته‌چینها در جلوی بدن و راستای گل کمر بند قرار ندارد، و چنانکه شکل (۱۷) نشان می‌دهد، بنظر میرسد که سر این چینها در زیر آستین و در پهلو کمر می‌نشیند نه در زیر گل کمر بند. این منظور را (از لحاظ نمایش وضعیت و قرارگیری سر چینها در مقایسه با گل کمر بند) شکل (۱۸) بهتر مینمایاند.

.....
 حجاران تخت جمشید برای نشان دادن ساختمان چینها، آنها را همیشه از روبرو ساخته‌اند، و در همه‌جا نیز بالای دامنها (مخصوصاً بخش پشت آنها) را نیمرخ گرفته‌اند، و در اینحالت، بخش وسط دامن، رابط نرمی است که نیمرخ بخش بالای پشت دامن را تدریجاً بسوی پائین آن (که از روبروست) گرایش می‌دهد، درحالیکه گل کمر بند همچنان در نیمرخ بدن، و سر راسته‌چینها همچنان در پهلو برجا میباشند. این چنین کاری در بیشتر مجسمه‌های تخت جمشید دیده میشود، ولی در نقوش کاملاً از روبرو ساخته، این عیب بچشم نمیخورد. در دامنه‌های دو راسته‌چین گاهی چینهای عمودی بجای خود قرار داده شده‌اند.

.....
 در نقوش تخت جمشید، بر روی برخی از دامنها، دو دسته چینهای عمودی نقش کرده‌اند که نظیر دامن یکرسته‌چینی، هر یک چهار تا دارد و در بین این دو دسته چینها، پارچه‌ای با چینهای منحنی که آفت آنها بسوی پائین است قرار دارد. میتوان دریافت که چینهای

شکل (۱۷) نقش برجسته سپاهیان پارسی که نیزه‌ای به دست دارند و پهلوی چپ آنان نشان داده شده است ،
و چنانکه دیده میشود سر راسته‌چین‌ها در زیر چین‌های آستین به پهلوی کمر می‌رود . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۸) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که ظرفی سرپوشیده را بر روی شانه دارد . سر دامن
یکراسته چین او بخوبی مینمایاند که سرش متوجه گل کمر بند نیست و به سوی پهلوئی راست متوجه است .
از نقوش تخت جمشید .

این پارچه ، در اصل افقی داده شده که بر اثر جمع شدن دوبر آن به سوی هم ، چینهایش وضعیت آویخته منحنی و سه گوش پیدا کرده است .

در میان نقوش فراوانی از دامنهای دو راسته‌چینی ، بخش پائین این پارچه وسطی نظیر شکل (۱۹) که با علامت نشان داده شده است طرح منحنی دارد . و در برخی دیگر پائین این پارچه ، سه گوش طرح شده است . با اندک هوشگماری اطمینان حاصل میشود که طرح سه گوشه در این پارچه میانی درست‌تر از طرح منحنی میباشد .

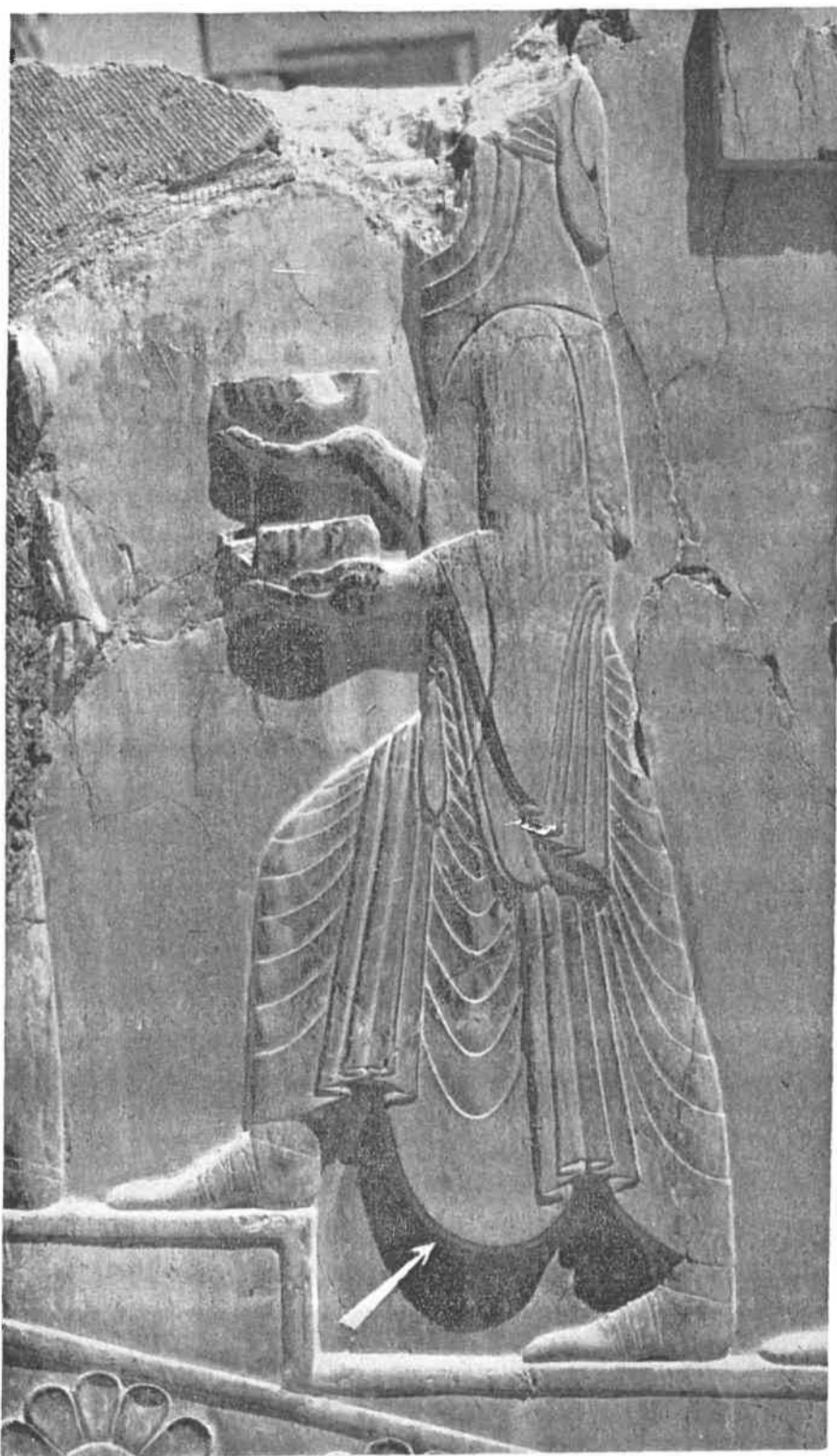
چین‌های افقی این پارچه میانی ، از بالا با فاصله تنگتر شروع شده و بتدریج تا پائین پهنا و فاصله بیشتری گرفته است و از این لحاظ ، متابعت و هماهنگی‌ای با چین‌های خود دامن دارد . زیرا با دیدن نقش دامن‌ها دریافت میشود که چین‌های آنها نیز (از کمر گاه پائین) با همین تناسب شروع شده است .

. . . . .

امتداد دسته‌چین‌های دو راسته‌چینی این دامن‌ها از پائین بیلا اکثرأ نابجا میباشد و در بالا ، بر دو طرف گره کمر بند قرار نمی‌گیرند ، بلکه یکی از آنها وضعیت یکرسته‌چینی را دارد ، و دیگری اکثرأ در راستای گره کمر بند ، مستقیم پیش رفته است . نظیر شکلهای (۲۰ - ۲۱ و ۲۲) .

. . . . .

در شکل‌های (۲۰ و ۲۱) آویز کمر بند ، روی راسته‌چین سمت چپ دامن و در شکل (۲۲) این آویز و گره آن در بیرون راسته‌چین و در سمت چپ دامن قرار دارد و مجموع دو راسته‌چین‌ها در سمت راست گل کمر و آویز دامن افتاده‌اند .

شکل (۱۹) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که دستار به سر و روی بسته و دوجام را در دو کف دست دارد و از پله بالا می‌رود . چنانکه علامت نشان میدهد ، زیر پارچه میانی دامن دو راسته چینی به شکل منحنی ساخته شده است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۰) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که دامن دو راسته چینی پوشیده و از پله بالا می‌رود ، و در میان دو کف دست ، چیزی می‌برد . چنان‌که علامت‌ها نشان می‌دهند ، سری یکی از راسته چین‌ها متوجه پهلوی راست و دیگری متوجه گل‌کمر است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۱) نقش برجسته خدمتگذار دیگری (پارسی) که نیز از پله بالا می‌رود و در میان کف دو دست چیزی می‌برد و همچنان که علامت‌ها نشان می‌دهند ، چون شکل قبلی سر یکی از راسته چین‌ها بسوی پهلوئی راست و دیگری به وسط گل‌کمر متوجه است ، از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۲) نقش برجسته دو مرد پارسی که از پله بالا میروند و هر یک گل نیلوفر در دست دارند . نفر پشت سری کماندانی می برد و دامنی از نوع یگراسته چینی پوشیده و سر راسته چین متوجه پهلوی راست اوست ، و مرد جلوئی دامن دو راسته چینی پوشیده و سر راسته چینهایش چون دوشکل قبلی نابسامان جاسازی شده است . از نقوش تخت جمشید .

البته برخی از نقوش با بالائنه نیمرخ و دامن نیمرخ - روبرو ،
و همچنین همه نقوشی که کاملاً از روبرو ساخته شده‌اند ، از این نقص
برکنارند . نظیر شکل‌های (۲۳ - ۲۴ و ۲۵) ولی اغلب نقوش که
بصورت بالائنه نیمرخ و پائینه نیمرخ - روبرو ، ساخته شده‌اند مجموع
راسته چین‌های دامنشان درست جاسازی نشده است .

برای دریافت چگونگی بیشتر ، میتوان بشکل‌های (۲۶ - ۲۷)
و به علامتی که عیب‌کار را نشان میدهد توجه داشت .

در شکل (۲۶) نفر سمت چپ عکس ، و در شکل (۲۷)
نفر سمت راست « که هر دو با بالائنه نیمرخ ساخته شده‌اند » دارای دامنی
هستند که مجموع راسته‌چین‌های آنها برجای خود قرار ندارند . ولی
مجموع راسته‌چین‌های دامن مردانی که کلاً از روبرو نشان داده شده‌اند ،
بر جای خود ساخته شده‌اند .

. . . . .
. . . . .

در هیچ جای تخت جمشید ، دامنه‌های چین‌دار دو راسته‌چین یا
یکراسته‌چین را با نیمرخ کامل یا از پشت نساخته‌اند و کمر دامن را نیز
معلوم نکرده‌اند . شاید نشان ندادن کمر دامن ، بعلت وجود کمر بالاپوش
(که روی آنرا می پوشانده) باشد . بهرآنجام ، در تخت جمشید نقشی که
کمر و پشت دامن را نشان دهد وجود ندارد ، ولی میتوان به این منظور ،
مهر های استوانه‌ای مردان شیر شکار را در شکل‌های (۹ و ۱۰) برای
دیدن کمر ، و شکل (۲۸) را برای توجه بچگونگی وضع چین های
دامن و کمر دید .

شکل (۲۳) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که از پله بالا می‌رود و چیزی را در میان دو کف دست می‌برد .
دامنی از نوع دو راسته چین پوشیده که راسته چین‌هایش نسبت به گل کمر بند « درست جاسازی شده است .
از نقوش تخت جمشید .

شکل (۲۴) نقش برجسته خدمتگذار دیگری (پارسی) که نیز چیزی در میان دو کف دست می برد و دامن دو راسته چینی ای پوشیده که راسته چین های آن نسبت به گل کمر ، تقریباً درست جاسازی شده است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۵) نقش برجسته مردی پارسی که کاملاً از روپرو ساخته شده و دامن دو راسته چینی پوشیده است ، و چنانکه دیده میشود ، راسته چین‌های دامش درست جاسازی شده است . از نقوش تخت جمشید

شکل (۳۶) نقش برجسته مردان پارسی که از پله بالا میروند . یکی از مردان از پهلوی دیگری از روبرو نقش شده است ، و چنانکه دیده میشود راسته چین‌های مرد نیمرخ ساخته نادرست و از آن دیگری ، درست جاسازی شده است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۲۷) نقش برجسته مردان پارسی که از پله بالا میروند . دوفتر از این مردان (که از روبرو ساخته شده‌اند) راسته چین‌های دامنه‌شان درست جاسازی شده ، ولی نفر سوم (که از نیمرخ ساخته شده) راسته چین‌های دامنه‌ش بکلی نادرست جاسازی شده است . زیرا سر راسته چین سمت چپ بدن که باید در سمت چپ گل کمر قرارگیرد ، در سمت راست آن قرار دارد : از نقوش تخت جمشید .

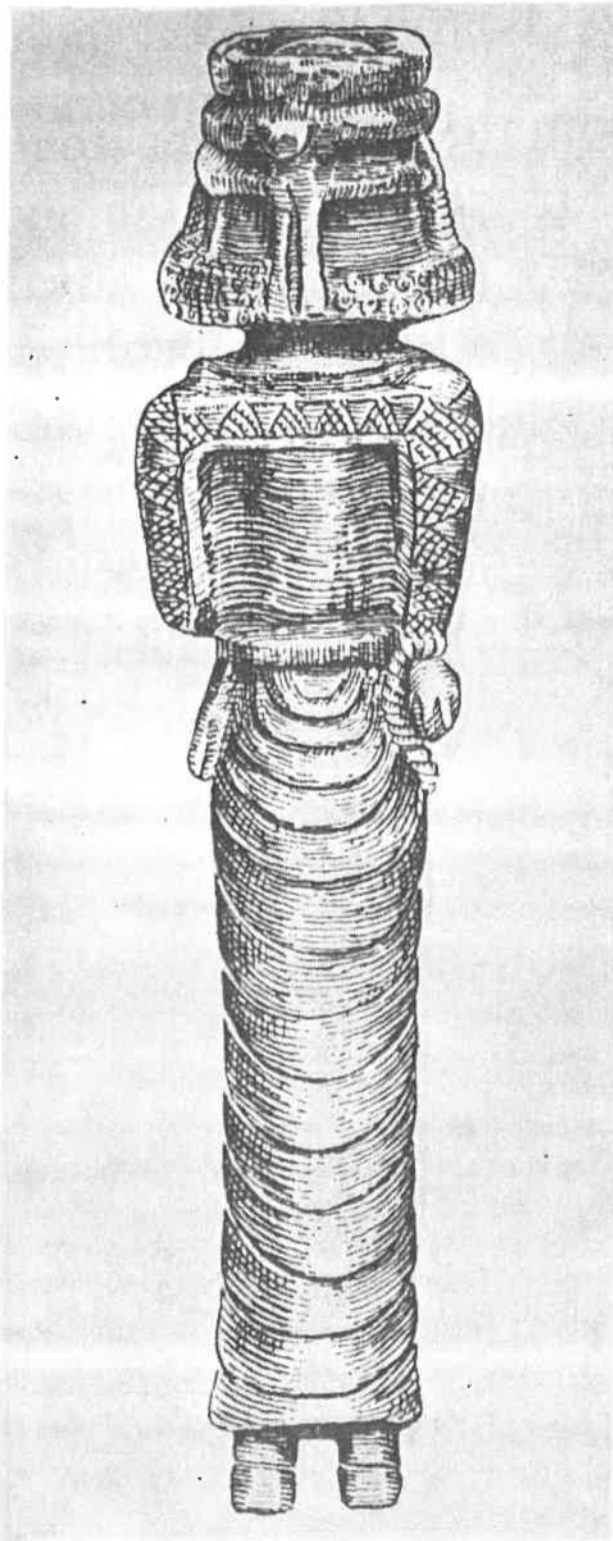
شکل (۲۸) که مجسمه‌ای تمام گرد ، نقره‌ای ، به بلندی ۱۴/۸ سانتیمتر است و در موزه بریتانیا نگاهداری میشود ، ومنتسب بزمان پارسی‌هاست . خوشبختانه بعلت تمام گرد بودنش ، قسمت پشت آن (که بشماره « ۲۹ » داده شده است) وضعیت پشت دامنه‌های چین‌دار را برای ما روشن میسازد .

آنچه از دامنه‌های دوگانه ، بیش از همه توجه را جلب میکند ، نبودن طرح دوره پائین پشت دامن است که در هیچیک از نقوش تخت جمشید ، حجاران به این نکته اساسی (که گردش کامل پائین دامن بر دور ساق را طرح نمایند) توجه نکرده‌اند . نقوش مختلف این کتاب که تاکنون ارائه شده (شکل‌های ۵ - ۶ - ۱۷ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۴) که پائین دامن را بهتر نشان میدهند ، هیچیک این طرح را ندارند ، و بقیه آنها نیز که ارائه خواهد شد ، فاقد این طرح میباشند (جز دو نقش) که این طرح را دارند و با شماره (۳۰ و ۳۱) ارائه شده‌اند .

باعث شگفتی بسیار است که چگونه ، همگی حجاران (جز کسی که این دو نقش را ساخته) نسبت به این طرح اساسی‌ایکه باید گردش دامن را در ذهن مجسم سازد غفلت ورزیده‌اند . حتی برای اسلحه‌دار « مادی » نقش داریوش (که اینک در موزه ایران باستان نگاهداری میشود ، و غلاف خنجر او بر اثر توجه زیاد و پُرکاری ، از شاهکارهای هنر نقش برجسته‌سازی است) دوره دامن طرح نکرده‌اند .

شکل (۲۸) مجسمه تمام گرد نقره‌ای به بلندی ۱۴۸ سانتیمتر (که برای بهتر نمودن وضعیت کمردامن ، اندکی بزرگتر از اصل عکسبرداری شد) . برداشته از مجلد هفتم کتاب « بررسی هنرهای ایران » پوپ .

شکل (۲۹) مجسمه تمام گرد نقره‌ای ارائه شده (که وضعیت پشت دامن و بالاتنه را بخوبی مینمایاند .
برداشته از مجلد یکم کتاب « بررسی هنرهای ایران » پوپ .

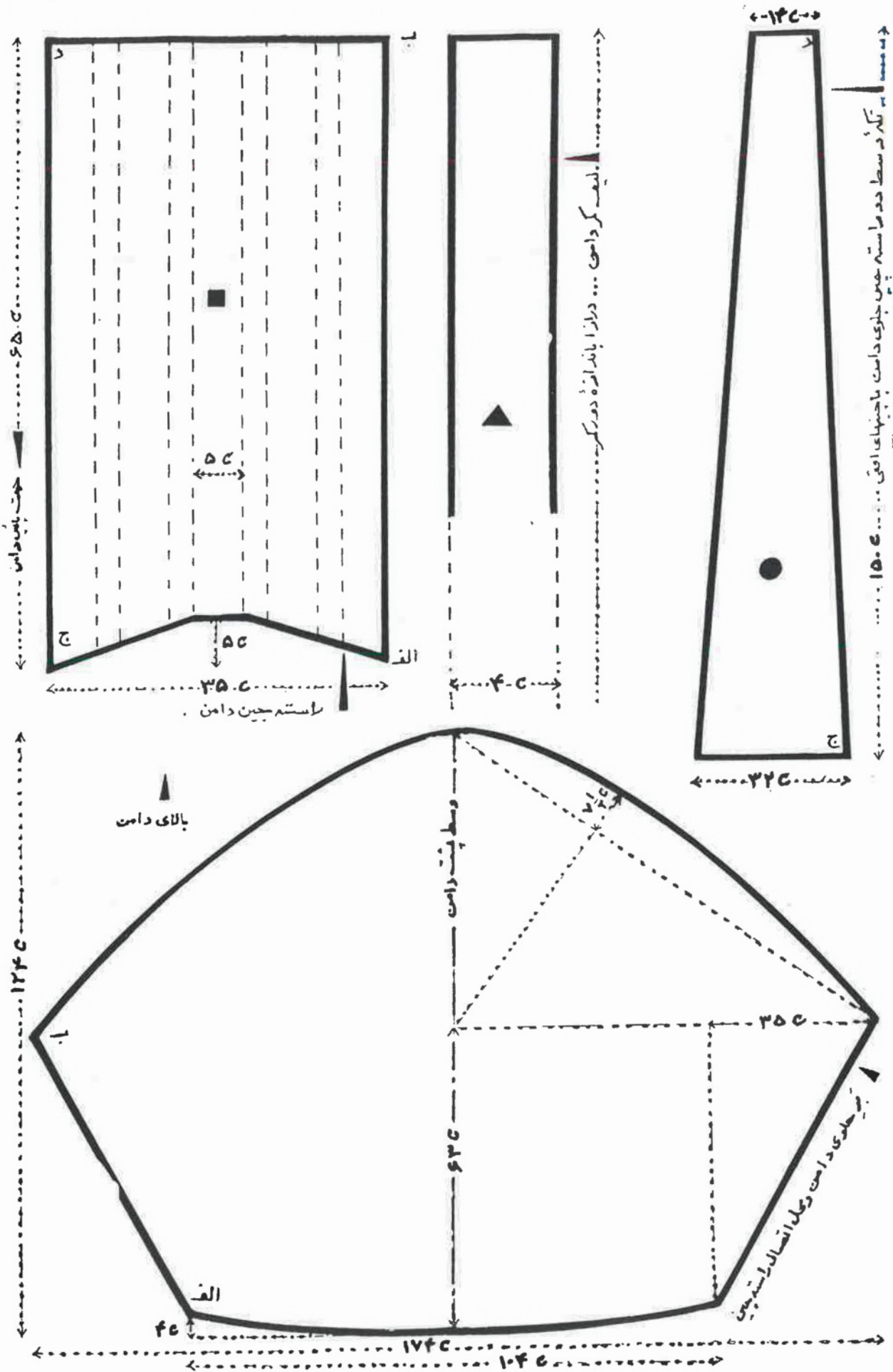

شکل (۳۰) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که از پله بالا می‌رود و ظرفی روپوش‌دار را برشانه می‌برد . اینمرد که از دامن دو راسته‌چینی درست جاسازی شده پوشیده ، پائین دامنش دارای طرح لازم میباشد وبا علامت نشان داده شده است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۳۱) نقش برجسته یکی دیگر از خدمتگذارانی که به هیئت خدمتگذار قبلی دامن دو راسته چینی پوشیده ، ولی راسته چپین سمت چپ دامنش درست جاسازی نشده است . در این نقش نیز (چنانکه علامت نشان میدهد) حجتار ، طرح دوره دامن را ساخته است . از نقوش تخت جمشید .

- با توضیحاتی که داده شد ، دامن هخامنشی‌ها از چند تکه تشکیل شده که در شکل (۳۲) الگوی آن با مشخصات داده شده است :
- ۱ - تکه اصلی دامن با علامت ضربدر (X) معین شده است .
  - ۲ - راسته‌چین چهارتائی با علامت چهارگوشی سیاه (■) .
  - ۳ - تکه مابین دو راسته‌چین با علامت دایره توپر (●) .
  - ۴ - کمر بند لیفی سر چین‌های بالای دامن با علامت سه گوشه سیاه (▲) .

شکل (۳۲) الگوی دامن پاریسی

لباس بالاتنه پارسی ها .

در میان نقوش فراوان تخت جمشید ، بخش بالاتنه لباس پارسی ها وضعی پیچیده دارد . بیشترین پیچیدگی و دشواری که بر اثر بی توجهی حجاران در دنباله نگیری درست طرحها پیش آمده ، در آستین های این بخش است .

ظریف سازی این حجاران بی نظیر است ، و در برخی از کارها شاهکار کرده اند ولی در این قسمت (بخش بالاتنه لباس) چنان درهمی پیش آورده اند که بنظر میرسد شخص خود را در برابر گرهی ناگشودنی می یابد !

با اینوصف ، باید راهی برای گشودن این گره ، وجود داشته باشد ، زیرا فراوانی و تنوع وضعیت نقوش ، این امیدواری را میدهند که بهر انجام ، بتوان با پی جوئی از روی دقت و حوصله ، و مطابقه نقوش با یکدیگر ، یکایک اشتباهات را پیدا کرد و وضعیت درست این بخش از لباس را دریافت .

. . . . .

ساده ترین وضع این قسمت از لباس را نقشی از تخت جمشید که با شماره (۳۳) معرفی شده نشان میدهد که چون ردائی جلو بسته در بالای خود حفره ای (برای در آوردن سر از آن) دارد .

در این نقش ، دست راست مرد به پهلو آویخته و با دست چپ یک چوبدستی را گرفته است ، و چنانکه دیده میشود ، بخش بالاتنه لباس بدون چروک و صاف تراشیده شده و در اینحالت بنظر میرسد که جائی

برای فراخ شدن ندارد .

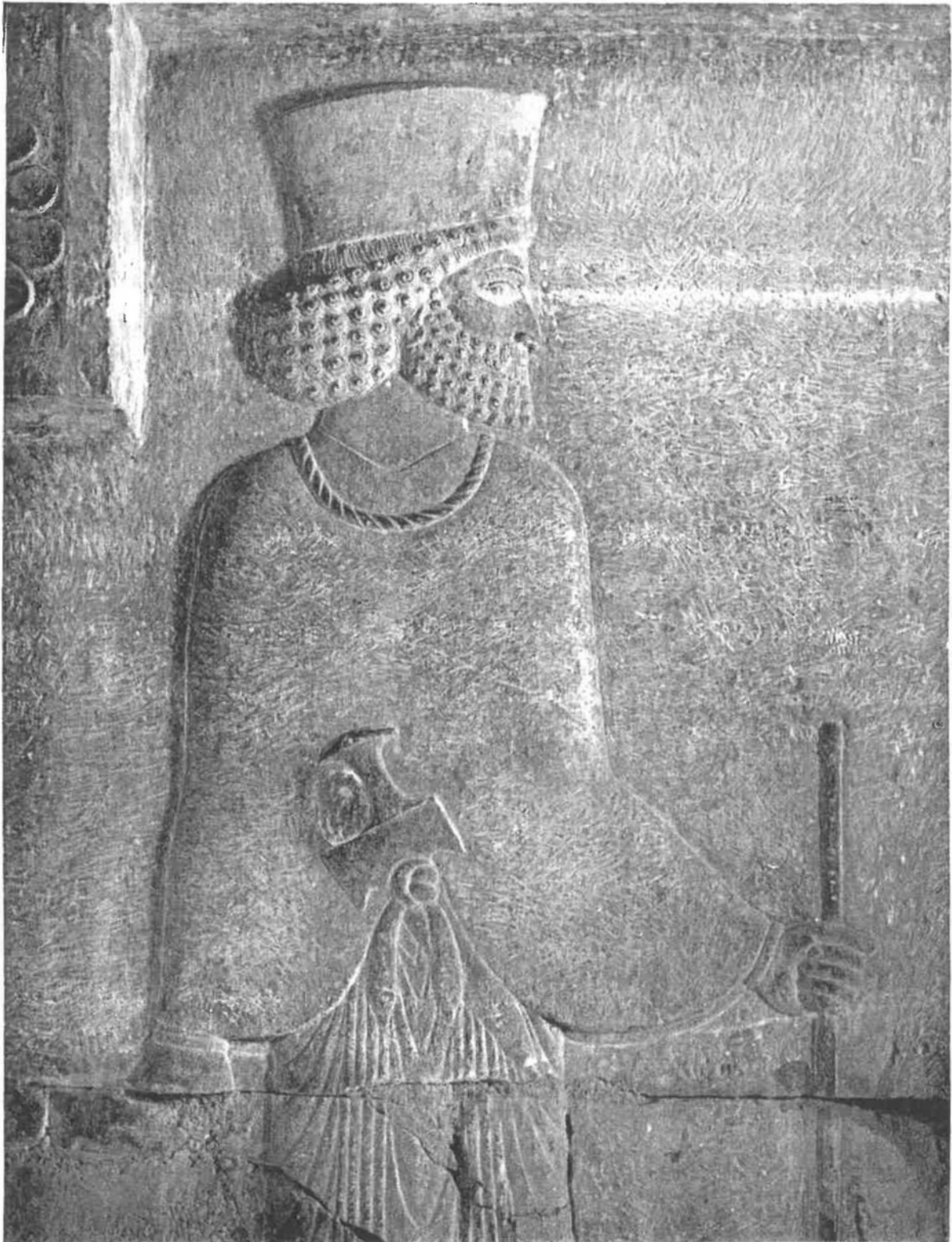
دست چپ مرد اندکی به بیرون برده شده و این بخش از لباس از حرکت دست متابعت کرده ، کش آمده است . چون میدانیم که جنس آن از پارچه است ، پس غفلت حجار در کمک نگرفتن از طرحهاست که چنین وضعی را پیش آورده است .

یقه را در این نقش سه گوش نشان داده‌اند و در همه نقوش دیگر نیز (که ارائه خواهد شد) یقه‌ها بهمین شکل ساخته شده‌اند .
بخش جلوی بالاتنه لباس قوسی بطرف بالا دارد و انتهای قوس در پشت گره کمر بند ، گشته است .

در همین محل چون به دقت نگاه کنیم ، لبه زیری آستین از زیرمچ بموازات لبه آستین روئی تا به پهلو رسیده ختم شده است و چنانست که میرساند این لبه زیری آستین ، به پشت بدن نیز ادامه یافته است . در اینصورت آیا لبه پائین در پشت بدن آزادانه رهاست ، یا که میشود بکمر دامن وصل باشد ؟

به این پرسش دیرتر پاسخ مناسب داده خواهد شد .

در شکل (۳۴) مرد میانی را می‌بینیم که بخش بالاتنه لباسش نظیر مرد شکل (۳۳) میباشد ولی از آن مرد سمت چپ عکس با همه صافکاری‌ای که در لباس اوست چین‌خوردگی آستین را در جلو نشان میدهد و چون دست راست اینمرد تا به دسته‌قداره بالا رفته و روی آن قرار گرفته است ، وضعیت آستین را عوض کرده و به آن فراخی داده است . ولی ساختمانی پیچیده دارد .

شکل (۳۳) نقش برجسته مردی پارسی که چوبدستی به دست چپ دارد . چنانکه دیده میشود ، بالاتنه لباس اینمرد صاف و بدون چروک و طرح اضافی ساخته شده است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۳۴) نقش برجسته مردان پارسی . در این نقش (چنانکه علامت نشان داده) بر روی پائین لباس بالاتنه ، دوخط بنشانۀ چین خوردگی ساخته شده است . از نقوش تخت جمشید .

در شکل (۳۵) همان صافکاری شکل‌های گذشته موجود است ، ولی لبه پشتی آستین که در شکل (۳۳) به پشت میرفته در اینجا ، هردو بر روی بدن آمده اندکی پائین‌تر از لبه روئی ، بسوی گره کمر بند متوجه است (و این ، معکوس آن وضعی است که در شکل « ۳۳ » شرح داده شده است) .

آیا انتهای خط لبه پشتی آستین بر روی بدن و بسوی گره کمر بند متوجه است و در آن حوالی بهم می‌پیوندند ، یا بر بالای دامن و روی هر یک از راسته‌چینها وصل میشوند ؟ و باری ، در هردو حالت ، وضعیت آستینها و بخش پشت بالاتنه چگونه میباشد ؟

در شکل (۳۶) بخش بالاتنه لباس با همان مشخصات نقوش قبلی است (صاف و بدون چین و چروک) ولی وضعیت دم آستینها در این يك ، فرق دارد . زیرا لبه زیری آستین دست راست ، بر روی بدن آمده و از آن دست چپ ، بسوی پشت بدن متوجه است . آیا با اینچنین طرحی برای آستین چه میتوان اندیشید ، و چه وضعیتی برای آن میتوان مجسم نمود ؟

در شکل (۳۷) نیز که لبه پشتی آستین دست چپ مرد سمت راست عکس ، به پهلویش رسیده ، به پشت بدن توجه دارد و ضمناً پائین آستین چین دار دست راستش دارای وضعیت درهمی است .

شکل (۳۵) نقش برجسته مردی پارسی که در کنار ساقه گلی ایستاده و اندامش از روبرو ساخته شده است .
وضعیت آستین لباس او را (که هر دو بر آنها بر روی دامن جاسازی شده اند) علامات نشان میدهند .
از نقوش تخت جمشید .

شکل (۳۶) نقش برجسته مردی پارسی که در جاسازی دم آستین‌هایش اختلاف هست ، و چنانکه علامات نشان میدهند یکی بر روی دامن و دیگری بر پشت دامن جاسازی شده‌اند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۳۷) نقش برجسته مردی پارسی و مردی « مادی » . در این نقش نیز (چنانکه علامت نشان میدهد) لبه آستین سمت چپ ، به سوی پشت بدن منوجه است . از نقوش تخت جمشید .

در شکل (۳۸) که دو مرد نقش شده ، آستین دست چپ مرد سمت راست عکس ، چین‌دار ساخته شده و این چینهای آستین (چنانکه دیده میشود) طرح نابسامان دارد .

در شکل (۳۹) نیز که مردی را مانند شکل گذشته با همانگونه آستین مینمایاند همان مشکل قبلی چین‌ها بنظر میرسد ، و نیز معلوم نیست چینهای آستین چرا با قوسی بهم پیوسته‌اند !

در شکل (۴۰) بر آستین چین‌دار مرد سمت چپ عکس که از پهلوئی راست نشان داده شده به اضافه مشکلهای تازه ، مشکل قبلی نیز وجود دارد : زیرا لبه پشتی آستین دست چپ مرد همچنان بسوی پشت بدن متوجه است ، و سرچین‌های آستین دست راست او نیز به وسیله قوسی بهم مربوط است ، و مضافاً طرح لبه آستین که باید پس از دور زدن از روی میچ دست ، چنان وضعی داشته باشد که به گره کمر برسد ، در پائین ، انحراف جهت یافته به قوس و اصل چین‌ها پیوسته است .

در شکل (۴۱) که چین‌های آستین دست چپ مرد پارسی را از داخل نشان داده‌اند ، بدیهی است که راهی دیگر را برای اندیشیدن در چگونه بود آستین پیش رو میگذارد ، ولی مشکل وضعیت لبه پائین آستین روئی را که چگونه به چین‌ها وصل میشود ، همچنان پیچیده میگذارد .

شکل (۳۸) نقش برجسته دومرد پارسی . در این نقش ، طرح آستین چپ مرد سمت راست ، نابسامان است .
از نقوش تخت جمشید .

شکل (۳۹) در این نقش برجسته که مردان پارسی بر اثر شکستگی سنگ سر ندارند ، طرح ریزی آستین
چپ مرد سمت راست نابسامان است و قوسی که وظیفه آن معلوم نیست با علامت نشان داده شده است ،
از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۰) نقش برجسته دومرد مادی و پارسی . از نقوش تخت جمشید . در آستین مرد پارسی (آنجا که علامت نشان میدهد) قوس بی سرانجام (که نشان نمی دهد بکجا بستگی دارد) دیده میشود .

شکل (۴۱) نقش برجسته دومرد پارسی و مادی . از نقوش تخت جمشید . لبه روئی آستین چپ مرد پارسی پس از چین‌دار شدن ، معلوم نیست که چگونه دوباره به زیرمچ یا درجای دیگر و یکجا می‌پیوندد .

در شکل (۴۲) نیز که قوس متصل به چین‌ها از میان رفته ،
و گردش لبه آستین را نشان میدهد ، مشکل دیگری در مورد کناره آستین
در جلوی بدن « از محل گره کمر بند تا میچ دست » بوجود آورده است .
با داشتن سابقه از وضع آستین‌ها : « که میدانیم لبه آستین بر روی
بدن نشان داده شده‌اند » در اینجا طرحی لازم است که معلوم دارد
بُن این آستین بکجا وصل است .

. . . . .
. . . . .

تا اینجا ، با توجه به چندین نقش که حجاران تخت جمشید آنها
را از روبرو ساخته‌اند ، به چند نکته روشن برخوردیم :

۱ - جلوی بالاتنه لباس در همه جا ، صاف و بدون چین و چروک
نقش شده است .

. . . . .

۲ - بخش پائین آن در وسط ، دارای قوسی بیالاست که در پشت
گره کمر بند ، دور میزند . نقش‌های متعددی نشان دادند که این بخش ،
آزاد و بدون چین برداشتن در پشت گره کمر بند ، ساخته شده است ،
جز در نقش (۳۴) که آستین نفر سمت چپ عکس دو خط بمنزله چین خوردگی
دارد ، و نقوش (۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ و ۴۷) نیز با داشتن همینگونه
طرح‌ها تأیید میکنند که ، بودن چین بر پشت گره کمر بند میتواند دلیلی
بر دوره گرد بودن جلو لباس بالاتنه باشد ، و اگر کاملاً دوره گرد
نباشند ، شاید که نیمه انحنائی به بالا داشته‌اند . ولی دونقش (که از مهرهای
استوانه‌ای منتسب بزمان پارسی‌ها میباشد) نشان میدهند که اساساً جلوی

شکل (۴۴) نقش برجسته دومرد پارسی که یکی از پهلوی و دیگری از روبرو (مقابل هم) ساخته شده‌اند .
در این نقش ، طرح لبه آستین سمت راست مرد پارسی که دور میچ دست گشته است ، گمراه‌کننده به‌یاشد .
زیرا دهانه آستین لباس پارسی در اصل چنین نیست . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۳) نقش برجسته دومرد پارسی که یکی از روبرو و دیگری از پهلو (مخالف هم) ساخته شده‌اند . در نقش مرد از روبرو ساخته ، وجود چهار خط بر دامن بالاتنه (که از قرارگرفتن جلوی دامن بالاتنه بر پشت گل کمر به وجود آمده) راهنمای اندیشه به این است که شاید لبه بخش جلو و باین بالاتنه گرد بوده و بسوی بالا برش قوسی نداشته است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۴) نقش برجسته دومرد پارسی که تنشان از روبرو ، و سرشان نیمرخ (مخالف هم) ساخته شده است . در این نقش نیز بر جلوی دامن لباس بالاتنهشان (که بر پشت دسته دشنه قرار گرفته) چین خوردگیهایی دیده میشود . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۵) نقش برجسته دومرد پارسی که یکی از روبرو ساخته شده ، و دیگری از نیمرخ و کمانی را در پهلو دارد . در این نقش نیز خطوط حاکی چین خوردگی جلوی لباس بالاتنه دیده میشود . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۶) نقش برجسته دومرد پارسی که هر دو از روبرو ساخته شده‌اند و چهره‌شان به یک‌جهت متوجه است ، بر جلوی لباس بالاتنه مرد سمت چپ نقش ، چند چین‌خوردگی دیده میشود . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۴۷) نقش برجسته دومرد پارسی که یکی دست بر شانه دیگری نهاده است . در این نقش نیز بر جلوی دامن لباس بالاتنه هردو مرد پارسی ، چین خوردگی ساخته شده است . از نقوش تخت جمشید .

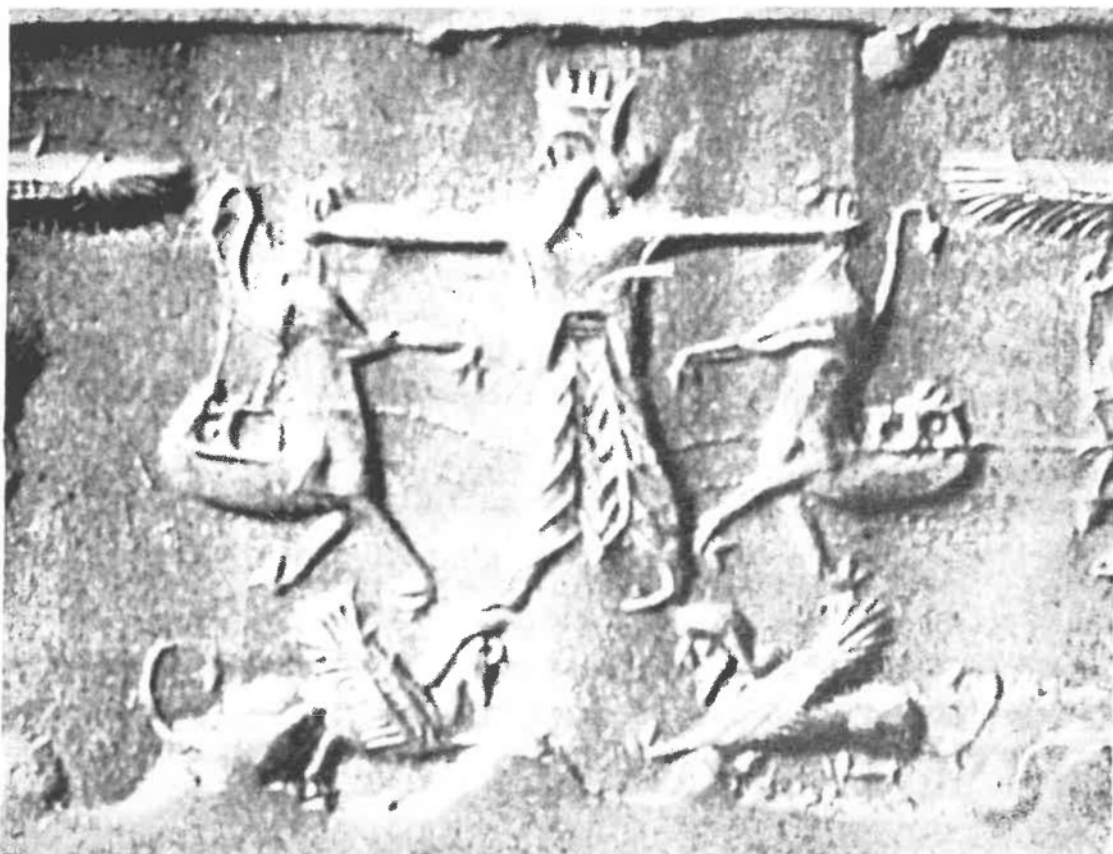
لباس بالاتنه پارسی‌ها دارای انحناى مذکور میباشد :

یکی از دو مٔهرى که با شماره (۴۸) ارائه شده ، پهلوانى پارسی را نشان میدهد که با هر یکدست ، یکپای شیری را گرفته از دوسو بالا نگاهداشته است . اینمرد ، دامنى از نوع دو راسته‌چینی پوشیده و سر آستینهای لباس بالاتنه‌اش بر روی شانه‌ها جمع شده است و پائین آستینهایش افتاده و جلوى آن بی‌آنکه بر پشت گره و آویز کمربند یا دسته‌قداره متكى باشد حالت خود را حفظ کرده و کمر دامن از زیر آن پیدا است و این نشان میدهد که جلوى دامن لباس بالاتنه دارای برش منحنى و مقوس میباشد .

... در مٔهر دیگر که با شماره (۴۹) آمده ، پهلوانى پارسی دیده میشود که با هر یک دست ، شاخ یکی از حیوانات نوع بالدار را (که پاهایشان چون پنجه عقابست و در تخت جمشید آنها را نقش کرده‌اند) گرفته است .

اینمرد ، دامنى از نوع یکرسته چینی پوشیده و لباس بالاتنه‌اش نظیر مرد شکل شماره قبل است ، با این تفاوت که بالای قوش چون آن دیگری از هم فاصله ندارد و بمانند سه‌گوشی بشکل هشت (۸) ساخته شده است و نیز ، گره کمربند و آویز و قداره ندارد .

با دیدن این دو نقش و دیگر نقوش در تخت جمشید بنظر میرسد که جلوى دامن لباس بالاتنه ، در اصل دارای این قوس میانى میباشد و اینچنین برش دارند .

شکل (۴۸) مهری استوانه‌ای منتسب به دوره پارسی‌ها . در نقش این مهر (چنان‌که علامت نشان میدهد) جلوی دامن لباس بالاتنه مرد پارسی چنان برش دارد که جلوی آن بطور عادی در پشت گل کمر و همچنان بالا می‌ایستد . برداشته از کتاب « مهرهای خاورمیانه » نوشته بانو « ادیت پورادا » .

شکل (۴۹) مهر استوانه‌ای دیگری متسوب به پارسی‌ها که مردی پارسی را در میان دو جانور بالدار (با پنجه‌های عقابی) در مبارزه نشان میدهد . در نقش این مهر نیز جلوی دامن لباس بالابینه چنان برش یافته که در وضعیت عادی همچنان بالا و در پشت گل کمر می‌آیند . برداشته از کتاب « مهرهای خاورمیانه » بانو « ادیث پورادا » .

.....

۳- در آستین‌ها (بی‌آنکه شکل کامل و مشخص آنها را بشناسیم) دیدیم که به سه وضع طرح شده‌اند : « گاهی هر دولبه آنها بر روی بدن و گاهی بر پشت بدن و گاهی نیز يك لبه بسوی پشت و دیگری بر روی بدن » نقش شده‌اند .

برای بهتر شناختن و خاطر نشان کردن این سه حالت بالاپوش در ذهن ، مراجعه‌ای دیگر بنقوش واضحتر لازم می‌آید :

الف - در جائیکه لبه‌های آستین بر روی بدن طرح شده‌اند آنها را در شکل‌های (۲۵ - ۳۵ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ و ۵۰) بهتر میتوان دید .

ب - در جائیکه لبه‌های زیری آستین بسوی پشت بدن طرح شده‌اند نمونه آنها در شکل (۳۳) بهتر میتوان دید .

ج - و حالت سوم را که لبه‌ای از آستین زیری بسوی پشت بدن طرح شده و لبه دیگر (در آستین دیگر) بر روی بدن ساخته شده ، شکل‌های (۳۶ و ۴۰) آنها بهتر نشان میدهند .

.....

۴ - دیدیم ، گاهی که دست چپ یا راست مردی بر روی دست‌قواره نقش شده ، آستین او فراخ نشان داده شده است ، و چین‌هایی در پائین و روی آستین‌ها نمایان است . گاهی نیز چین‌ها را از داخل آستین نمایانده‌اند ، و رویه آستین فراخ و صاف ساخته شده است .

.....

آنچه از این توضیح نتیجه میشود اینکه : مسلم است آستین‌ها بهر جهت چنان فراخی داشته‌اند که اگر دستهای مردان منقوش را در عالم

شکل (۵۰) نقش برجسته مردی پارسی از روبرو که از پله بالا می‌رود . در دستی گل نیلوفر دارد و با دست دیگر ، دست نفر دیگری را گرفته است . در این نقش ، لبه‌های آستین بر روی بدن (و روی دامن) ساخته شده‌اند . از نقوش تخت جمشید

تصور افقی بازکنیم ، وضعیت آنها در هر سه حالت مشروحه ، بشکل های شماره (۵۱) درخواهد آمد ، و بقیه اوضاع لباس بالاتنه از لحاظ سامان یافتن آستینها و چگونگی چینها (چنان که نشان داده اند) همچنان حل نشده مانده است ، و برای پی چوئی و نتیجه گیری ، اینک بنقوشی از آنها که بصورت نیمرخ ساخته شده اند می پردازیم :

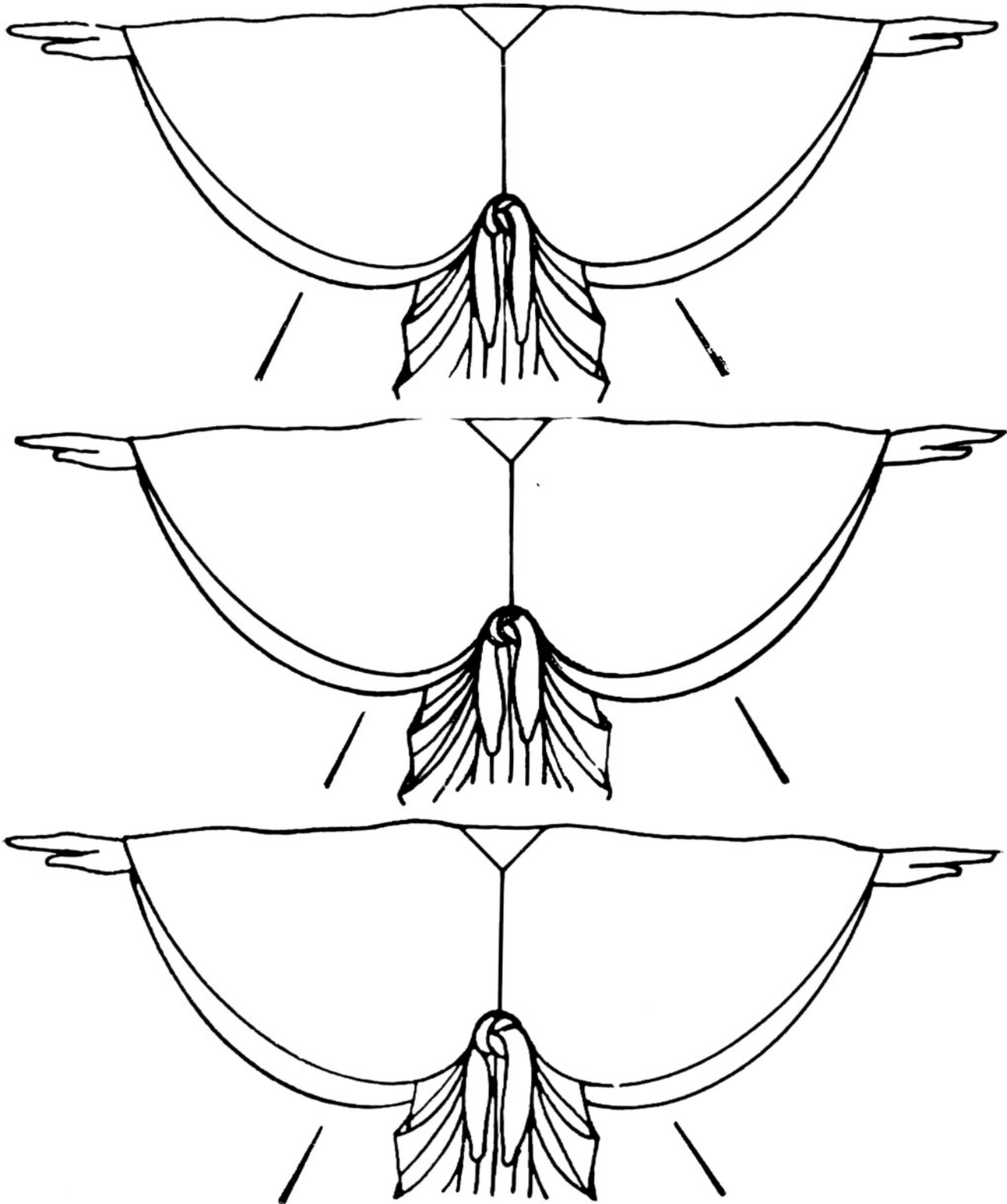
لباسهای بالاتنه پاری که بصورت نیمرخ در تخت جمشید حجاری شده ، دو وضعیت را نشان میدهند : با آستینهای بحالت آویخته ، و با آستینهای بحالت بالاگرفته .

از آستینهای آویخته چندین نقش نظیر شکل (۵۲) وجود دارند که ذهن را سخت مشوش و مغشوش میکنند .

در این شکل ، لباس بالاتنه نفر سمت راست عکس (که مورد نظر میباشد) نیمرخ ساخته شده و دامنش (چنانکه قبلاً شرح آنها آمد) نیمرخ - روبرو نقش شده است .

دوقوس دم آستین در این نقش که به چینهای طرفین دم آستین وصلند ، قاعدتاً باید بخش روئی و زیری آستین یک دست باشند و با اینکه حجار آنها بدسازی کرده باز میتوان از روی سابقه نحوه کار آنان چنین تصویری داشت . ولی چون راسته چین دامن در وسط این دوقوس بالارفته ، باز بگمان میرسد که هر یک از این قوسها بعلت واقع بودن هر یک از آنان بر یکطرف راسته چین ، شاید که هر دوی آنها مربوط به بخش زیری آستین هر یک از دستها باشد .

بهرانجام ، بدسامانی راسته چین دامن و همچنین بدسازی قوسها

شکل (۵۱) طرح بخش بالانته لباس پارسی (بخش دم آستین) در سه وضعیت (بر حسب نقوش تخت جمشید)

شکل (۵۲) نقش برجسته دو مرد پارسی و « مادی » در تخت جمشید . در نقش مرد پارسی ، دو قوس ، دم آستین (که با علامت نشان داده شده) وضعیتی مغشوش و نابسامان دارند .

و آستین است که این اغتشاش و اشکال را فراهم نموده است .

در شکل (۵۳) نفر سمت چپ عکس ، دم آستینی دارد که گردش دم چینها و لبهٔ زیر آستین ، بنظر طبیعی میرسد . ولی این شکل بظاهر درست ، سرابی است که امکان ناامیدی در آن زیاد است ؛ زیرا هنوز وضعیت گردش کامل دم آستین (که بکجا وصلاند) و همچنین چگونگی وضع لبهٔ آستین‌ها با آن سه مشکلی که در طرح بشمارهٔ (۵۱) داده شده است ، روشن نیست .

شکل (۵۴) نیز که طرح دم آستین را بصورت نقش قبلی نشان میدهد راهی بچگونه بود شکل درست آن باز نمی‌کند ؛ و شکل (۵۵) که اندکی روشن‌تر و بیشتر قوس جلوی لباس بالاتنه را نشان میدهد ، هنوز این دو مشکل موجود را برای بیننده نمی‌گشاید که :

۱ - قوس روی گره کمر بند پس از گذشتن از آن و سرازیر شدن به چه نحو به دنبالهٔ خود وصل میشود ؟

۲ - آن انحنا که از آخرین چین پائین در پشت آستین سر گرفته و پس از یکدور گشتن ، در زیر دستهٔ گل لوتوس ختم میشود بکجا راه دارد ؟

در میان نقوشی که آستینهای مردان آن تا حدی بالارفته نقش شده ، نقشی هست که پشت آستین دست راست را نشان میدهد (شکل ۵۶) . این آستین ، در بخش پائین و عقب دارای پنج تخته‌چین است

شکل (۵۳) نقش برجسته دومرد پارسی که یکی از روبرو و دیگری از پهلو ساخته شده‌اند. مرد سمت چپ نقش که دستی را به جلوی دهان برده، دم آستینش قوسی بظاهر مناسب و بجا دارد، ولی معلوم نیست با قوس دیگری که در زیر انگشتان و شست ساخته شده چگونه وضعیتی دارد. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۵۴) نقش برجسته دو مرد باری که یکی از روبرو ساخته شده و دستش را بر روی گل نیلوفر مردی نهاده که از پهلو نقش شده است. وضعیت کم آستین اینمرد اخیر نیز راهنمای درستی نیست. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۵۵) نقش برجسته دو مرد پارسی (از روبرو ، و پهلو ، و چهره‌های مقابل هم) . در نقش مرد سمت چپ ، طرح جلوی دامن لباس بالاتنه ، و قوس پائین چین‌های آستین که دارای يك امتداد بوده بنظر میرسانند که بهم وصل اند (و با علامت به آنها اشاره شده) مشکلی به وجود آورده‌اند . از نقوش تخت جمشید .

که سر آنها از منتهی‌الیه پهلوی کمر شروع شده است . لبه پائین‌ترین چین ، بوسیله قوسی به‌چین میانی وصل است ، و دم آستین در جلوی بدن دارای طرح سجافی در بخش پائین و داخلش میباشد . ولی این دم آستین سجاقدار ، در بخش پائین خود چنان طرح نشده است که گردش آن بسوی گره کمر بند استنباط شود . همچنین قوس متصل به چین آخرین و میانین آستین نیز نشان نمی‌دهد که چه وظیفه‌ای دارد .

این اشکالات در شکل‌های دیگر نیز دیده میشود ، ولی امیدی درخشان در این نقوش وجود دارد .

.....
 در شکل (۵۷) که پشت آستین دست چپ نشان داده شده ، خطی از بالای گره کمر بند سرازیر است . خط جلوی آستین نیز پس از سرازیر شدن از روی ساعد ، به‌مراه خط اولی با اندک فاصله‌ای سرازیر شده است .

حجّار ، در اینجا وضعیت را جوری انتخاب کرده که امکان دیدن لبه جلوئی آستین ، و نیز جلوی لباس بالاتنه را بما داده است ، ولیکن بخش پائین این دو خط چون شکسته ، امکان تشخیص چگونه‌بود آنها از میان رفته است .

.....
 اما در شکل (۵۸) اندکی از دنباله این دو خط را می‌یابیم (که متأسفانه در زیر چین‌های آستین فرو شده‌اند) . حال در این مکان چه وضعیتی دارند اینک توجیه آن مشکل است .

.....

شکل (۵۶) نقش برجسته دو مرد پارسی در حال مذاکره (که دست همدیگر را گرفته‌اند) وضعیت آستین مرد سمت چپ نقش (که کمانی را می‌برد) با علامت نشان داده شده ، و سجاف داخل لبه آستین را مینمایاند . اما گردش آن چنان نیست که جهت و وظیفه‌اش را معین کند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۵۷) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که از پله بالا می‌رود و چیزی روپوش‌دار را برشانه می‌برد .
دو علامت ، وضعیت جلوی آستین و دامن لباس بالاتنه‌اش را نشان می‌دهند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۵۸) نقش برجسته دیگری از خدمتگذاری پارسی که خط جلوی دامن لباس بالاتنه و دم آستینش با هم در زیر چین‌های آستین فروست ، و وضعیتی روشن را ارائه نمی‌دهند ، از نقوش تخت جمشید .

در شکل (۵۹) نیز همین اشکال وجود دارد . در شکل‌های فراوان دیگری نیز ناتوانی در توجیه اشکالات همچنان به قوت خود باقی است .

در شکل‌های (۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴) وضعیت پائین این دو خط همچنان ناروشن است ، و بعلاوه ، یکی دیگر از مشکلات که بر مشکلات دیگر مزید شده وجود قوسی است که در انتهای این دو خط به وجود آورده‌اند . این قوس در نقوش (۶۵ - ۶۶ - ۶۷) و ۶۸) نیز ، ذهن را متوجه علت وجودی خود (که چه وظیفه‌ای دارد) نمی‌کند . پس از مدت‌ها دقت و پی‌جوئی ، ناگهان نقوشی بچشم می‌رسند که در آنها ، انتهای دو خط مذکور بهم رسیده‌اند ، و توأمأ قوسی بوجود آورده‌اند که ادامه داده شده‌اند . ولی بکجا ؟ هنوز روشن نیست . شکل‌های (۶۹ و ۷۰) .

.....
آیا این قوس ، خط پائین همان محل تاخوردگی پیش سینه در یکسوی آستین نباید باشد که بصورت قوسی نادرست طرح شده است ؟ این دریافت و پرسش آمیخته به تردید را خوشبختانه سه نقش (۴۶ - ۷۱ و ۷۲) به بهترین وجهی جوابگو شده ، تأیید و تأکید کرده‌اند .

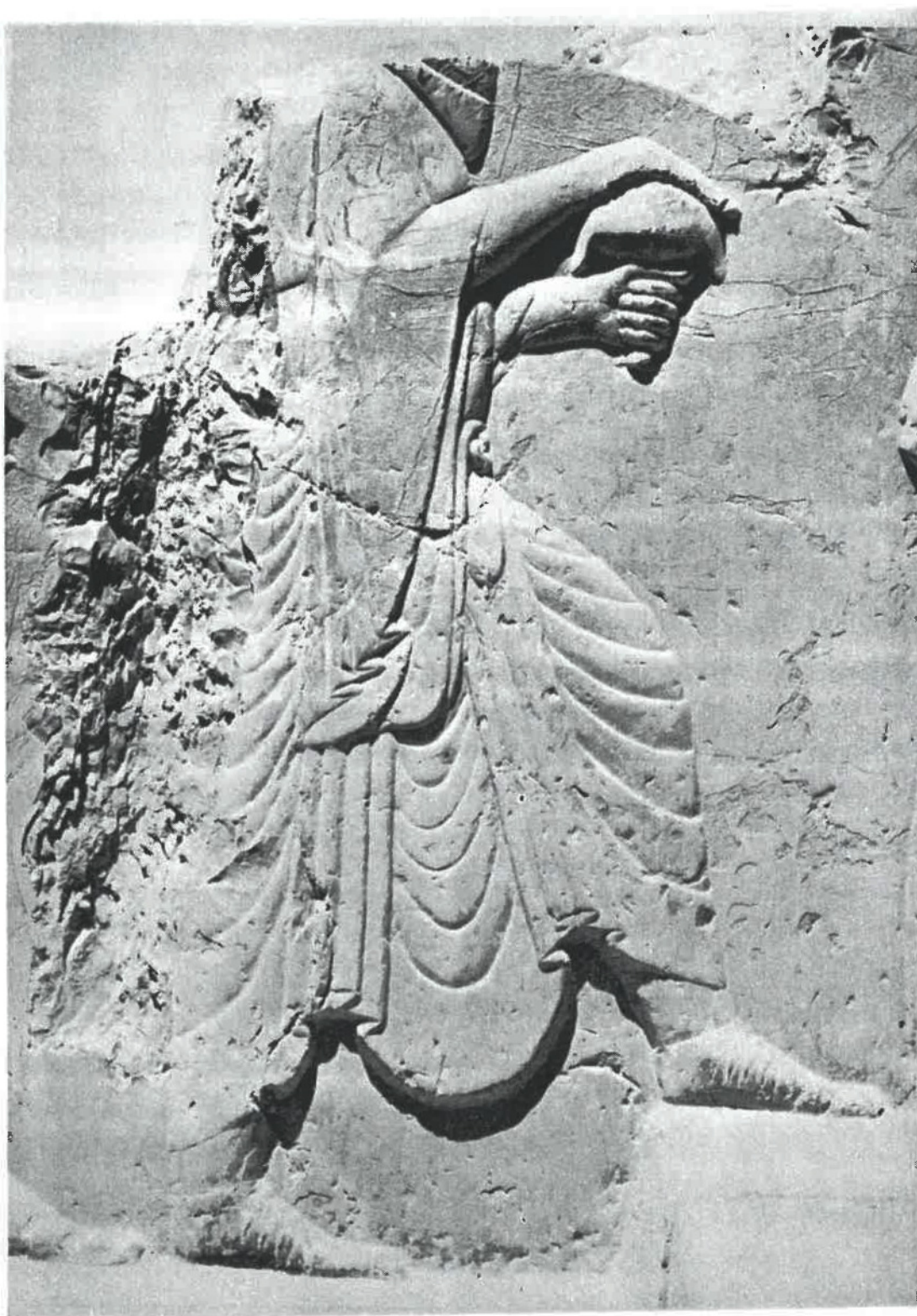
.....
اشتباهی که در کار حجاران این نقوش وجود دارد بدگونه طرح کردن بخش زیرین تاخوردگی جلوی لباس بالائنه میباشد . زیرا بخش پائین محل تاخوردگی هر پارچه راست آویخته‌ای (مانند پارچه

شکل (۵۹) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که سنگ چهره او بر اثر حوادث خرد شده است . وضعیت کم آستین در این نقش نیز روشن نیست . از نقوش تخت جمشید .

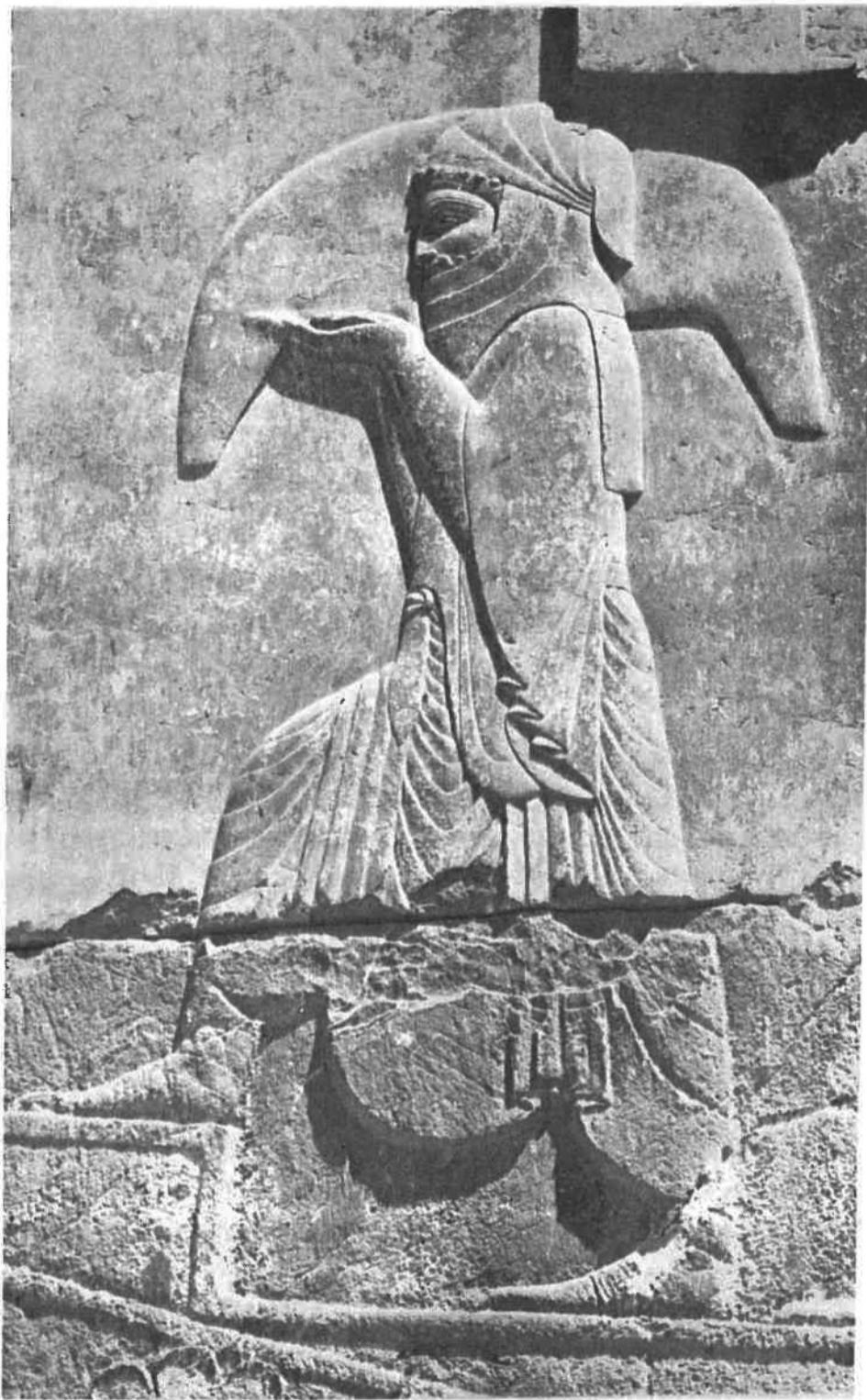
شکل (۶۰) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی . در این نقش که سمت راست بدن را ساخته‌اند ، در طرح آستین و جلوی دامن لباس بالاتنه ، همان اشکال قبلی وجود دارد . از نقوش تخت جمشید .

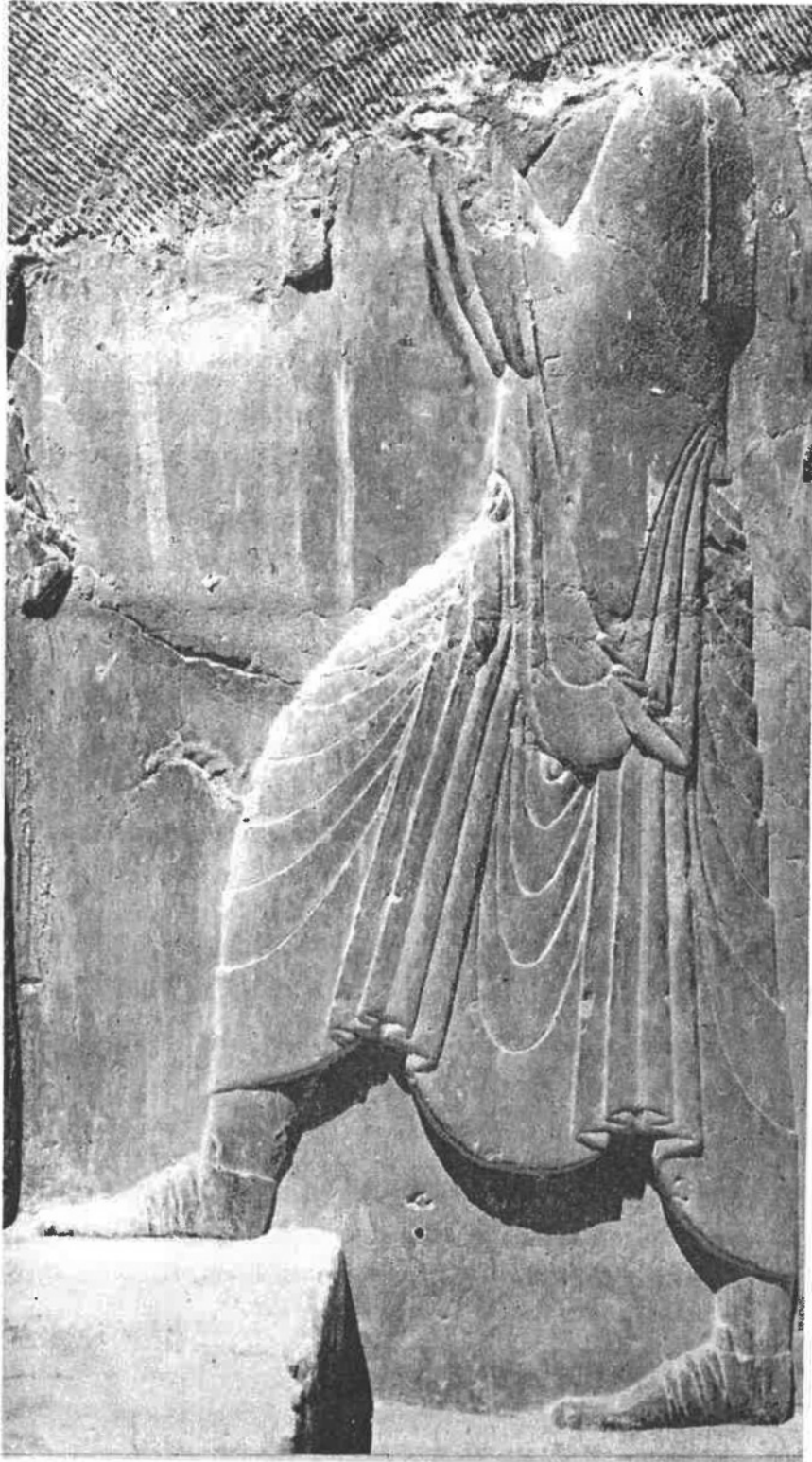
شکل (۶۱) نقش برجسته خدمتگذار دیگری (پارسی) که سنگ چهره او از میان رفته است. در این نقش نیز وضعیت آستین و وابسته‌های به آن ناروشن است. از نقوش تخت جمشید

شکل (۶۴) نقش برجسته دیگری از خدمتگذار پارسی (که نیز پهلوی راست او را ساخته‌اند) در این نقش نیز وضعیت دم آستین روشن نیست . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۶۳) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی ، که از پله بالا می‌رود و چیزی سرپوش‌دار بر شانه می‌برد .
بخش پائین این نقش ، خرد شده است . در محل آستین ، طرح جلوی لباس بالاتنه و دم‌آستین و سجاف داخل
آستین نمایان است . ولی مشکل قبلی همچنان برجاست . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۶۴) نقش برجسته دیگری از خدمتگذاری پارسی که بخش سروصورت آنرا (که شکسته بود) بصورت دیواری ساده مرمت کرده‌اند . در این نقش بنظر میرسد که دم جلوی آستین و جلوی لباس بالاتنه بهم وصلند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۶۵) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که درز دو سنگ بزرگ قسمت بازوی او را بریده است . در این نقش ، قوسی را که با علامت نشان داده شده میتوان دید که از ناخوردن دم آستین و جلوی دامن لباس بالاتنه به وجود آمده است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۶۶) نقش برجسته خدمتگذار پارسی که قسمتی از سنگ کله‌اش پریده و خرد شده است . قوس زیر آستین ، در این نقش چنانکه باید وضعیت را روشن نمی‌نماید . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۶۷) نقش برجسته خدمتگذار پارسی (که پهلوئی راست او نموده شده است) در این نقش ، لبه دامن بالاتنه و دم آستین که بهم رسیده اند ، بر روی قوسی سنگین قرار گرفته اند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۶۸) نقش برجسته خدمتگذار پارسی که از پله بالا می‌رود، و نیز پهلوئی راست او نموده شده است. فاصله دوطرح کم آستین و لبه دامن لباس بالاتنه در این نقش زیاد است ولی در بخش بایین، وضعیت اندکی نامشخص شده است. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۶۹) نقش برجسته خدمتگذار پارسی که چیزی را میان دو دست دارد و از پله بالا می‌رود. در این نقش، وضعیت جلوی آستین بهتر ساخته شده و میشود استنباط کرد که کم آستین و دامنه، قطعاً با هم در یک امتدادند و در محل قوس پائین، ناخورده‌اند. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۷۰) نقش برجسته خدمتگذار پارسی که سنگ سر و دستش بر اثر حوادث خرد شده است در این نقش وضعیت درست دم‌آستین و دامن لباس بالانته، بهتر نموده شده است. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۷۱) نقش برجسته خدمتگذار پارسی با دامن یگراسته چین . در این نقش ، وضعیت طرح و باخوردگی جلوی آستین بهتر نمودار است . از نقوش تخت جمشید

شکل (۷۲) نقش برجسته‌ای از پارسیان در تخت جمشید که بسیار خرد شده ، ولی وضعیت دم‌آستین بصورت روشنی ساخته شده است

جلوی سینه) قاعدتاً بصورت قوس سنگینی در نمی‌آید ، بلکه با طرحی که تابع وضعیت سینه و شکم است ، با قوس باز و نزدیک بخط مستقیم خودنمایی میکند .

. . . . .

اکنون ، با سابقه‌ایکه از هیئت عمومی جلوی لباس بالاتنه و آستین داریم و با کمک آنچه اینک دریافته‌ایم ، وضعیت درست يك قسمت آن ، باید چنان باشد که طرحش بشماره (۷۳) داده شده است . در این شکل ، طرح قبلی زیر دم آستین (که قوس سنگینی داشته و اینک نقطه‌چین طرح شده و سامانش درست نبوده) بجای درست برده شده و با علامت نشان داده شده است .

. . . . .

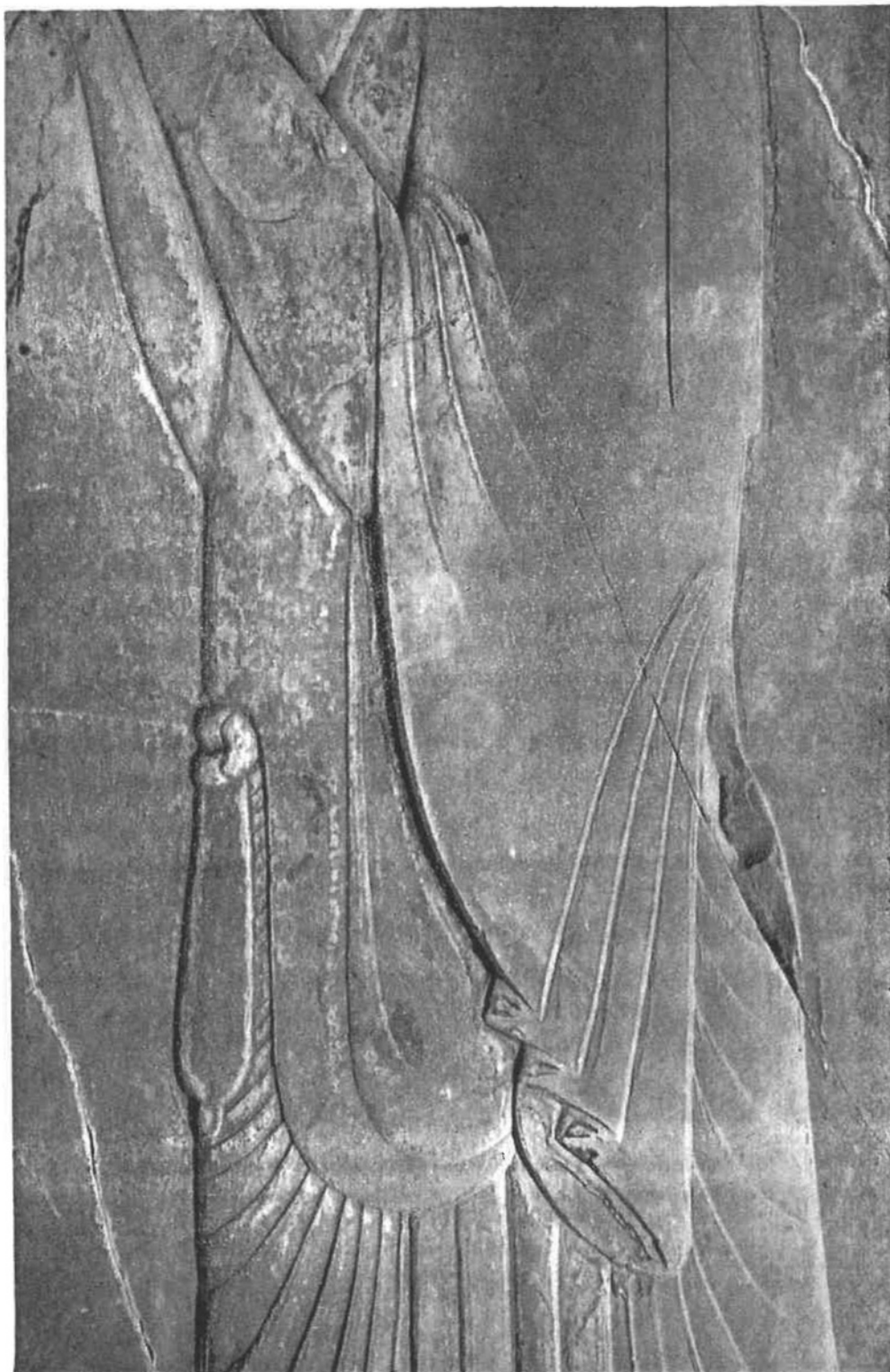
شکل (۷۳) طرح جلوی لباس بالاتنه و دم آستین و محل تاخوردگی بصورت درست است . نقطه چین ، سامان و جای طرح قبلی و غلطی است که برای تاخوردگی در نقوش تخت جمشید ساخته شده است .

اينك كه يكي از مشكلات لباس بالائنه رفع شده است ، بمشكل ديگرى توجه ميكنيم ، و آن وضعيت چينه‌هاى آستين و نيز قوسى است كه پائين‌ترين چين آستين را به سومين و گاهى چهارمين چين وصل ميكند ، و در طرح (۷۳) بصورت خط - نقطه ، مشخص است ، و همچنين شكلهاى (۷۱ - ۷۲ - ۷۴ و ۷۵) آنرا بخوبى نشان ميدهند .

.....
 پيوستن انتهاي اين قوس به سومين (يا بفرصت ميان اولين و دومين چين) نظير شكل (۷۶) چه علتى ميتواند داشته باشد ؟

اگر اين قوس ، در چنين حالتى ميبايست به چين‌ها بستگى يابد ، ميدانيم كه از لحاظ وضع طبيعى قطعاً بايد پشت آستين (همان كه شامل چين‌هاى متعدد است) از قسمت پشت بدن جدا باشد و از همانجائيكه سر چين‌ها در كمر و بالاي كمر بند شروع شده ، نظير شكل (۷۷) بطور كامل آويخته طرح شود . ولى نه تنها چنين نيست ، بلكه بنظر ميرسد بطرف جلوى بدن كشيده شده‌اند . نقوشى نيز وجود دارند كه بخش درونى چين‌هاى آستين را چنان نشان ميدهند كه به اندیشه ميرسد اين قوس حتماً نابجا سامان يافته است و با دقت بيشترى روى نقوش (۷۸ - ۷۹ و ۸۰) يقين حاصل ميشود كه حجار ، از عهده درست سامان دادن و جا گذارى اين قوس بر نيامده است .

در شكلهاى فوق (كه پهلوانانى در مبارزه با حيوانات افسانه‌اى ديده ميشوند) همه مردان ، آستين فراخ را بالا زده ، و روى شانه انداخته‌اند ، و پهلوى تن و بازوان آنها برهنه است ، و از كمر گاه آنان چين‌هاى فراوانى سرازير است .

شکل (۷۴) نقش برجسته خدمتگذار پارسی . این نقش ، چین‌های آستین و وضعیت قوسی را که در زیر چین‌ها جاسازی شده نشان میدهد . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۷۵) نقش برجسته خدمتگذاری پارسی . سنگ این نقش خرد شده است ولی چین‌های آستین نمایان است و قوسی که منظور است نیز در زیر چین‌ها پیداست . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۷۶) نقش برجسته خدمتگذار پارسی . در این نقش ، قوس زیر چین‌ها (که سر آن به سومین چین وصل است و بر روی سجاف آستین طرح شده) اندیشه را به‌جائی رهبری نمی‌کند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۷۷) نقش برجسته خدمتگذار پارسی . در این نقش ، سر چین‌های آستین در کمرگاه (که از بالای کمر بند شروع شده) بخوبی نمایان است ولی قوس سنگین پائین دوچین همچنان وظیفه خود را روشن نمی‌کند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۷۸) نقش برجسته يك مبارز پارسی با جانور افسانه‌ای . در این نقش که آستین مرث مبارز بر روی شانه افکنده شده ، چین‌هائی مرتب بر روی دامش دیده میشود و با توجه به زیر آخرین چین سمت چپ ، بنظر میرسد که قوس مورد ذکر در اصل بدسازی شده و حجتار از عهده درست سامان دادن آن بر نیامده است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۷۹) نقش برجسته مبارز پارسی دیگری که با جانور افسانه‌ای با پنجه‌های عقاب درگیر است . این نقش نیز با ساختمان خاص چین‌های لباس بالاته‌اش نادرست بودن قوس مورد ذکر را در پائین چین‌ها تأیید میکند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۸۰) نقش برجسته مبارز پارسی دیگری که نیز با جانور افسانه‌ای درگیر است . در این نقش هم (که پهلوی چپ آن نموده شده) پائین چین‌های آستین ، فاقد آن قوسی است که در بیشتر نقوش برجسته آنرا ساخته‌اند . از نقوش تخت جمشید .

این نقوش پهلوانان ، داخل بدن و توی آستین‌ها را نشان میدهند و ازینرو بما امکان داده‌اند تا بدانیم که وضعیت داخلی آستین‌ها چگونه است ، و چنانکه میدانیم ، آن قوس بیجا سامان یافته متصل به چینها ، راه‌نمای درستی نبوده و وجودش مشکوک و بهمانصورت زائد بنظر میرسد . ولی اینک آستین بالا زده شده معلوم گردانید که این قوس باید طرح زیرین اولین چین از سلسله چین‌هایی که بسوی گره کمر بند راه دارند باشد که حجّار ، بعلت پیچیده بودن وضع محل چین‌ها ، ازعهده نمایش آن چنانکه باید نتوانسته است برآید . ازینرو ، طرح درست آن با شماره (۸۱) داده شده است .

نکته دیگری در اینجا باقی میماند و آن : بخش آستری یا سجاف پشت آستین است که در شکل (۸۲) در جلوی یک سلسله چین‌ها ، بصورت دو قوس (یکی بالای دیگری) دیده میشود . حجّار خواسته است این سجاف را (که به تن می‌چسبد) نشان دهد ، ولی از عهده نمایش آن بر نیامده است .

در همه نقوش تخت جمشید که لباس بالاتنه را آنچنان ساخته‌اند که ملزم بنشان دادن طرف آسترش بوده‌اند و طرحی برای حدود سجاف نشان داده‌اند قسمت وسط هزبخش جلوی آستین را سجاف پهن‌تر داده‌اند و طرفین را تدریجاً باریکتر ساخته‌اند . سنگین گرفتن این بخش باید بمنظور سنگین و استوار آویخته شدن آن در جلوی بدن باشد . طرح بشماره (۸۳) بمنظور بهتر مجسم نمودن وضعیت لباس بالاتنه داده شده است .

شکل (۸۱) طرح چین‌های لباس بالاتنه و قوس پائین
چین بزرگ (در سمت چپ) و سجاف داخل پیش‌سینه
که با علامت نشان داده شده است.

شکل (۸۲) بخشی از نقش برجسته مبارز پارسی که با جانور افسانه‌ای گلاویز شده و پنجه جانور بر ساق پای او نمایان است. در این نقش، سجاف داخل پیش‌سینه (که بصورت دوقوس بالای هم ساخته شده، و علامات، آنها را نشان میدهند) دیده میشود و معلوم است که حجتار آنرا نادرست طراحی کرده است. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۸۳) طرحی از لباس بالاتنه
پارسی‌ها بمنظور ارائه دست آستین
و چین‌ها .

نقوش بشماره‌های (۱۴ - ۱۵ - ۳۰ و ۳۱) و نقوش دیگر این کتاب که پشت چین‌های آستین دست راست مردان را نشان داده‌اند ، و نقوش بشماره‌های (۱۷ - ۱۹ - ۵۷ - ۵۸ و ۵۹) و آن‌های دیگر که پشت چین‌های آستین دست چپ مردان را نشان می‌دهند ، همه آنها به وضوح مینمایانند که سر چین‌های چهارتائی (و گاه پنج تائی) هر آستین باید در بالای کمر و به پهلوئی تخته پشت لباس بالاتنه درز گرفته شده باشد و بقیه چین‌ها که از پهلو تا جلوی بدن (در حد گره کمر بند) روی دامن را پوشانده‌اند باید در دو طرف دنباله لیف کمر تخته پشت نشانده و دوخته شده باشد . زیرا وضعیت این چین‌ها در شکل‌های (۷ - ۷۸ - ۷۹ و ۸۰) مؤید این نظر است ، و نیز دو سر لیفه تخته پشت بالاتنه ، در جلوی بدن شاید بوسیله بند لیف یا بوسیله دو یا سه « بندینک » بهم صل می‌شده است .

در همه نقوشی که آستین را با چین‌هایش نشان داده‌اند ، دیده میشود که : خواب چین‌های پشت آستین را از بالا بیابین ساخته‌اند ؛ و در نقوشی که بقیه چین‌های آستین را بر بالای دامن ، سرازیر نشان داده‌اند ، خواب این چین‌ها ، از پهلوئی بدن بطرف گره کمر بند تا زده شده است .

حال اگر همه چین‌های آستین را (از نخستین چین بالای کمر که خواب آن از بالا بیابین است) تا آخر آن (که در حوالی گره کمر بند قرار می‌گیرد) از دیده بگذرانیم ، و بخواهیم بهمان روال بالا ، چین داده و در لای لیف کمر تخته پشت بالاتنه قرار دهیم ،

هنگامیکه پوشیده شود، آنچنان که نقش‌ها نشان میدهند در نمی‌آید، یعنی راه خواب تا پنج چین بالای آستین، درست است و با طرح نقوش سنگی جور درمی‌آید ولی از آن‌پس، جهت خواب چین‌ها به پهلوئی بدن متوجه میشود نه بسوی وسط بدن (آنچنان که نقشهای مربوطه نشان میدهند).

برای اینکه سلسله چین‌های آستین در بالای دامن، همان باشد که نقوش نشان میدهند، لازم می‌آید که جهت خواب و تایی چین‌ها، از پنجمین چین بعد عوض شود، و اینکار عملاً به نتیجه رسیده است. حال، اگر بخواهیم قبول کنیم که دوزندگان، راه ساده‌ی کسره چین دادن را که راه خوابشان در یکجهت باشد نمی‌خواستند، پس قطعاً میل و عمد داشته‌اند که راه خواب این بقیه چین‌ها از پهلوئی بدن بسوی گره کمر بند قرار گیرد.

نقش بشماره (۲۹) که پشت مجسمه نقره‌ای پارسی را مینمایاند، تکه پشت را صاف نشان میدهد و بالا و پهلوها دارای نقوش زینتی و سوزندوزی است. بنابراین وضعیت پشت بالاتنه چنان خواهد بود که در شکل (۸۶) طرح آن داده شده است.

در همه نقوش پارسی یقه‌ها را بشکل (۷) طرح کرده‌اند ولی چنان تنگ بنظر می‌آید که به اندیشه میرسد اگر شکافی بر شانه موجود نباشد، سر براحتی داخل آن نمیشود یا در نمی‌آید، ناگزیر باید در یک یا دو سر شانه‌ها درزی برای آن تصور کرد.

اینک بچند نکته اساسی دیگر نیز باید توجه کنیم :

۱ - تختنه پشت ، قطعاً باید دارای کمر لیف بوده باشد تا دنباله دو طرف کمر لیف ، جای سر چینهای آستین واقع بر بالای دامن باشد .

۲ - بالای دامن ، دارای کمر لیف است ، زیرا سر چین‌های بالای دامن باید در آن قرار گیرد .

۳ - هنگام پوشیدن دامن و بالاتنه لباس ، نخست دامن پوشیده همیشه است .

۴ - کمر لباس بالاتنه (که بمنظور استوار ماندن بر دور کمر ، بایستی پهن انتخاب میشد) بر روی لیف دامن قرار میگرفته ، و روی این دو را ، کمر بندی چرمی یا پارچه‌ای می‌پوشانده است که در جلوی بدن نظیر شکل‌های (۷۴ و ۷۵) گره زده میشده است . (آنچه در اینجا باید خاطر نشان کرد ، وضع کمر بند چرمی و طرز استفاده از آن است که هیچیک از نقوش ، وضع آنرا روشن نمی‌کنند که آیا چنان که شرح داده‌ام بواقع بر روی دو لیف کمر دامن و بالاتنه قرار میگرفته است یا نه ؟ فقط به اتکاء طرز استفاده کمر بند مادی که نحوه استعمال آنرا نقوش تخت جمشید نشان داده‌اند وضع کمر بند پارسی را بهمانصورت که شرح داده‌ام قطعی تلقی نمودم . و گرنه میشد تصور داشت که کمر بند پارسی از میان لیف کمر لباس بالاتنه میگذشته و در جلو ، دو سر آن بهم گره زده میشده است) .

.....

۵ - لبه زیرین آستین‌ها ، مانند آستین مرد شکل شماره (۸۴)

به پشت بدن نمی‌رود ، و یا مانند آستین‌های مرد سمت راست عکس در شکل (۸۵) یکی از زیر و دیگری از رو قرار نمی‌گیرد ، بلکه هر دو لبه زیرین آستین‌ها در جلوی بدن بصورت چین‌خورده قرار دارد (مانند لباس نفر سمت چپ عکس شماره ۸۵) که البته اینقسمت در اصل باید چین‌دار باشد و مسلماً نقوشی که چنین ساخته شده‌اند درست میباشند .

.....

۶ - پائین جلوی لباس بالاتنه تا بالای گره کمر بند برش قوسی

دارد .

اینك ، بمنظور بهتر نشان دادن وضعیت پشت بالاتنه و دامن ،

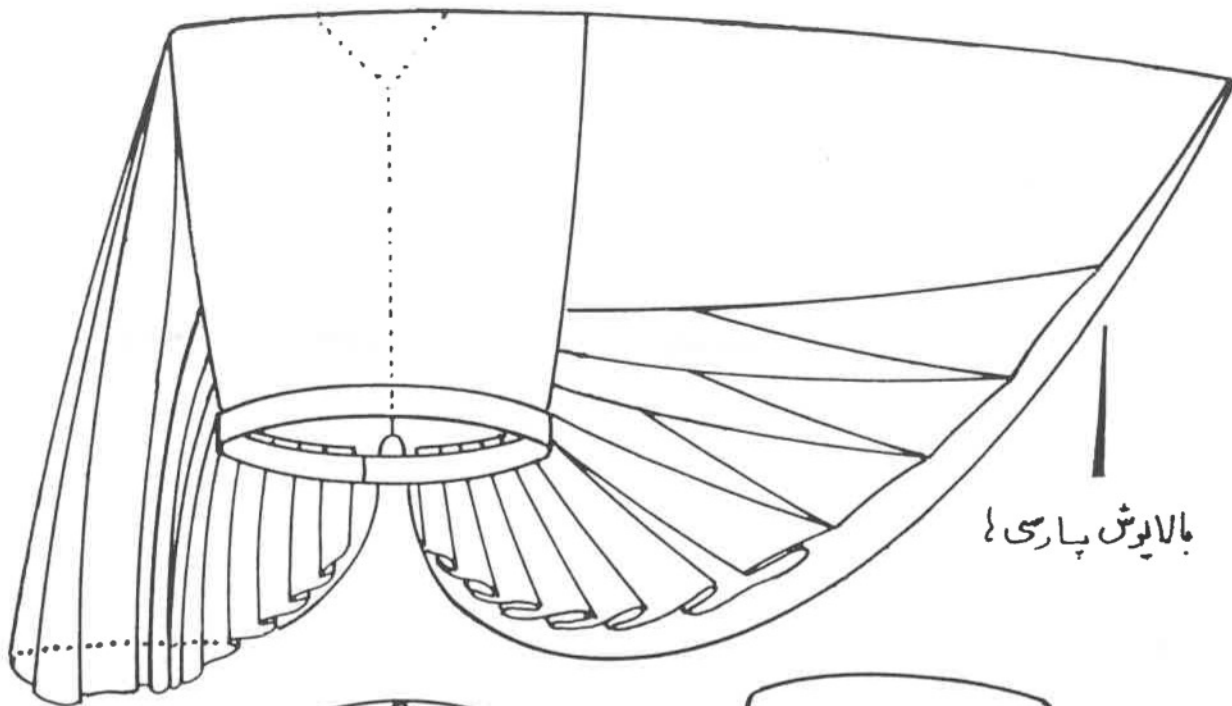
طرحی بشماره (۸۶) داده میشود .

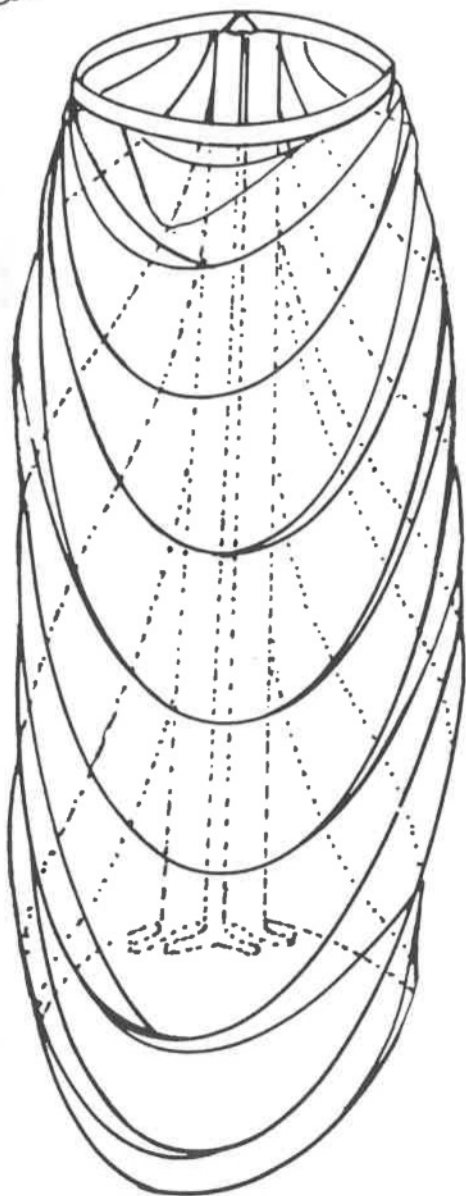
شکل (۸۴) نقش برجسته مردی پارسی . در این نقش (چنانکه دیده میشود) لبه عقبی آستین به پشت بدن رفته و این ، نادرست میباشد . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۸۵) نقش برجسته دومرد پارسی ایستاده بر روی پلکان‌ها . در این نقش (چنانکه دیده میشود)
 لبه پستی آستین چپ مرد پارسی سمت راست به پشت رفته ، و هر دو لبه آستین سمت راست او بر روی بدن
 ساخته شده است . از نقوش تخت جمشید .

بالا پوش پارسی ۱

دامن پارسی ۲

کمر بند

شکل (۸۶) طرح لباس بالاتنه و پشت آن ، به اضافه
 طرح دامن در حالت پوشیده ، و کمر بند (که از پشت
 نشان داده شده است) .

لباس جلو باز بالاتنه پارسی

در میان نقوش تخت جمشید ، لباس برخی از مردان پارسی را با بالاتنه جلو باز ساخته‌اند . شکل (۸۷) .

در این شکل ، یقه بالاتنه جلو باز مانند جلو بسته ، گوشه‌دار و بشکل هفت (۷) است .

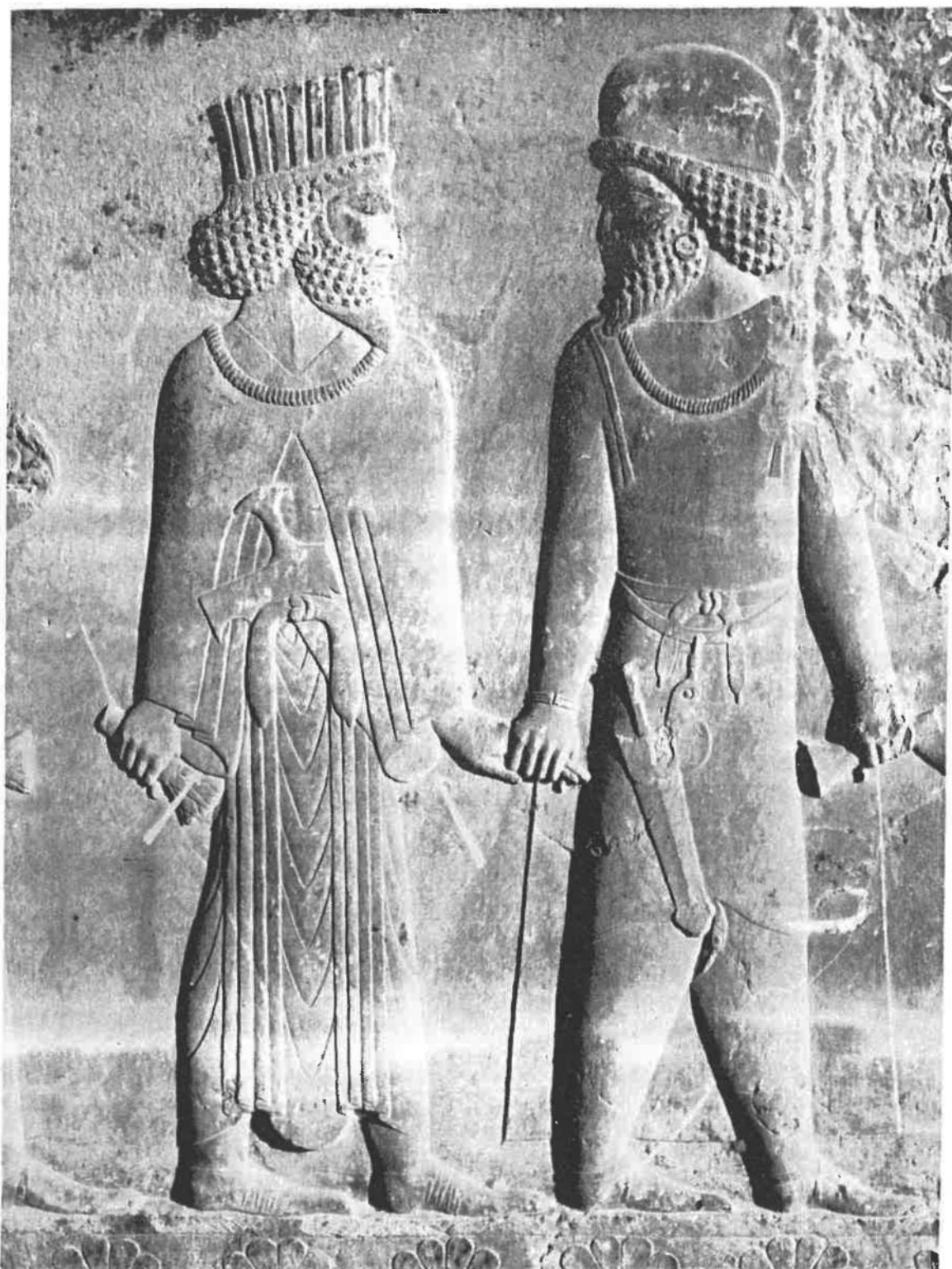
اندکی پائین‌تر از گوشه یقه ، جلوی این لباس بالاتنه تا پائین باز است ، و هرطرف آن بطرفی از گره کمر بند رفته است .

در نخستین نگاه به اندیشه میرسد که ساختمان این دوبر باز ، باید چنان باشد که زیر گوشه یقه ، با دگمه‌ای بسته شود ، و ازینرو نقشی دنبال میشود که دگمه‌ای را نشان دهد ، و نیز طرحی را که بر روی بر روی بر زیری قرار گیرد نمایان سازد ، ولی هیچیک از نقوش ، این دو چیز را نشان نمی‌دهند . بنظر میرسد که از زیر سه گوشه یقه تا سر چاک را (که در اصل دارای درز بوده) می‌دوخته‌اند .

از روی آشنائی به وضعیت لباس بالاتنه ، میدانیم که دولبه شکافته آن باید رها باشد ، ولی در شکل (۸۷) پائین لبه‌ها بطرف دور دم آستین گردانده شده است ، و چنانست که دم آستین را بسته بنظر میرساند .

.....

اگر بر اساس وضع طبیعی (که لبه پارچه آویخته بطرفی گردش میگیرد) حجار ، خواسته است آنرا بگرداند ، میبایست گوشه آنرا رها طرح نموده باشد ، ولی محدود کرده است .

شکل (۸۷) نقش برجسته دو مرد « مادی » و پارسی . نقش مرد پارسی (نفر سمت چپ) بالائنه جلوباز لباس را مینمایاند ، و همچنین دو علامت ، وضعیت پیچیدگی نادرست دولبه باز این لباس را نشان میدهند . از نقوش تخت جمشید .

در نقوش (۸۸ و ۸۹) نیز همین گردش بیجای دم آستین نمودار است ، ولی دو نقش دیگر (۹۰ و ۹۱) (با توجه به همین گردش بیجای خط در يك آستین) یکی از آستین‌ها وضع را تا حدی روشن میکند ؛ زیرا مانند نقوش ارائه شده ، یکدست مرد منقوش که بالا برده شده لبه روئی آستین در بخش پائین ، شکل منحنی خود را حفظ کرده ، و وضعیت غلط دم آستین دیگر را بهم زده است .

با اینوصف ، هیچیک از نقوش ارائه شده ، طرح درستی از چاک جلوی لباس بالاتنه را نشان نمی‌دهند و اعتماد را جلب نمی‌کنند .

در شکل بشماره (۹۲) نفر سمت چپ عکس که آستین آن تا بحد دسته قداره بالا برده شده است ، خط شکاف لباس جلو باز ، از بالاتر از پشت میچ دست چپ مرد ، شروع شده و فرود آمده است (با سابقه‌ایکه از چگونگی جلوی دامن این لباس داده شده) با دیدن این خط میتوان گمان برد که خود ، شروع قوسی یا خطی است که لبه جلوی آستین را ساخته و پس از فرود از محل شکاف ، بالا آمده و از روی میچ دست سرازیرگشته ، بچین‌ها پیوسته است .

بنابراین ، میشود مجسم کرد که لباس جلو باز بالاتنه ، در واقع همان جلو بسته میباشد که از پائین‌تر از سه گوشی یقه ، درز جلوی آنرا تا پائین شکافته‌اند .

وضعیت عمومی این لباس جلو باز را در طرحی که با شماره (۹۳) ارائه شده بهتر میتوان دید .

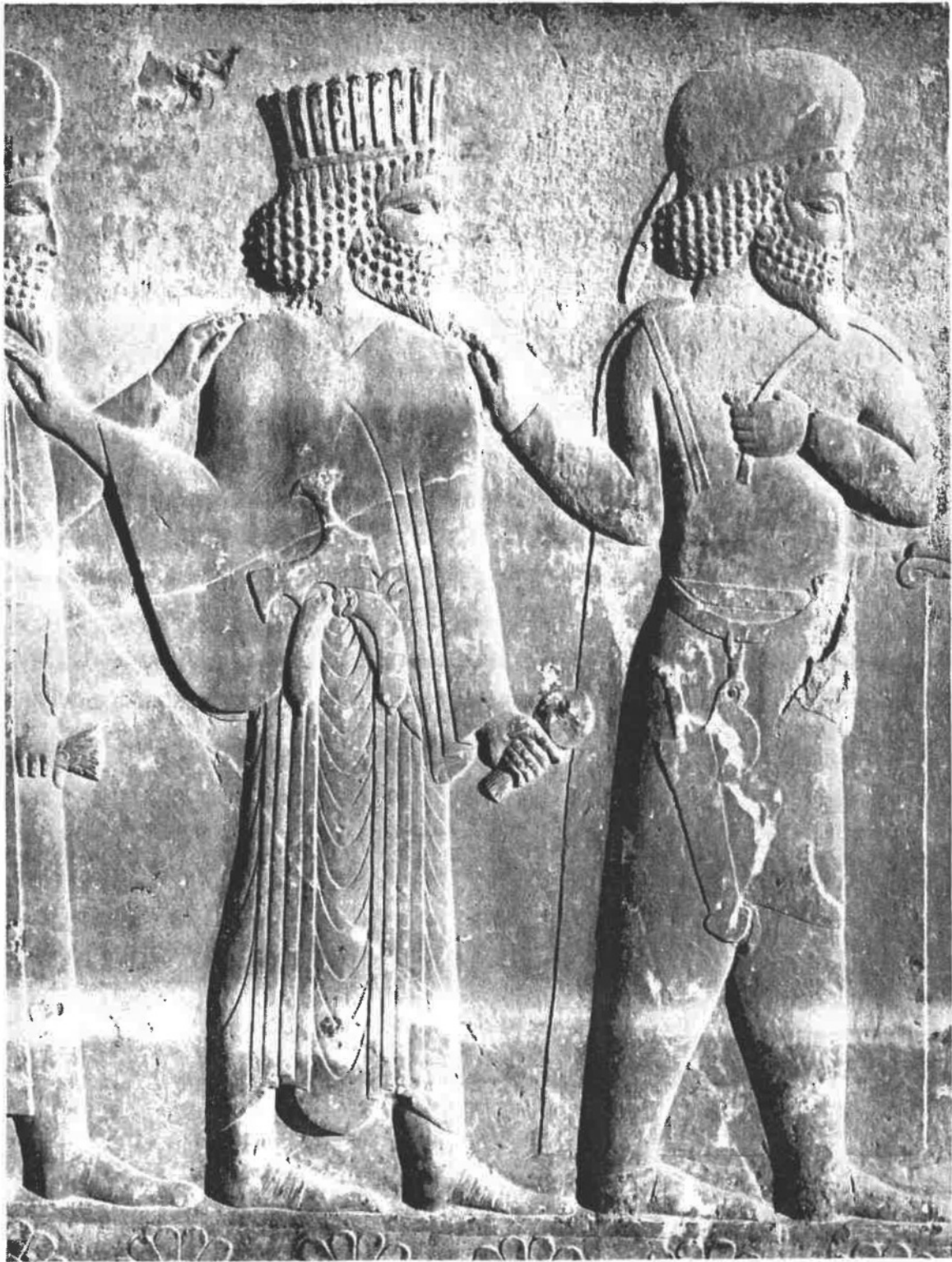
شکل (۸۸) نقش برجسته دومرد «مادی» و پارسی. در این نقش نیز، گردش بیجای لبه‌های لباس بالاتنه (در پائین) بصورت قوس، ساخته شده است. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۸۹) نقش برجسته دومرد پارسی و « مادی ». در نقش مرد پارسی، لبه زیری آستین که از زیر
 مچ دست بصورت قوس سنگینی بسوی گل کمر بالا رفته، خود را از لبه روئی آستین (که عمودی طرح شده)
 مجزا میسازد. ولی قطعاً لبه زیرین نباید بصورت قوس باشد بلکه باید چین دار طرح میشد. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۹۰) نقش برجسته دومرد پارسی و «مادی». در نقش مرد پارسی دست چپ او که بالا برده شده بخش پائین آستین، شکل قوسدار و منحنی خود را حفظ کرده است، و میرساند که شکل اساسی لباس بالاتنه یکی میباشد مگر که جلوباز آن از محل پشت گره کمربند بیالا (تا جای لازم) چاکدار شده و دولبه را هموار تو زده‌اند در اینصورت، میشده است که دوبر آن را به پشت شانه افکنده چابکتر بکار پردازند. از نقوش تخت جمشید.

شکل (۹۱) نقش برجسته دومرد «مادی» و پارسی . در نقش مرد پارسی ، با اینکه آستین سمت راست ، درست طرح ریزی نشده و آستین دست چپ نیز آن قوس بیجا را در زیر چین‌های آستین دارد ، با این وصف ، قوس پائین آستین دست راست ، تأکید میکند که برش زیر آستین‌های لباس بالاتنه عموماً یکسان بوده است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۹۴) نقش برجسته دومرد «مادی» و پارسی . در نقش مرد پارسی ، وضعیت آستین چپ (که دست در اینجا بر روی قداره قرار دارد) بهتر نموده شده و با سابقه‌ای که اینک داریم ، میتوانیم دریافت که جلوی دامن پیش‌سینه از محل شکاف ، سرازیر افت‌یافته دوباره بالا و به‌روی معج دست آمده سرازیر شده به چین‌های آستین پیوسته است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۹۳) طرحی از وضعیت لباس بالاتنه جلوباز
پارسی .

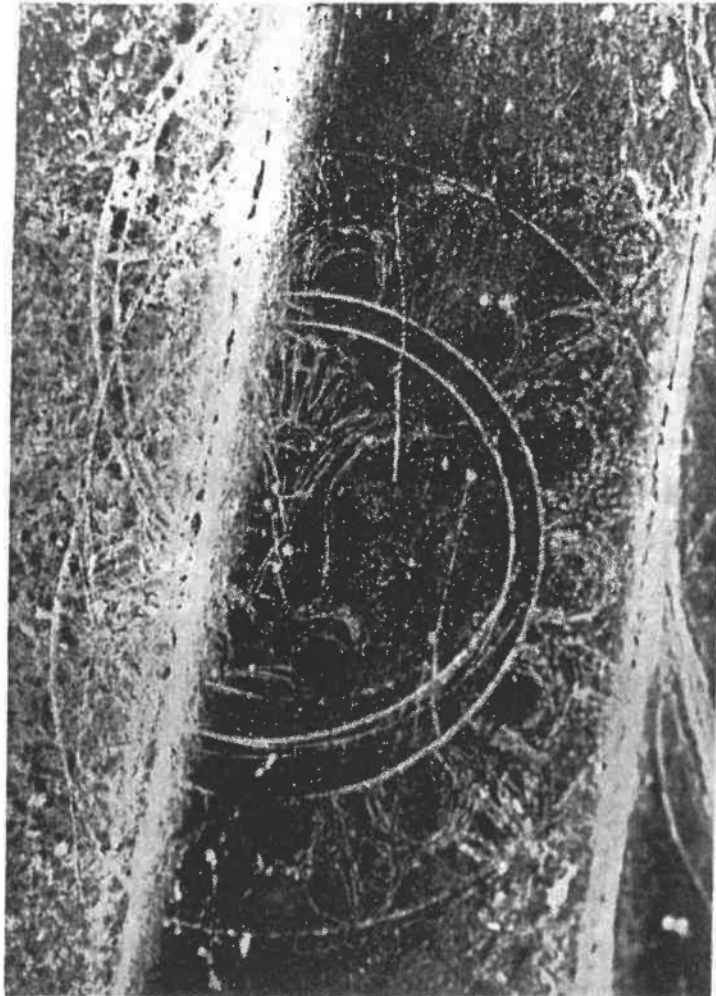
چیزی که نیز در نقوش (۸۹ و ۹۱) باید مورد توجه قرار گیرد اینست که : از لبه بالائی لیف لباس بالاتنه و در سمت چپ بدن نقش ، دو خط منحنی کوچک (که نمایش دو چین میباشد) طرح شده است که بنظر میرسد نمایش چین‌های برگشته بخش زیری آستین بر روی دامن باشند (که ناشیانه انجام شده است) .

از دیگر گفتنی‌ها درباره لباس پارسی‌ها ، طرح نقشهای زینتی است که بر روی برخی از لباسها ، ساخته شده است . این نقشها ، خود نمودار چگونگی طرحهای زینتی بر روی لباس مردم آترمان است ، و آنها را در شکل‌های (۹۴ » و بزرگشده نقشی از آن را در شماره - ۹۵ « و ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ » و بزرگشده نقشی از ۹۸ را بشماره ۹۹ «) میتوان دید .

طرح اخیر (۹۹) یادآور ردیف شیران بر پارچه مکشوفه از پازیریک است که بشماره (۱۰۰) داده شده است . برای مزید آگاهی از چگونگی برش لباس پارسی‌ها ، الگوی آن نیز بشماره (۱۰۱) داده میشود .

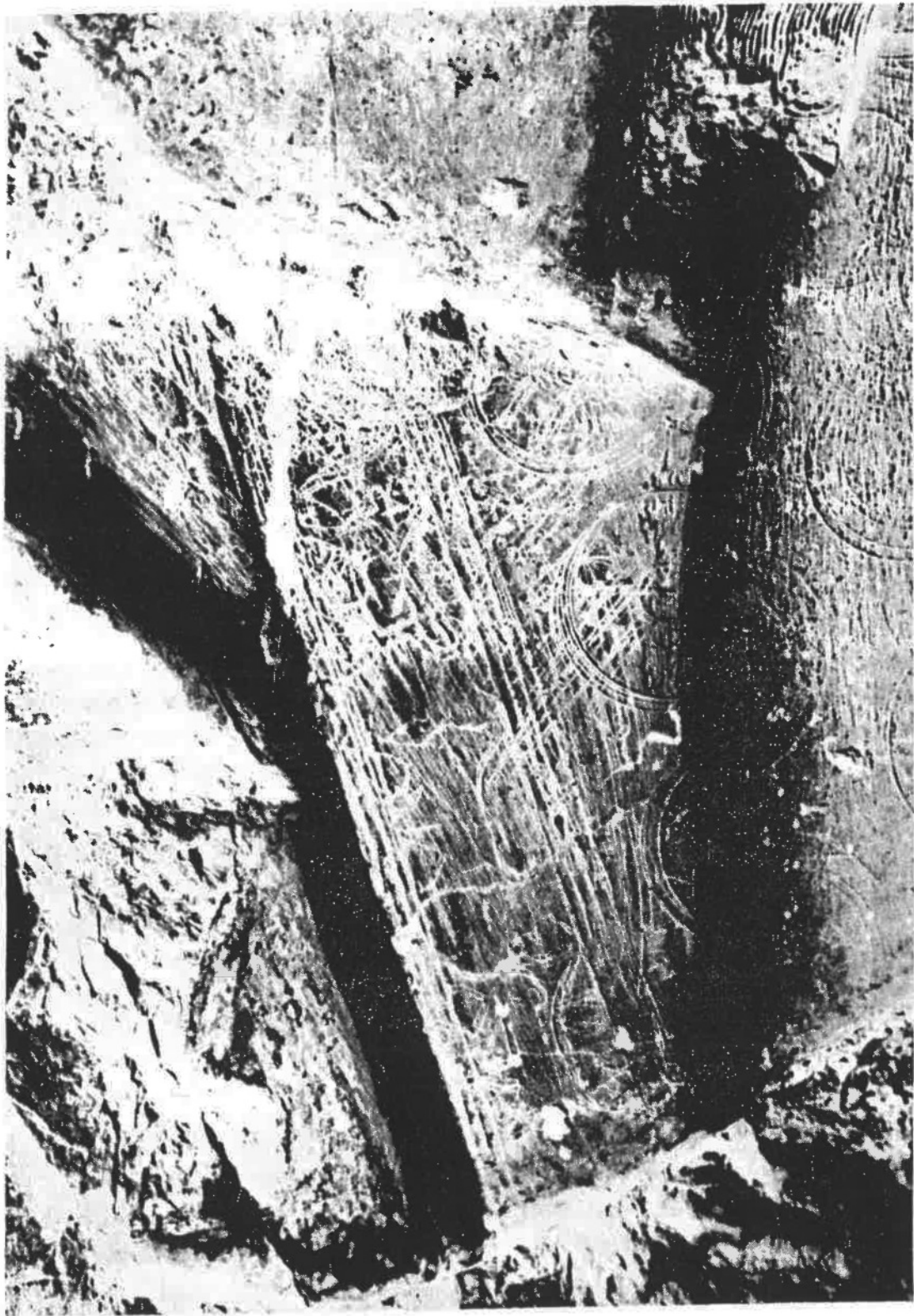
شکل (۹۴) نقوش زینتی بر پوشاک پارسی‌ها . از نقوش برجسته تخت جمشید . برداشته از کتاب «تخت جمشید» اشعیت .

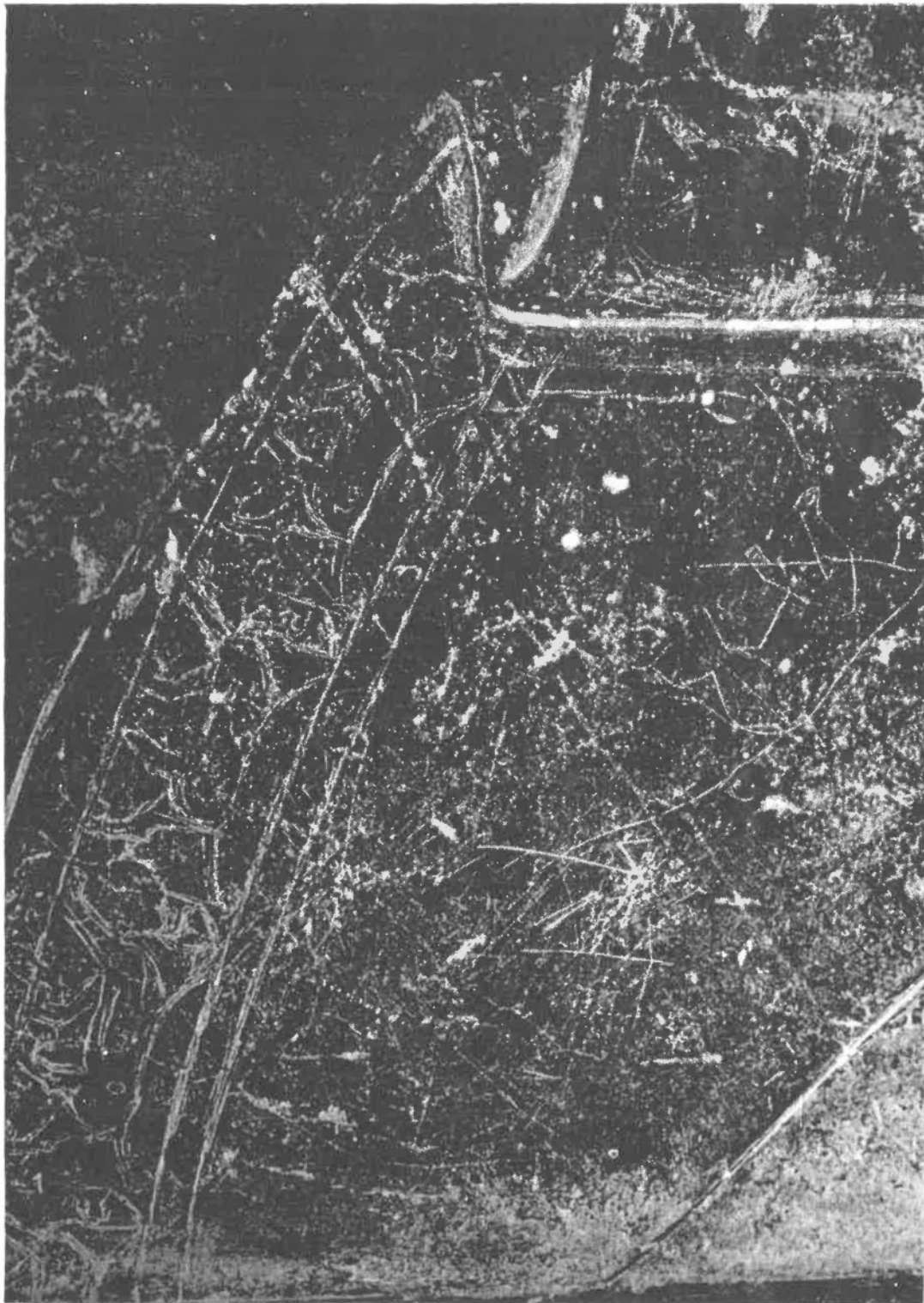
شکل (۹۵) برگشده نقشى زینتى از لباس منقوش پارسیان در تخت جمشید.

شکل (۹۶) نقش برجسته دیگری که لباس منقوش پارسیان را نشان میدهد . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۹۷) نقوش زینتی روی آستین لباس پارسی‌های منقوش در تخت جمشید . برداشته از کتاب « تخت جمشید » اشمیت .

شکل (۹۸) نقش زینتی حاشیه دامن لباس پارسی‌ها (که از ردیف شیران تشکیل شده) منقوش در تخت جمشید .
برداشته از کتاب «تخت جمشید» اشمیت .

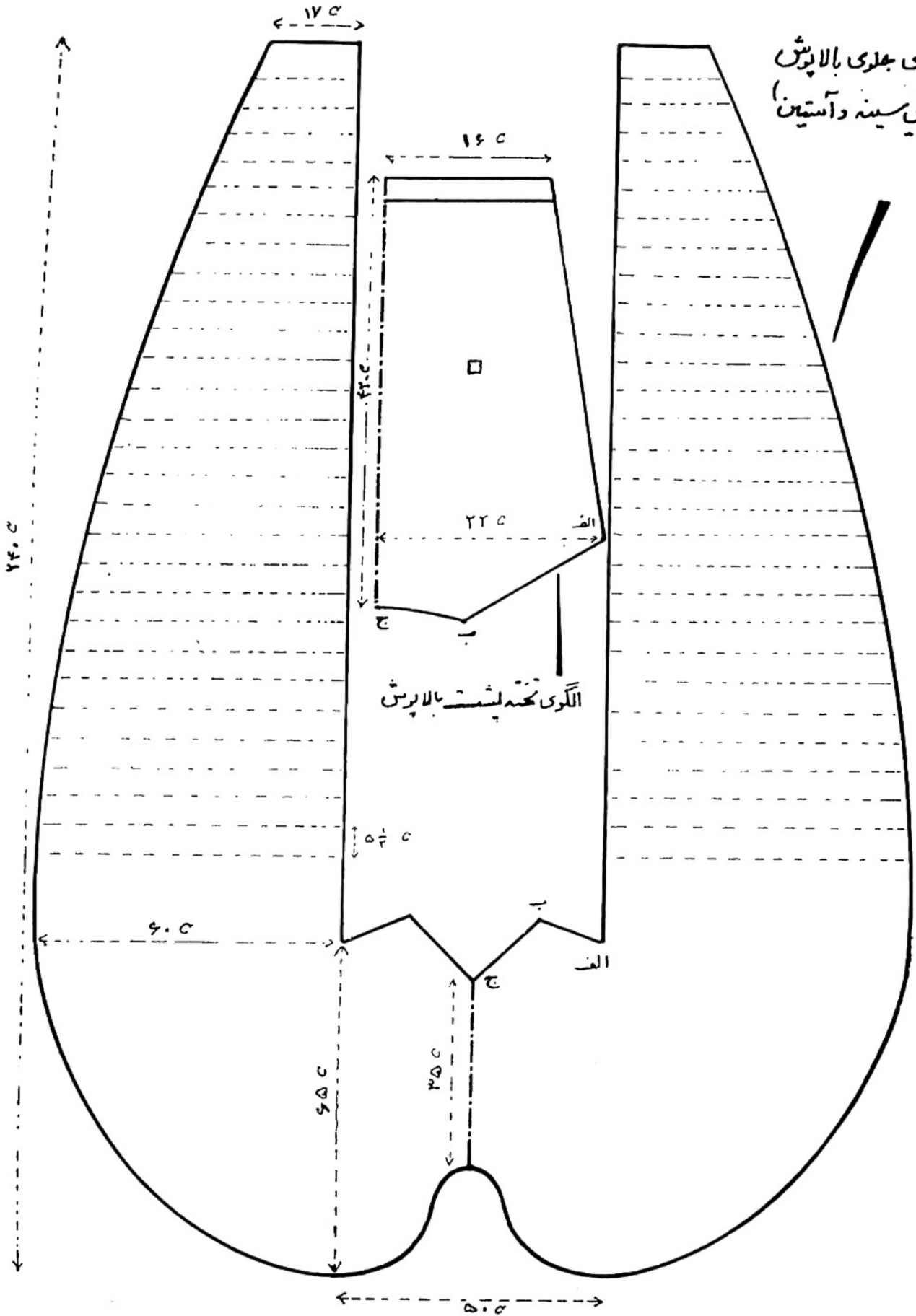
شکل (۹۹) بزرگسده نقش شیری از شیرهای زینتی دامن لباس پارسی ها. برداشته از کتاب «تخت جمشید» اشمیت.

ش - ۱۹ (قطعه پارچه مکشوف در بازار بیریک بانقش ردیف شیرخا (نقل از صفحه ۳۵۳ کتاب آقای آ . رودنگو)

شکل (۱۰۰) حاشیه شیران مکشوفه از بازار بیریک .

الگوی جلری بالا پش
(پش سینه و آستین)

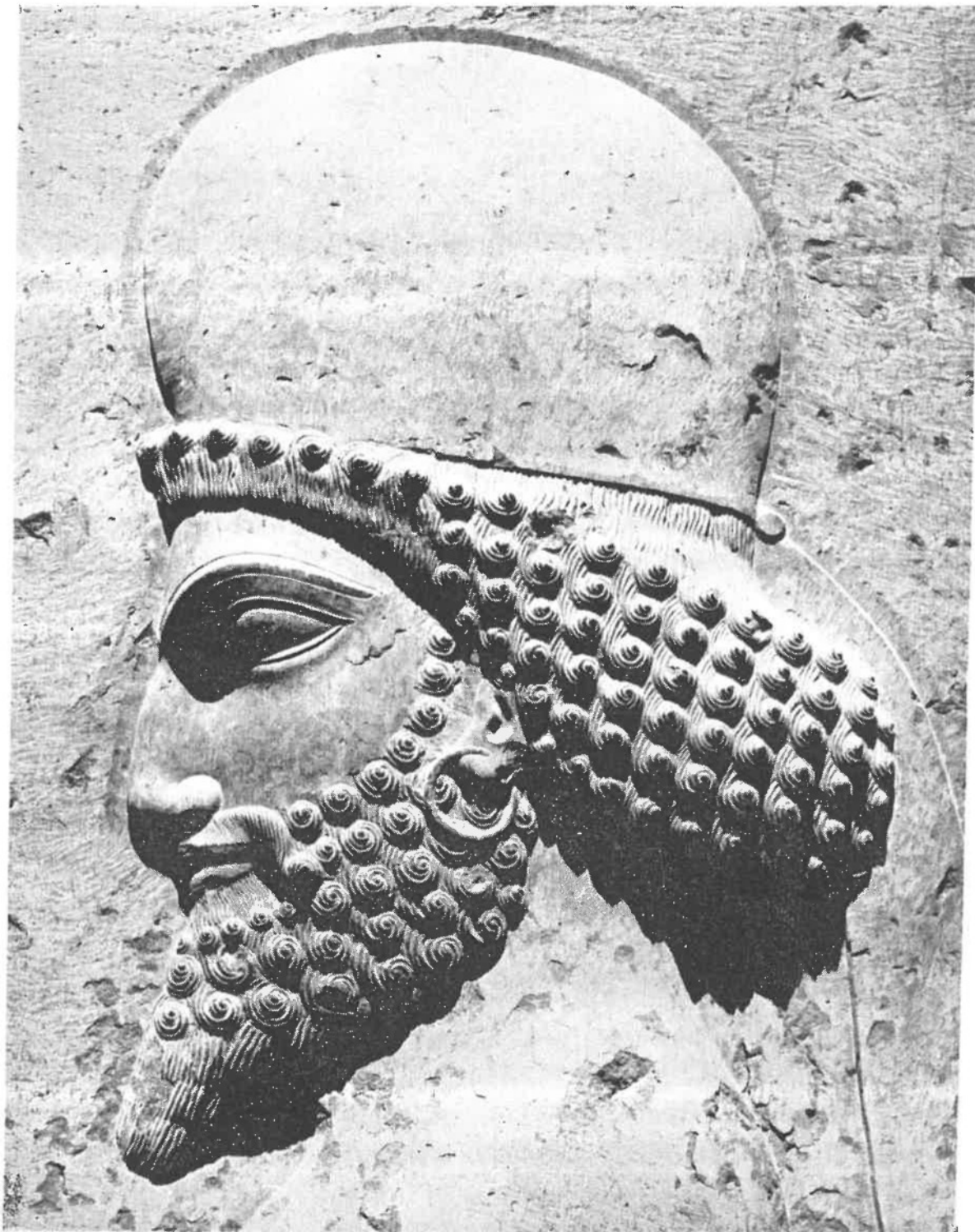

شکل (۱۰۱) الگوی لباس بالاتنه پارسیها . قطعه با علامت چهارگوش (□) تخته پشت را مینمایاند ،
و قطعه با علامت ضربدر (x) تخته پیش سینه و آستین است .

لباس مادی ها.
(منقوش بر تخت جمشید)

دو صورت بکلی مختلف ، روی پیکره‌های
تراشیده تخت جمشید ، مرتب نموده شده است :
مادی‌ها با پوشیدن لباسهای اصلی‌تر ایرانی بازشناخته
میشوند . بر سرشان کلاه گرد نمدی مایل بجلو ،
با دنباله آویزان روی گردن دارند .
يك ریش نوک تیز کوتاه ، سبیل و موی دسته شده
روی گردن ، همه پرچین و پرتاب ، و گوشواره
و گردن بند ، بزبور آنها می‌افزود ،
صفحه ۴۳ سطر ۱۵ کتاب «تاریخ شاهنشاهی هخامنشی»
تألیف «اومستد» .

شکل (۱۰۲) نقش برجسته چهره مردی « مادی ». از نقوش تخت جمشید .

آنچنان که روشن کردن وضع لباس پارسی‌ها در تخت جمشید دارای دشواری است ، لباس مادها آن دشواری را ندارد . زیرا لباس آنها از لحاظ ساختمان و شکل ساده بوده و چین‌های مبهم و نابسامان ندارد ، و از خیلی جهات به لباس دیه‌نشینان و کشاورزان کنونی ما شباهت دارد . گوئی که از زمان مادی‌های دوره پارسی تاکنون (که از نظر باستانشناسان « ۲۵۰۰ » سال گذشته است) زمانی قابل ملاحظه نبوده و در این زمانه دراز ، تغییری در لباس آنان رخ نداده است ، و ازینرو ذهن ما ، يك آشنائی و سابقه نزدیک با آنها احساس میکند .

. . . . .

لباس مادی‌ها در تخت جمشید

با يك نگاه عمومی بنقوش مادی‌ها در تخت جمشید، دریافت میشود که لباس آنها شامل: (پیراهن، شلوار، جبّه و شنل) بوده است. اینها نیز (چون لباس پارسی‌ها) از لحاظ طرح و چگونگی گردش خطوط و جاگذاری لوازم لباس، نقص فراوان و هم، کمکاری دارند. خاصه بعلت فقدان طرحهای معین‌کننده جنس لباس، چنانست که بررسان ناآگاه به اسلوب کار، و ناآشنا به نحوه طراحی حجاران تخت جمشید را وادار میکند تا گمان برند که جنس لباس مادها باید چرم باشد. چنانکه « اومستد » با يك آرامش خاطر و اعتماد عقیده نوشته است:

دو صورت بکلی مختلف روی پیکره‌های تراشیده^۱ تخت جمشید مرتب نموده شده است. مادی‌ها با پوشیدن لباسهای اصلی‌تر ایرانی، باز شناخته میشوند. يك تنزیب^۲ چرمی تنگ آستین دراز که تا بالای زانو میرسید در بر کرده‌اند (که يك کمر دو تا، با گل کمر گرد آنرا نگاه میدارد. روی تنزیب، هنگام آذین شاید جبه‌ای می‌انداخته‌اند. شلوار بلند چرمی و کفش بنددار با نوک برجسته، نشان میدهند که

---

۱ - تغییراتی که در ترجمه و تعویض برخی کلمات متن کتاب فارسی اومستد «تاریخ شاهنشاهی هخامنشی» داده شده با نظر و موافقت خود مترجم انجام شده است.

۲ - تنزیب (تن زیب) = جامه کوچکی باشد که در زیر قبا پوشند و ترکان اراخالی گویند. برهان قاطع. (در اینجا، تنزیب که در برابر «تونیک» Tonic آمده در لائین به زیرجامه نازک با آستین که مرد و زن هر دو می‌پوشند گفته میشود، و در انگلیسی جامه گشاد را گویند) مؤلف.

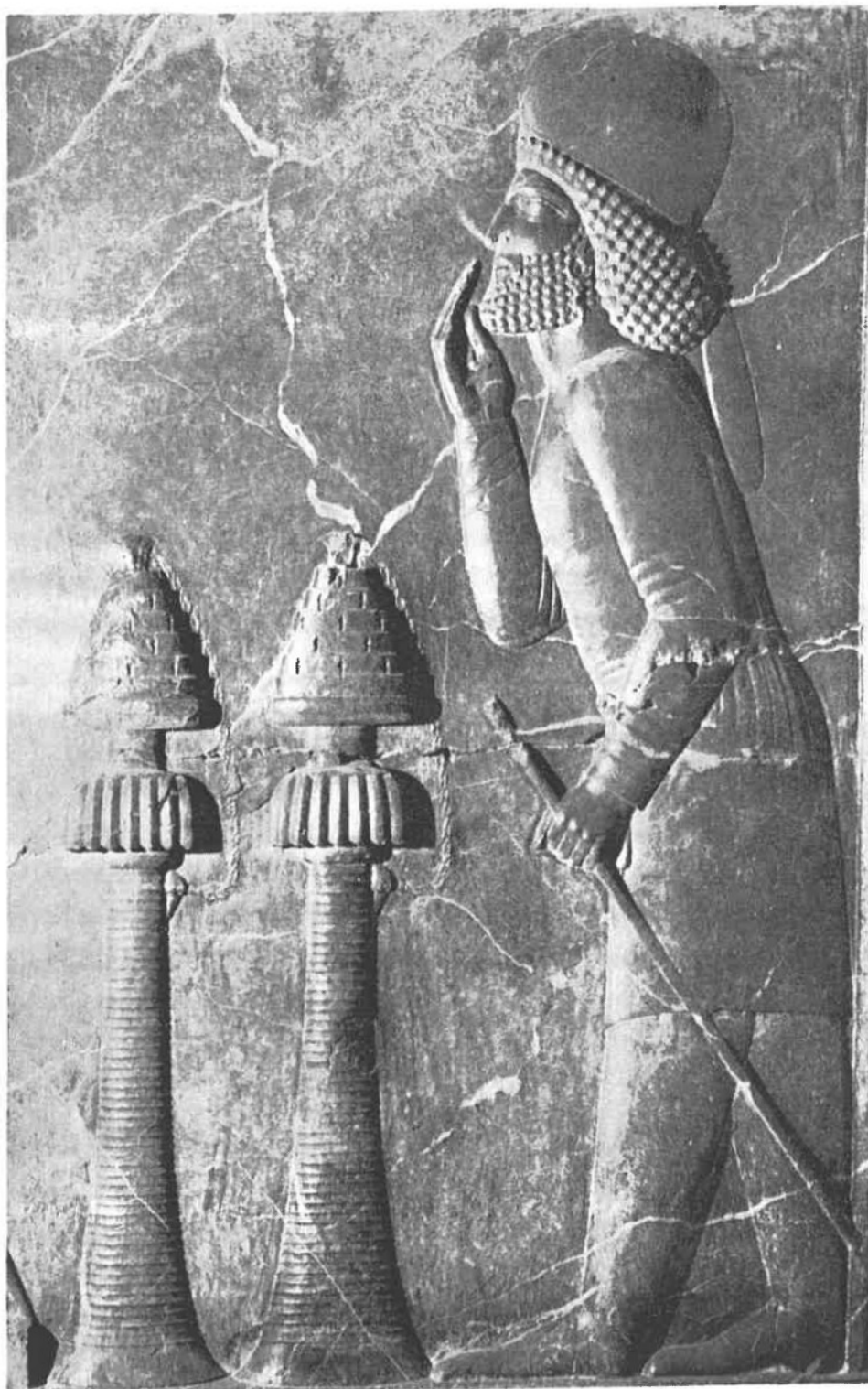
پوشندگان آنها ، بسیاری از وقت خود را به سواری می‌گذرانیدند
(تاریخ شاهنشاهی هخامنشی صفحه ۴۳ سطر ۱۵) .

. . . . .

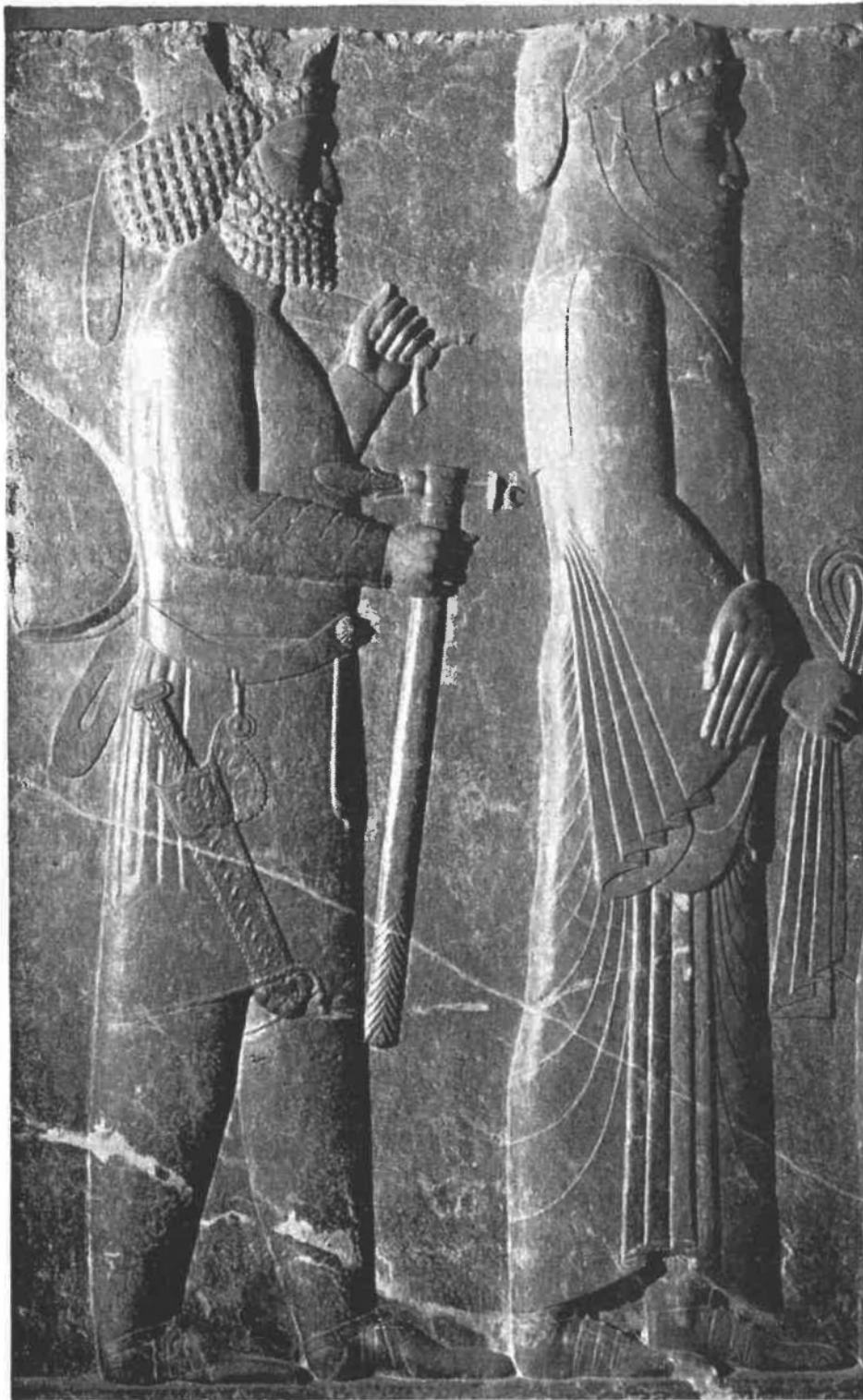
بعلی (که شرح آنرا در مجلد دوم پوشاك باستانی ایرانیان
تألیف اینجانب باید دید) لباس مادی‌های منقوش در تخت جمشید ،
چرمی نبوده و پارچه می‌باشد .

برای مزید آگاهی ، طرز کار حجاران تخت جمشید را روی
لباس پارسی‌ها میتوان در نظر گرفت : که در عین ظرافتکاری روی
آنها ، یکنوع صافی و خشکی نیز دارا میباشند ، و گاه بعلت فقدان خطوط
لازم ، بنظر میرسد که جنس آنها چون خمیر کشدار است و بی‌آنکه
چین بردارد بهر حالت که حجار خواسته ، مانده است و یا چون چرم ،
باد در آنها افتاده است .

چیزیکه بیش از همه ، لباس مادی‌ها را چرمین جلوه میدهد ،
علاوه بر ساده و تنگ بودن شکل آن ، بی‌توجهی حجاران در برخی
طرح لازم روی آنها است . زیرا در میان همه نقوش تخت جمشید
(در جائیکه مادی‌ها را نقش کرده‌اند) در دو ، تا سه نقش بیش نیست
که دو سه خطی برای نشان دادن چین و چروك لباسها طرح کرده‌اند .
دو نقش از سه نقش را (که چین‌هائی بر روی لباس نموده
شده) در نقش برجسته داریوش میتوان دید که اصل آن در موزه ایران
باستان نگاهداری میشود : یکی ، بر روی لباس مرد حرمت‌گذار مقابل
بخوردان است و دیگری بر روی لباس اسلحه‌دار شاهی در شکل‌های
(۱۰۳ و ۱۰۴) و سومی بر پیراهن مرد نیزددار منقوش بر جرز شرقی

شکل (۱۰۳) نقش برجسته مرد « مادی » حُرمتگذار . از نقوش تخت جمشید . که اینک در زمرة افراد « نقش داریوش » در موزه ایران باستان نگاهداری میشود ، و چنانکه دیده میشود بر روی لباس این مرد ، چند خط بنشانه چین خوردگی ساخته شده است .

شکل (۱۰۴) نقش برجسته دومرد پارسی و «مادی» (که مرد مادی ، مشهور به اسلحه‌دار شاهی است) و از زمره افراد «نقش‌داریوش» است . بر روی لباس اینمرد نیز چند خط نشانۀ چین‌خوردگی ساخته شده‌است.

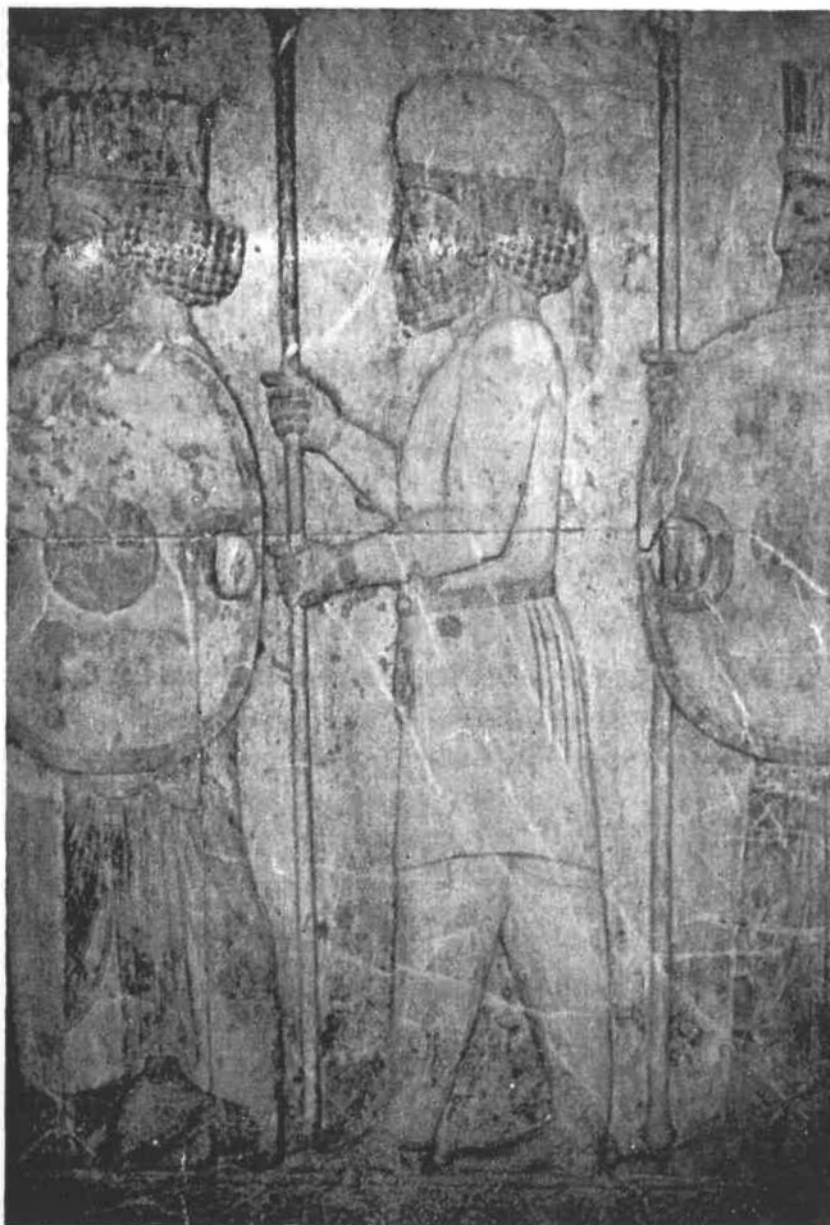
پله‌های شرقی کاخ آپادانا است که شکل (۱۰۵) آنرا نشان میدهد .
 بقیه نقوش ، در سادگی تراش و صافی ، چنانند که گوئی
 حجاران از طرح فقط برای پیرامون‌سازی استفاده کرده‌اند . چه بسا
 نقوش که نیز طرح اساسی را فاقدند ، نظیر دوره پائین پیراهن اسلحه‌دار
 شاهی در شکل (۱۰۴) و مرد مادی منقوش بر جرز جنوبی کاخ
 خشایارشا در شکل (۱۰۶) که نیز نیمه سمت راست دامن او طرح
 دوره دامن را فاقد است ، و همچنین است در نقش (۱۰۷) که طرح
 یقه پیراهن ندارد .

پیراهن مادی‌ها .

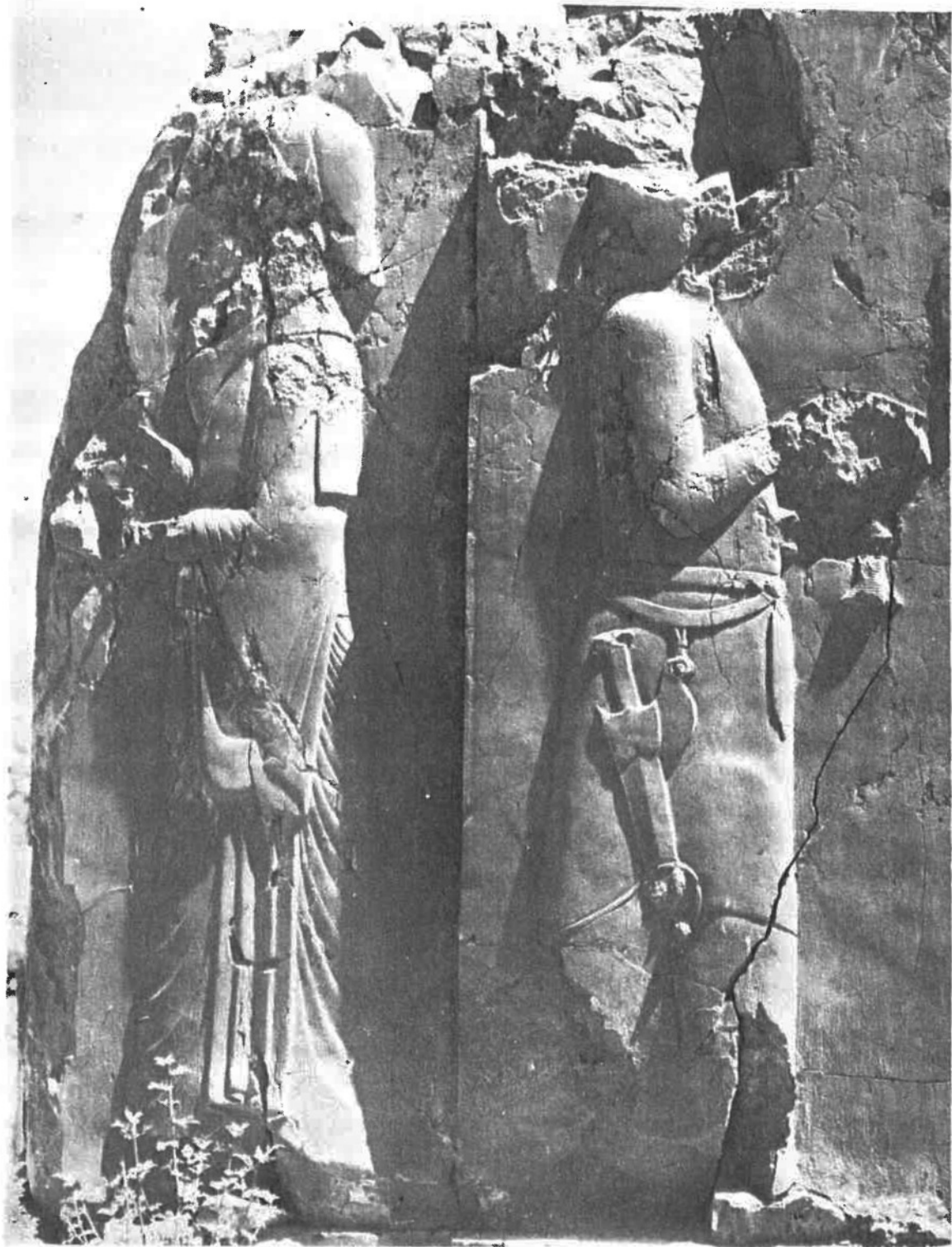
چنانکه نقوش تخت جمشید نشان میدهند ، پیراهن مادی‌ها تا بزانو
 بلند است و آستین‌هایش نیز از شانه تا میچ دست ، استوانه‌ای و گرد دیده
 میشود .

با مراجعه به همه نقش‌های تخت جمشید چنین دریافت شد که
 یقه پیراهن‌ها به سه شکل « نیمگرد - نیمگرد ملایم و افقی » حجاری
 شده‌اند .

یقه نیمگرد را در شکل (۱۰۸) بر پیراهن مرد مادی ایستاده

شکل (۱۰۰) نقش برجسته مرد نیزه‌دار « مادی » در تخت جمشید . بر پیراهن اینمرد نیز چند خط بنشانه چین‌خوردگی و فراخی لباس ساخته‌اند

شکل (۱۰۶) نقش برجسته مردان « مادی » و پارسی . بر پائین دامن لباس مرد « مادی » طرح دوره پیراهن ندارد . از نقوش تخت جمشید .

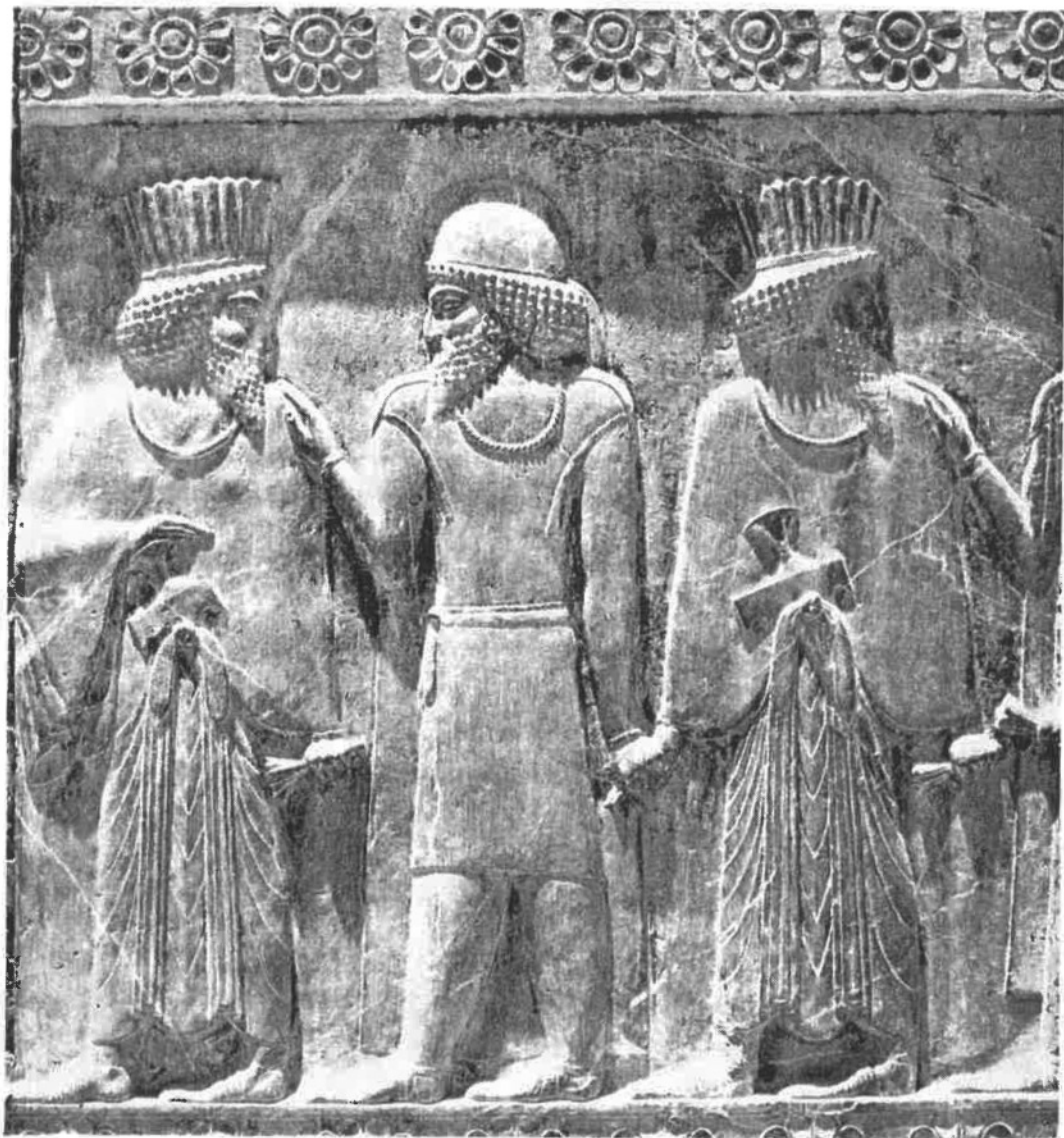
شکل (۱۰۷) نقش برجسته مرد « مادی » نیزه‌دار ، در تخت جمشید . پیراهن این مرد نیز خط یقه ندارد .

در میان دومرد پرسی و نیمرخ این یقه را در شکل (۱۰۹) میتوان دید .
 گشادی این یقه به اندازه‌ایست که بنظر نمی‌رسد سر را بتوان
 از آن خارج یا داخل کرد . ازینرو به اندیشه میرسد که ناگزیر بر دو
 یا یکطرف شانه درزی تعبیه می‌کرده و با بندینگ می‌بسته‌اند .

در برخی از نقوش ، یقه پیراهن‌ها نیمگردی ملایم دارد مانند
 یقه پیراهن مرد مادی سمت راست عکس در شکل (۱۱۰) یا در شکل
 (۱۱۱ و ۱۱۲) که یقه با قوس ملایم را نشان میدهند . (اینها نیز
 فراخی کافی برای دخول و خروج سر ندارند) .

.....
 یقه‌های افقی را در شکل (۱۱۳) بر پیراهن مرد مادی سمت
 چپ عکس ، و بر پیراهن مرد میانی در شکل (۱۱۴) میتوان دید .
 اینگونه یقه‌ها قاعدتاً (چنانکه نقوش ارائه شده نشان میدهند)
 برای دخول و خروج سر ، باید به اندازه کافی جا دار بوده باشند .

.....
 شکلهای ارائه شده (۱۰۸ - ۱۱۰ و ۱۱۴) دامن پیراهن‌ها را
 آنگونه نشان میدهند که بنظر میرسد جائی برای فراخ شدن ندارند
 و گوئی در اصل بصورت پیراهن با دامن تنگ ساخته شده‌اند . ولی
 در نقوش (۱۰۹ و ۱۱۱) بویژه نقش اخیر (که دو نفر مادی را یکی
 از پهلو و دیگری را از روبرو پهلو هم ساخته‌اند) نفر سمت چپ عکس
 (که پائی بر روی پله بالائی نهاده است) دامنش جا دار و فراخ نقش
 شده و دریافت میشود که دامنه‌های بظاهر تنگ ساخته شده ، نباید در اصل
 چنان تنگ باشد که نشود پاها را در میان آنها آزادانه حرکت درآورد ؛

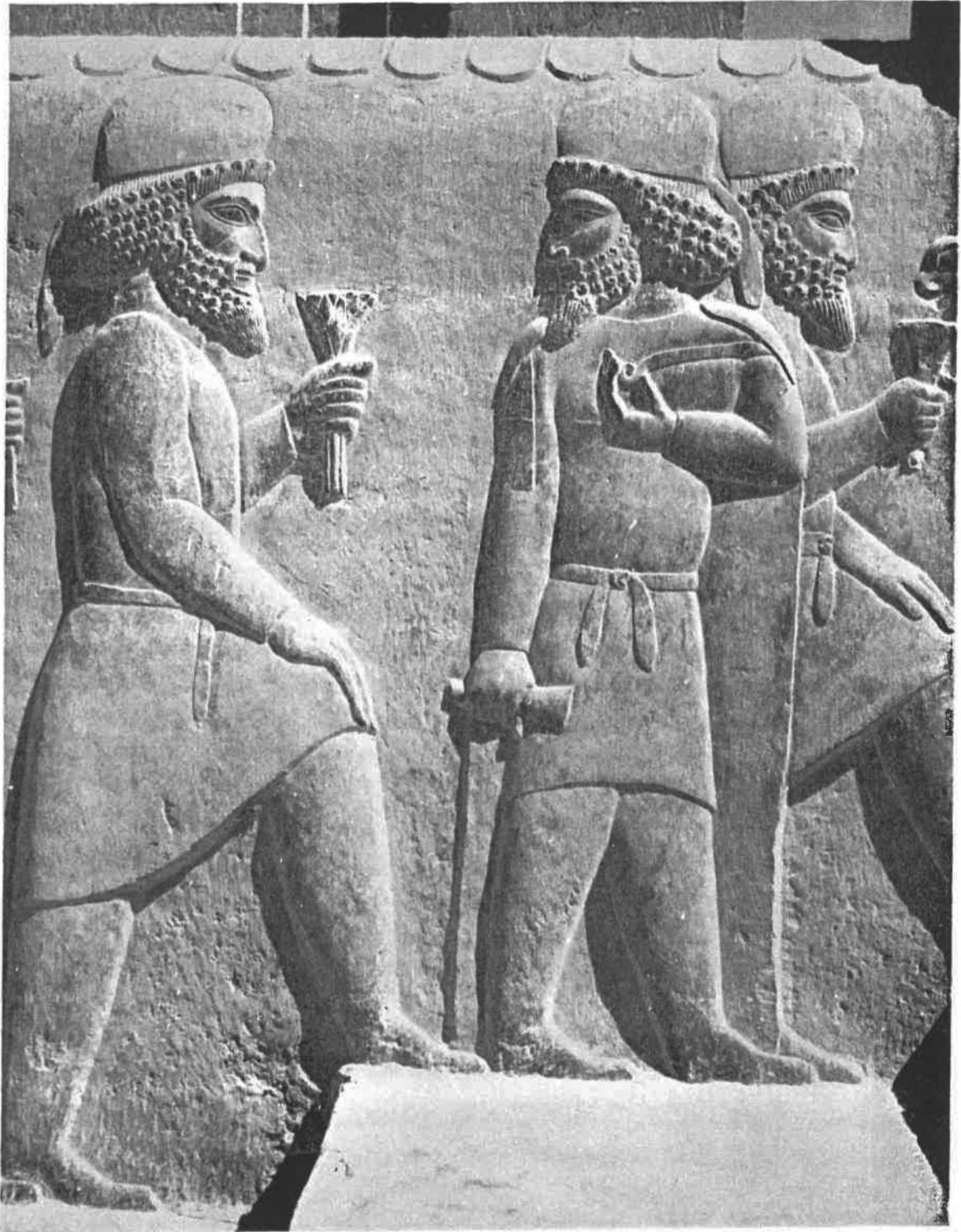
شکل (۱۰۸) نقش برجسته مردان پارسی و « مادی » (در وسط) . یقه مرد « مادی » (چنان‌که دیده میشود) « نیمگرد » است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۰۹) نقش برجسته مردی « مادی » در تخت جمشید (که از پله بالا می‌رود) . جنبه‌ای بر دوش دارد و دست راست را به احترام در جلوی دهان نگاه داشته است . یقه نیمگرد پیراهنش (از پهلو) طرح شده است .

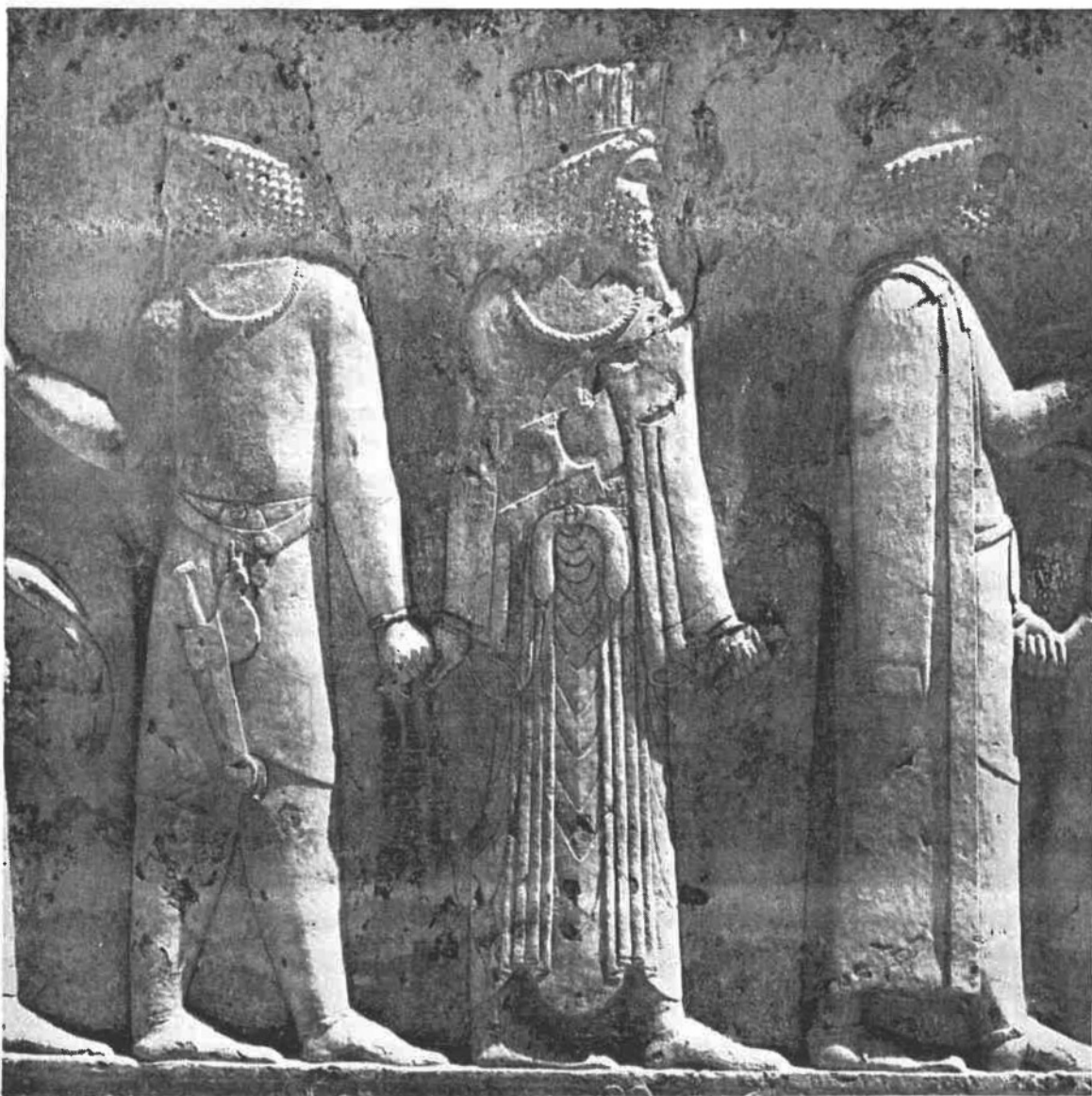
شکل (۱۱۰) نقش برجسته مردان « مادی » در تخت جمشید . چنانکه دیده میشود : یقه پیراهن مرد سمت راست نقش ، نیمگرد ملایم (بازتر از نیمگرد) ساخته شده است .

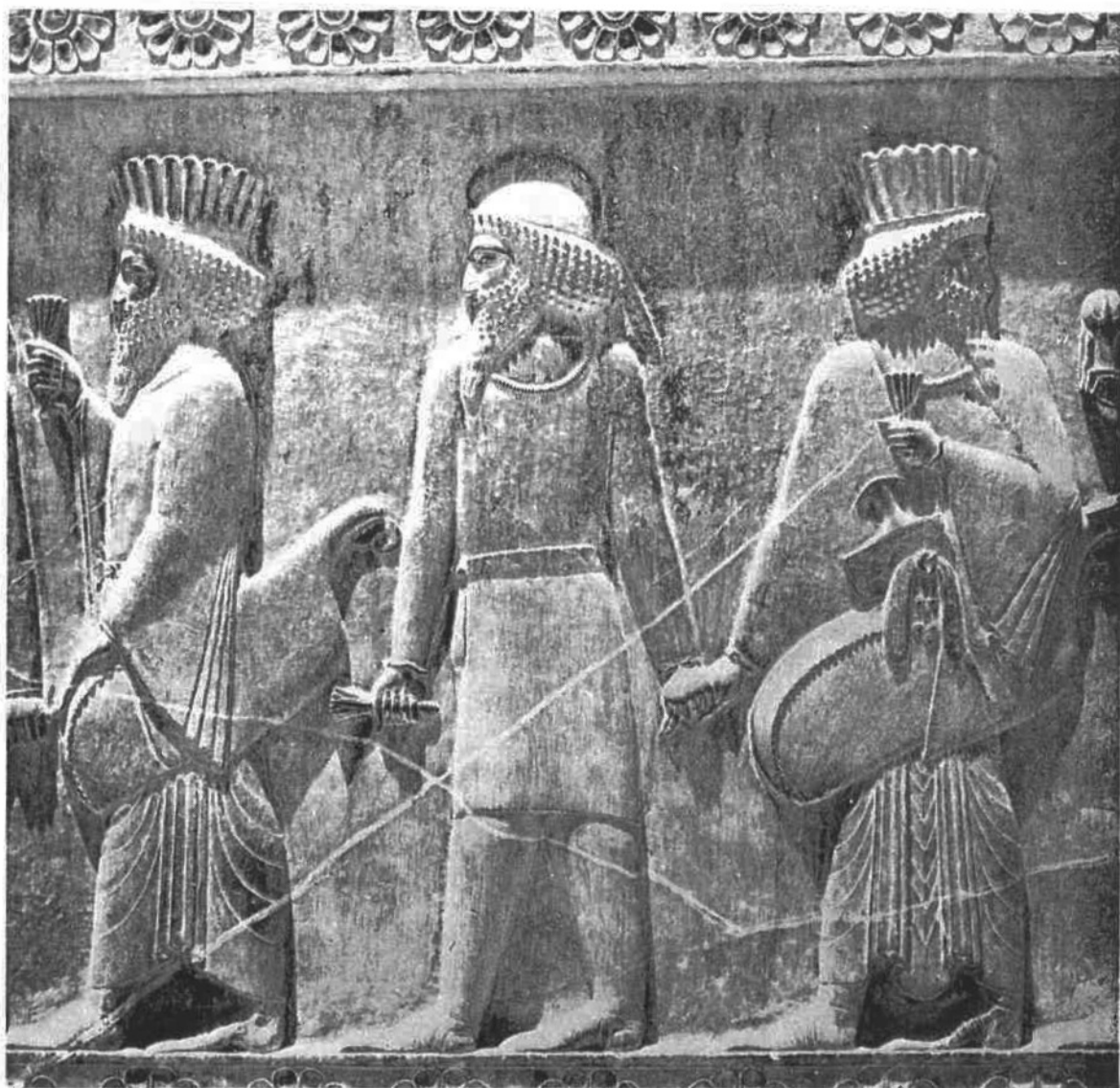
شکل (۱۱۱) نقش برجسته مردان « مادی » در تخت جمشید . برای مرد وسط نقش ، (که « ردائی » بردوش دارد) یقه نیمگرد ملایم ساخته شده است .

شکل (۱۱۳) نقش برجسته مرد «مادی» (با رداء و خنجر آویخته). برای این مرد نیز یقه نیمگرد ملایم ساخته شده است. از نقوش تخت جمشید

شکل (۱۱۳) نقش برجسته مردان « مادی » و يك نفر پارسی (در وسط) . برای مرد مادی سمت چپ نقش یقه افقی ساخته‌اند . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۱۴) نقش برجسته مردان پارسی کماندار و يك نفر « مادی » (در وسط) برای لباس این مرد « مادی » نیز یقه افقی ساخته‌اند . از نقوش تخت جمشید .

بلکه طرح نادرست ، و بی‌توجهی در ایجاد چین و چروک لازم است که سبب شده چنین اندیشه‌ای به ذهن راه یابد . خاصه که شکل‌های (۱۱۵ - ۱۱۶ و همچنین ۱۱۷) فراخ بودن دامن پیراهن‌ها را (در اصل) تأیید میکنند .

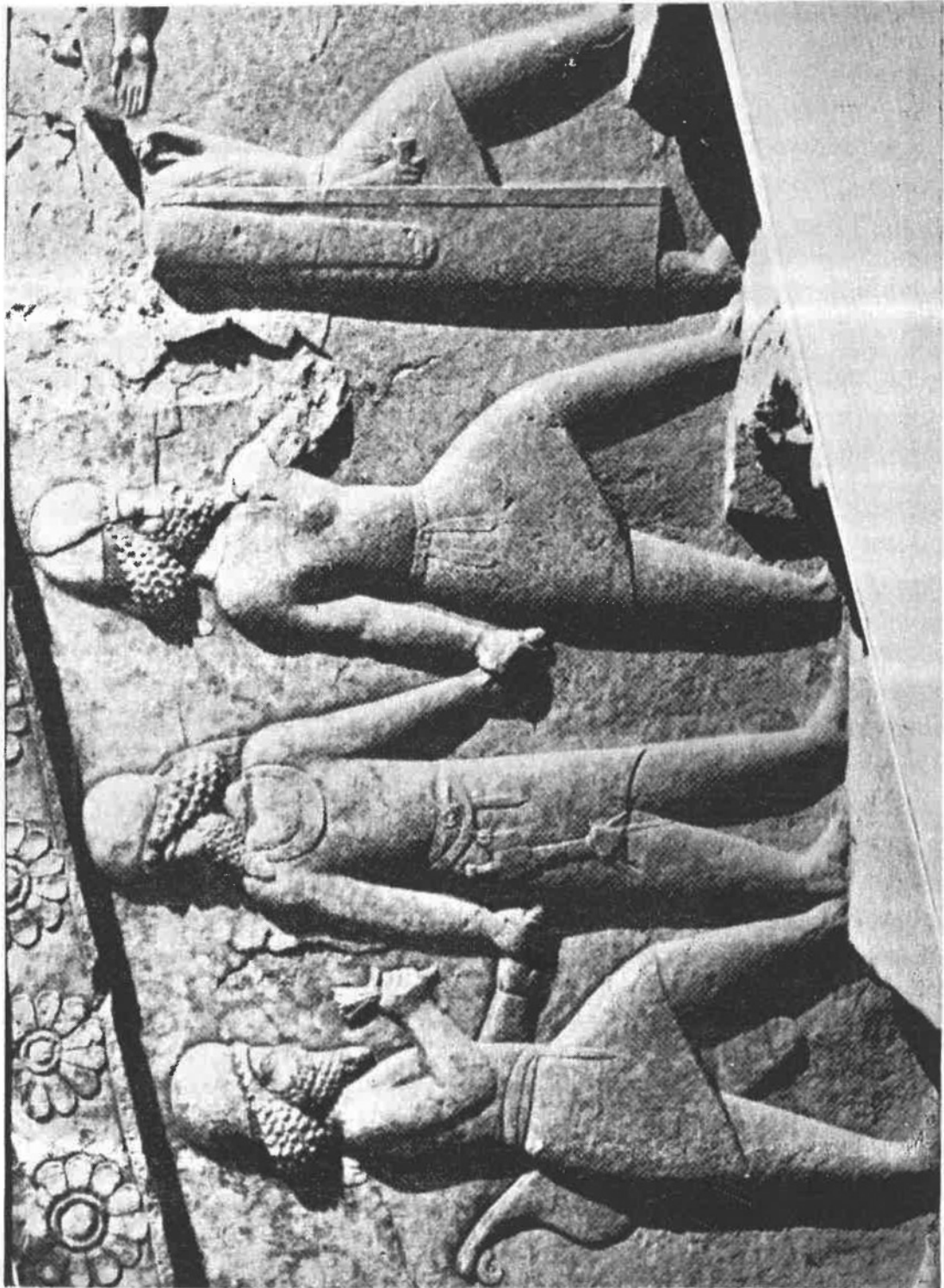
چین‌های پیرامون کمر که بوسیله تنگتر کردن کمر بند در نقش‌های ارائه شده بوجود آمده‌اند نشان میدهند که پیرامون کمر پیراهن نیز باید تا اندازه‌ای فراخ بوده باشد ، و با در نظر گرفتن فراخی دامن‌ها (که شکل‌های ۱۱۵ - ۱۱۶ و ۱۱۷ نشان داده‌اند) میتوان مجسم کرد که انگاره عمومی پیراهن (از زیر بغل تا پائین دامن) باید بشکل زنگ و هرم ناقص باشد .

آستین پیراهن ، وضعیت ساده‌ای دارد ، و ظاهراً بنظر میرسد که بالای آن بر سر شانه بحالت آویخته دوخته شده است . هرچند که در محل زیر بغل ، چین‌هائی (که نشان دهند از آستین افقی وصل بر شانه بوجود آمده‌اند) بر هیچیک از نقوش وجود ندارد ، با این وصف بر مبنای زمینه‌ها و سابقه‌هاییکه هست میتوان نظر داد که آنرا بصورت خط افقی ، بر سرشانه پیراهن (چون در این زمان) وصل میکردند .

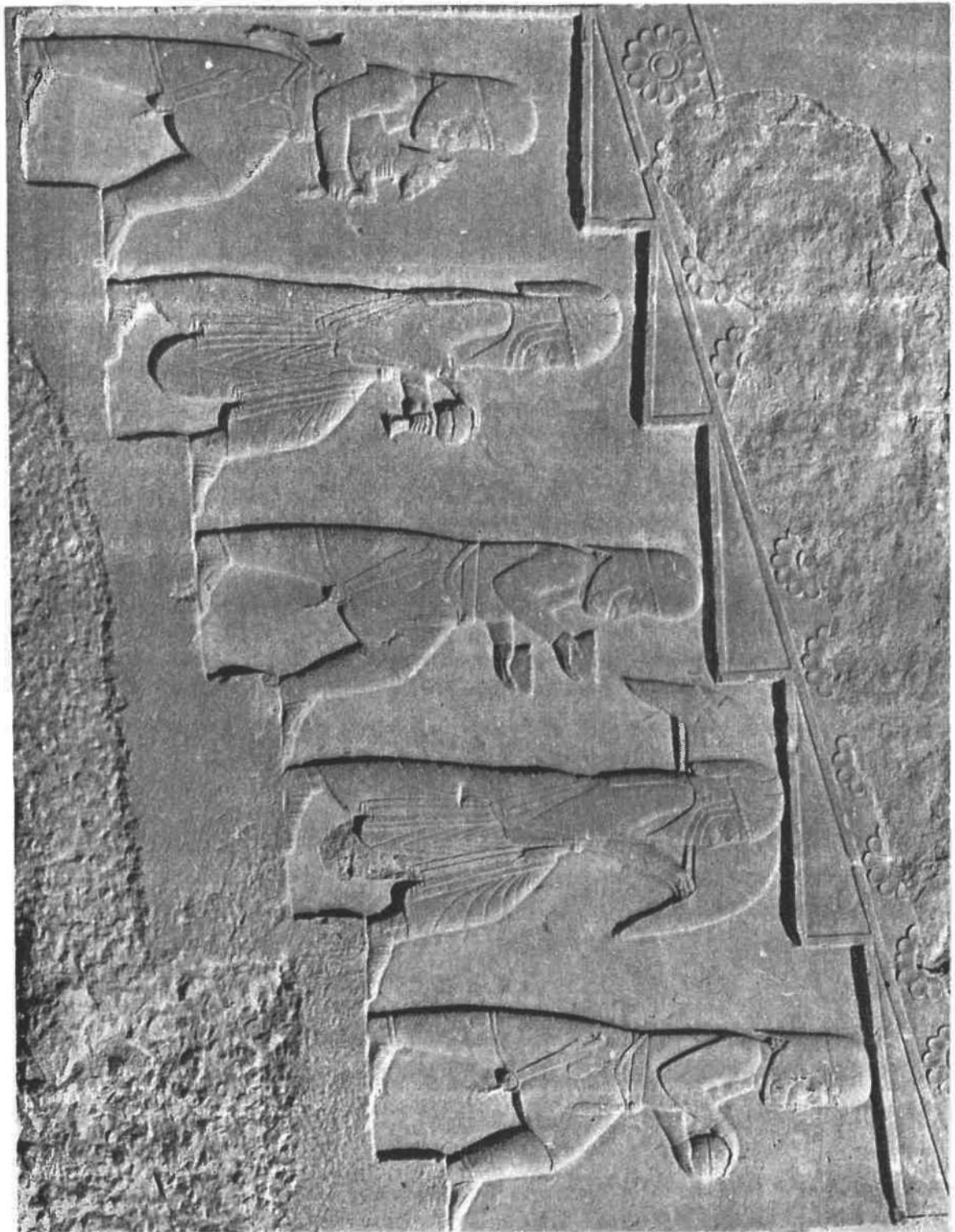
هیچیک از نقوش پیراهن مادی ، گوشه اضافی یا به اصطلاح

شکل (۱۱۵) نقش برجسته خدمتگذاری « مادی » که از پله بالا می‌رود ، و دامنش به متابعت از فراخ‌گذاردن
قدمهای فراخی یافته است . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۱۶) نقش برجسته مردان «مادی» در تخت جمشید. چنانکه دیده میشود، مردان «مادی» که قدم باز کرده از پله بالا میروند دامن آنان نیز فراخی گرفته است. برداشته از کتاب «تخت جمشید» اشمیت.

شکل (۱۱۷) نقش برجسته خدمتگذاران « مادی » و پارسی (که از پله بالا میروند) چنانکه دیده میشود مردان « مادی » که قدم باز کرده‌اند ، دامشان نیز فراخی گرفته است . از نقوش تخت جمشید .

دوزندگان (لچکی^۱) را نشان نمی‌دهند. زیرا آستین‌های مادی‌ها مانند آستین بالاپوش پارسی‌ها چنان نقش نشده‌اند که بر چگونگی وضع زیر بغل آستین، بشود گمانی برد. فقط میتوان گفت که يك لچکی « یا باصطلاح دیگر، مرغک » در زیر بغل لازم داشته‌اند. این احتمال، بر مبنای آسان حرکت دادن دستها در لباس، پیش آمده است.

بلندی آستین، تا بجه دست میرسد، و چنان که نقش‌ها نشان میدهند، شکل عمومی آنها از بالا به اندازه لازم جادار است و بتدریج تا پائین به تنگی گرائیده است.

تمام نقوش مادی، دم‌آستین‌ها را چسبان نشان میدهند، و آنها را در شکل‌های (۱۰۷ - ۱۰۸ و ۱۱۷) و همچنین در شکل‌های (۱۱۸ - ۱۱۹ و ۱۲۰) بهتر میتوان دید. فقط در نقش اسلحه‌دار شاهی و مرد حرمت‌گذار نقش داریوش است که چند خط بنشانه چند چین بر آستین آنها ساخته‌اند و تنها نمونه‌ای میباشد که نشان میدهند ساعد در میان آنها میتواند بغلند.

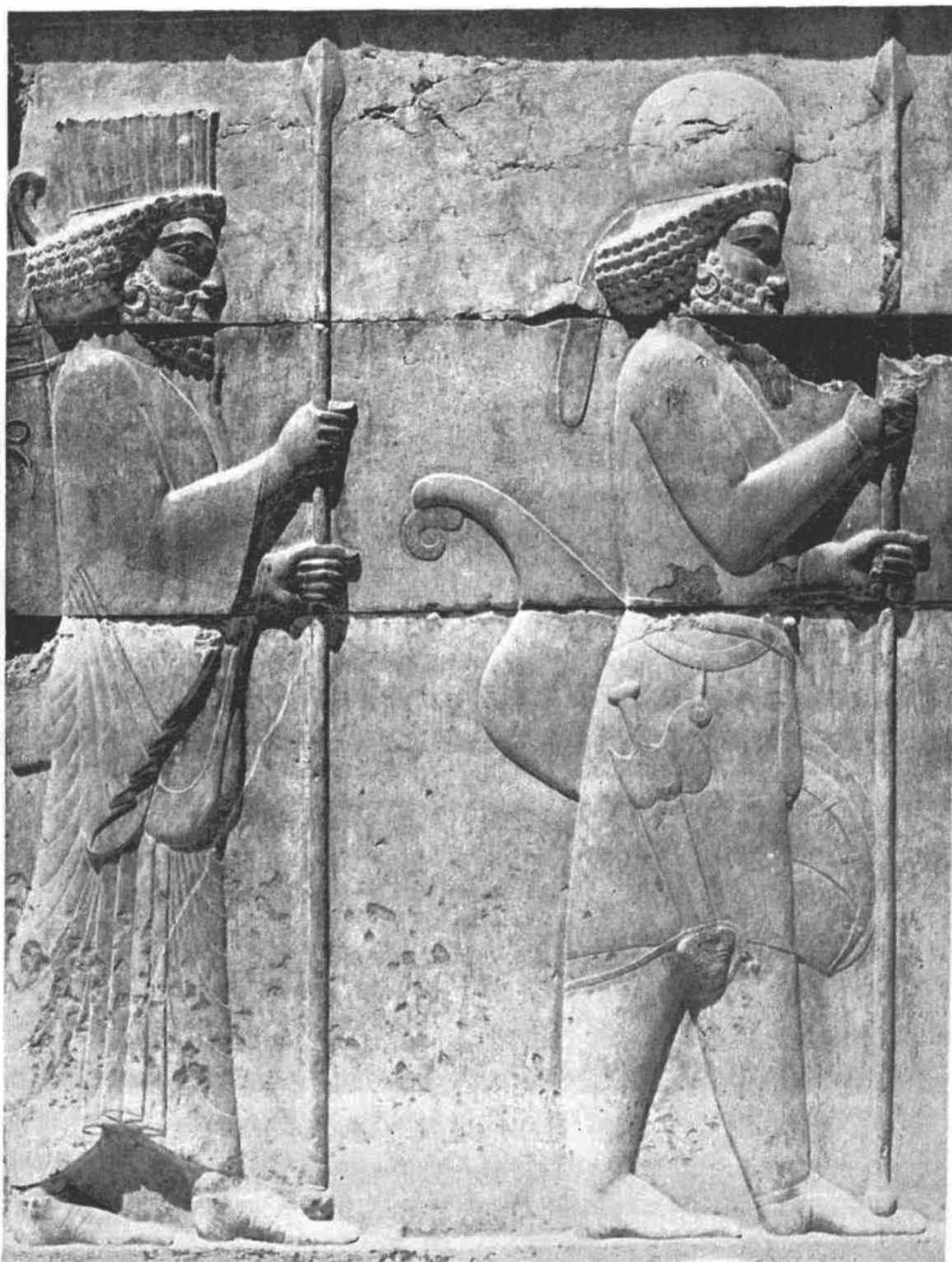
طرحی از پیراهن مادی‌ها با سه نوع یقه و وضعیت آستین و مرغک زیر بغل با شماره (۱۲۱) ارائه میگردد.

درباره پیراهن مادی، چیزیکه مضافاً میتوان گفت، کمر بند آنست که معمولاً همه مادی‌ها آنرا بر کمر و روی پیراهن بسته دارند.

۱ - لچکی یا مرغک، در اصل پارچه‌ای چهارگوش یا لوزی‌شکل است که آنرا سه‌گوش تا زده و در زیر بغل به آستین و بالاتنه پیراهن میدوزند.

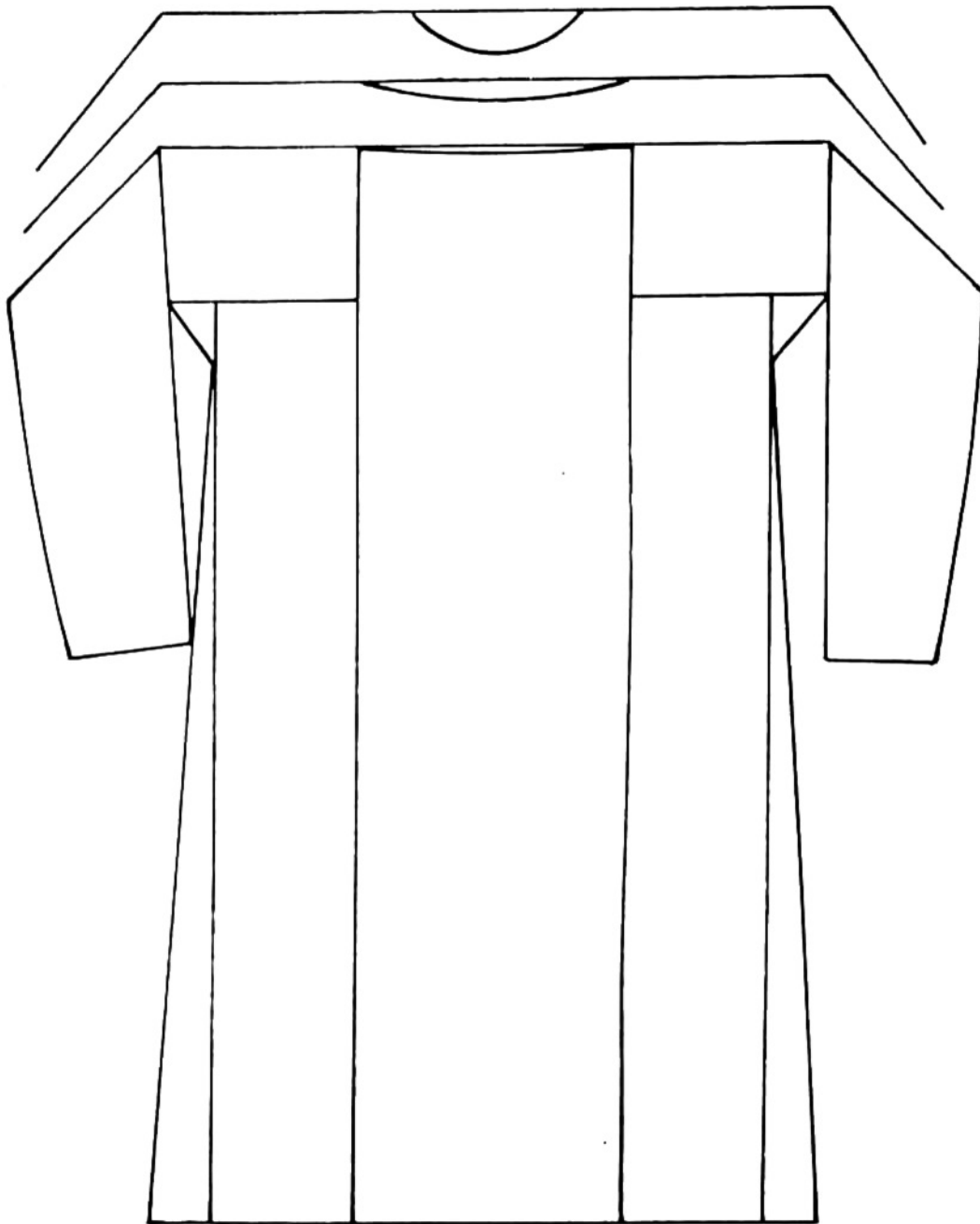
شکل (۱۱۸) نقش برجسته مردان « مادی » در تخت جمشید . چنانکه دیده میشود . دم آستین و آستین پیراهن « مادی » تنگ و چسبان ساخته شده است .

شکل (۱۱۹) نقش برجسته نيزهداران « مادی » و پارسی . این نقش نیز وضعیت آستین لباس « مادی » را نشان میدهد . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۴۰) نقش برجسته نيزه‌داران «مادی» و پارسی در تخت جمشيد. برای مرد «مادی» نيزه‌دار (که نيز کمانکش به پهلو بسته دارد) آستين و دم آستين تنگ ساخته‌اند.

شکل (۱۶۱) طرحی که پیراهن « مادی » را با نمایش یقه‌های سه‌گانه نشان میدهد .

این کمربند ، از نوعی است که بیشتر اقوام منقوش برتخت‌جمشید آنرا مورد استعمال قرار داده‌اند ، و طرح آن ، برای پارسی‌ها در شکل بشماره (۸۶) داده شده است .

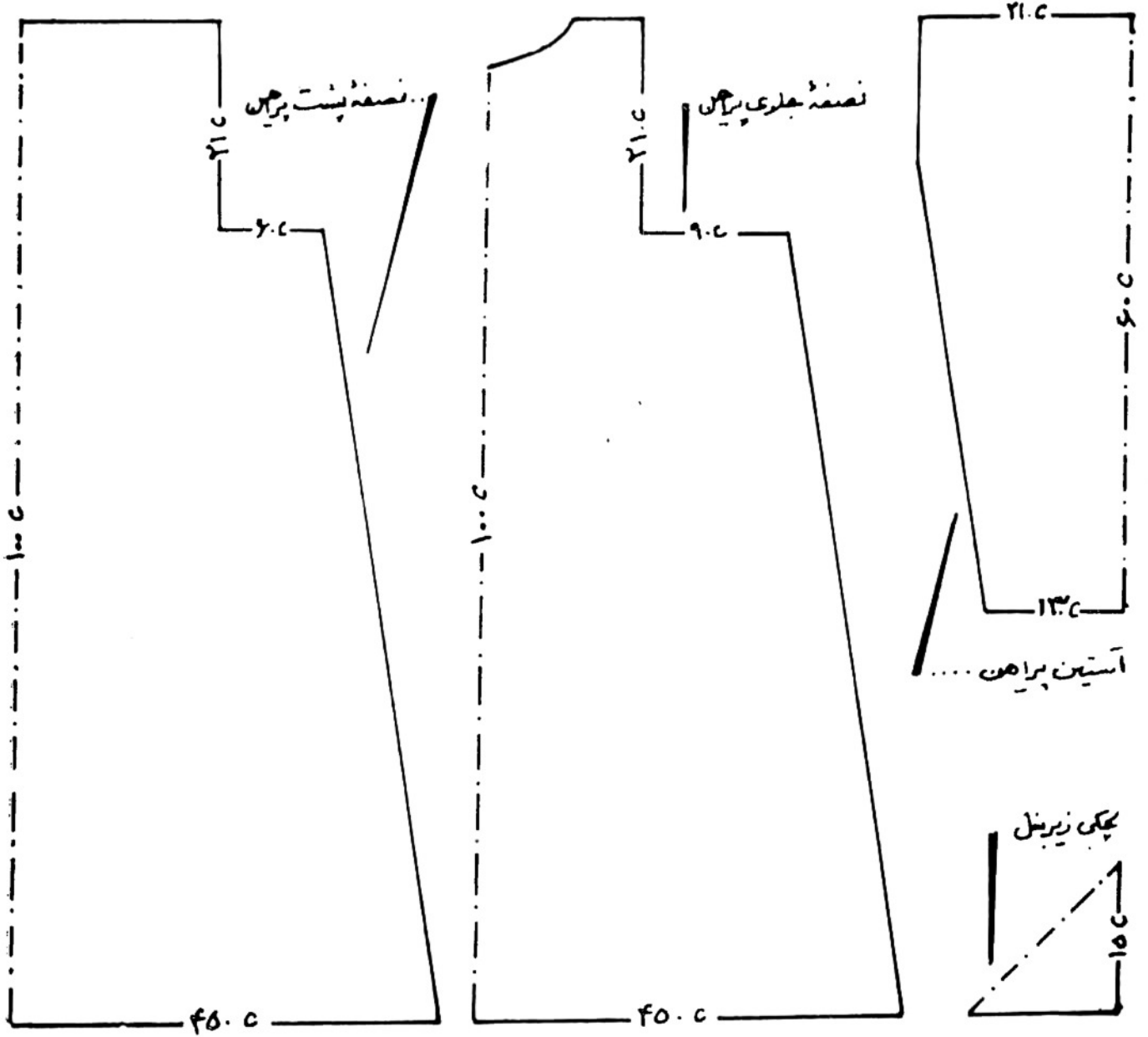
.....

باید دانست که حجاران ، روی نقوش مادی‌ها نیز مرتکب همان اشتباهاتی شده‌اند که بر روی لباس پارسی‌ها نموده بوده‌اند (خاصه در سامان دادن کمربندها که غفلت حجاران ، چشمگیر است) . مثلاً شکل (۱۱۰) را میتوان در نظر گرفت « مرد مادی طرف راست عکس که از روبرو ساخته شده ، گل کمربندش مانند گل کمر دونفر سمت چپ عکس (که بدنشان نیمرخ طرح شده) جاسازی شده ، در صورتیکه بایستی در روبرو قرار گیرد » .

یا در شکل (۱۰۸) مرد مادی ایستاده در میان دو مرد پارسی (که تمام بدنش از روبرو نقش شده) گل کمربندش در پهلوی راست او قرار دارد . همچنین است در شکل (۱۱۴) .

.....

(برای مزید آگاهی ، الگوی پیراهن مادی بشماره (۱۲۲) داده میشود .

شکل (۱۴۲) الگوی پیراهن « مادی » .

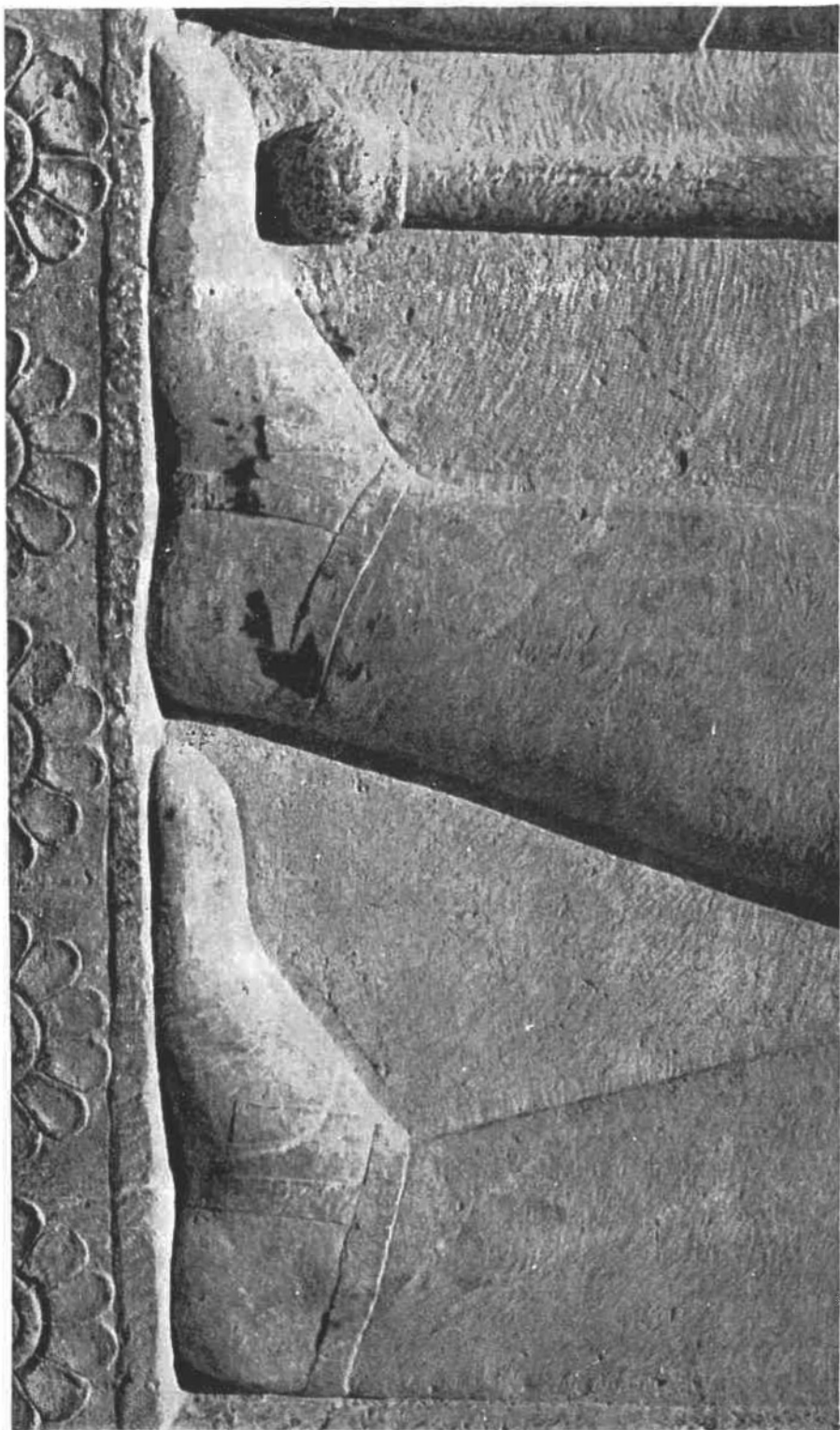
شلوار مادی‌ها

حجاران تخت جمشید برای مادی‌ها ، دوساق شلوار گِرد نقش کرده‌اند که دامن پیراهن مادی ، بالای آنها را پوشانده است و آنچه دیده میشود هیئتی صاف و بادکرده و بدون چین و چروک و تا حدی کشیده میباشد .

در برخی از نقوش ، کشیدگی شلوار چنان است که بنظر میرسد شلواری چسبان باشد ، و در برخی از نقوش ، شلوار اندک فراختر مینماید . پائین شلوار نیز به روشنی طرح نشده ، و ازینرو وضعیت آن معلوم نیست . دمپای آن با پای‌افزار ، چنان بهم پیوسته طرح شده که چگونگی آن به‌اندیشه نمی‌رسد . آیا در مچ پا بوسیله نواری بسته شده ؟ یا ، رکابی دارد که پای افزار بر روی آن می‌ایستد ؟ یا که در اصل ، دمپای شلوار در میان پای افزار قرار دارد و نوارهایی که بر مچ پا و در پهلو و روی پای افزار دیده میشوند از آن پای افزار است ؟ هیچیک معلوم نیست و چنانکه شکل‌های (۱۲۳ و ۱۲۴) نشان میدهند ، هیچیک از نظرها توجیه نمی‌شوند . همین نادرست نمودن وضعیت برخی پوشاک در تخت جمشید (مانند همین موضوع مورد بحث) بیننده را وامیدارد تا بر مبنای اوضاع و احوال و نیازمندیهای مردم هرزمانه‌ای ، احتمالی را که ظاهر همه مدارک موجود گواه آنند ، بعنوان راه حل بهتر ، بمیان آورد ، و در این حجاری نادرست یا طراحی غیرقابل توجیه « که دمپای شلوار و دهانه پای افزار در شکل‌های (۱۲۳ و ۱۲۴) با وضع خاص خود ، رکابی را بنظر میرسانند که شلوار بوسیله آن استوار است » ناگزیر ، اندیشه

شکل (۱۴۳) نقش برجسته شلوار و پای‌افزار « مادی » در تخت جمشید . از این نقش ، نمیتوان دریافت که آیا شلوار مادی ، رکابی دارد ، و نیز بر دمپای شلوار ، بندی دارد که گل‌گره زده شده است ؟ یا که این نوارها ، زینت روی پای‌افزار است .

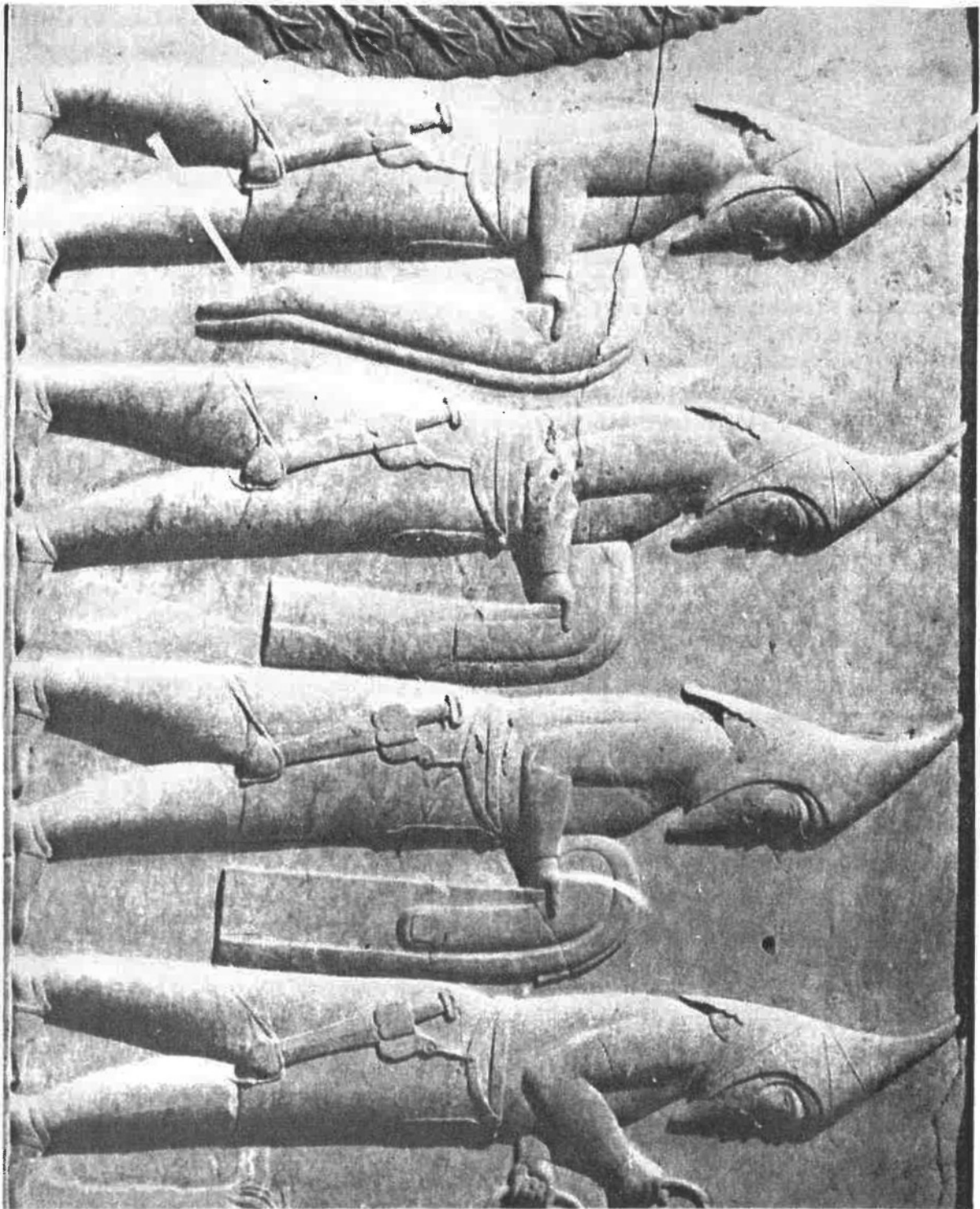
شکل (۱۲۴) نقش برجسته پهلوی شلوار مادی و پای افراز . برای دریافت وضعیت واقعی دمپای شلوارو پای افراز ، در این نقش نیز همان مشکل نقش قبلی وجود دارد ، از نشوش تخت چشیش .

به رکابدار بودن شلوار مادی تقویت میشود .

براین زمینه دریافت بوده است که شلوار مادی‌ها در کتاب پوشاک باستانی ایرانیان (تألیف اینجانب) ، با دمپای رکابدار معرفی شده است . ولی سپاس به حجاران تخت جمشید ، که اگر در نمودن درست چیزی در جایی بی‌توجهی کرده‌اند ، و یا قادر به نمایش درست آن چیز نبوده‌اند ، در جای دیگر کارهایی عرضه کرده‌اند که راه را برای دریافت درستی آن چیز باز نموده‌اند .

در میان اقوام فراوان که بر راه پله شرقی کاخ آپادانا نقش کرده‌اند کسانی دیده میشوند که شلوار و پای افزار مادی دارند ، و از جمله پیشکشی‌های آنان شلوار است که بر روی دست می‌برند . این شلوار از دمپا به جورابی وصل است که گوئی یکسره دوخته شده است ، و آنرا در شکل‌های (۱۲۵ - ۱۲۶ و ۱۲۷) که سکائی‌ها و کاپادوکی‌ها معرفی میکنند ، میتوان دید « خاصه در شکل (۱۲۸) که آنها را مادی معرفی کرده‌اند » .

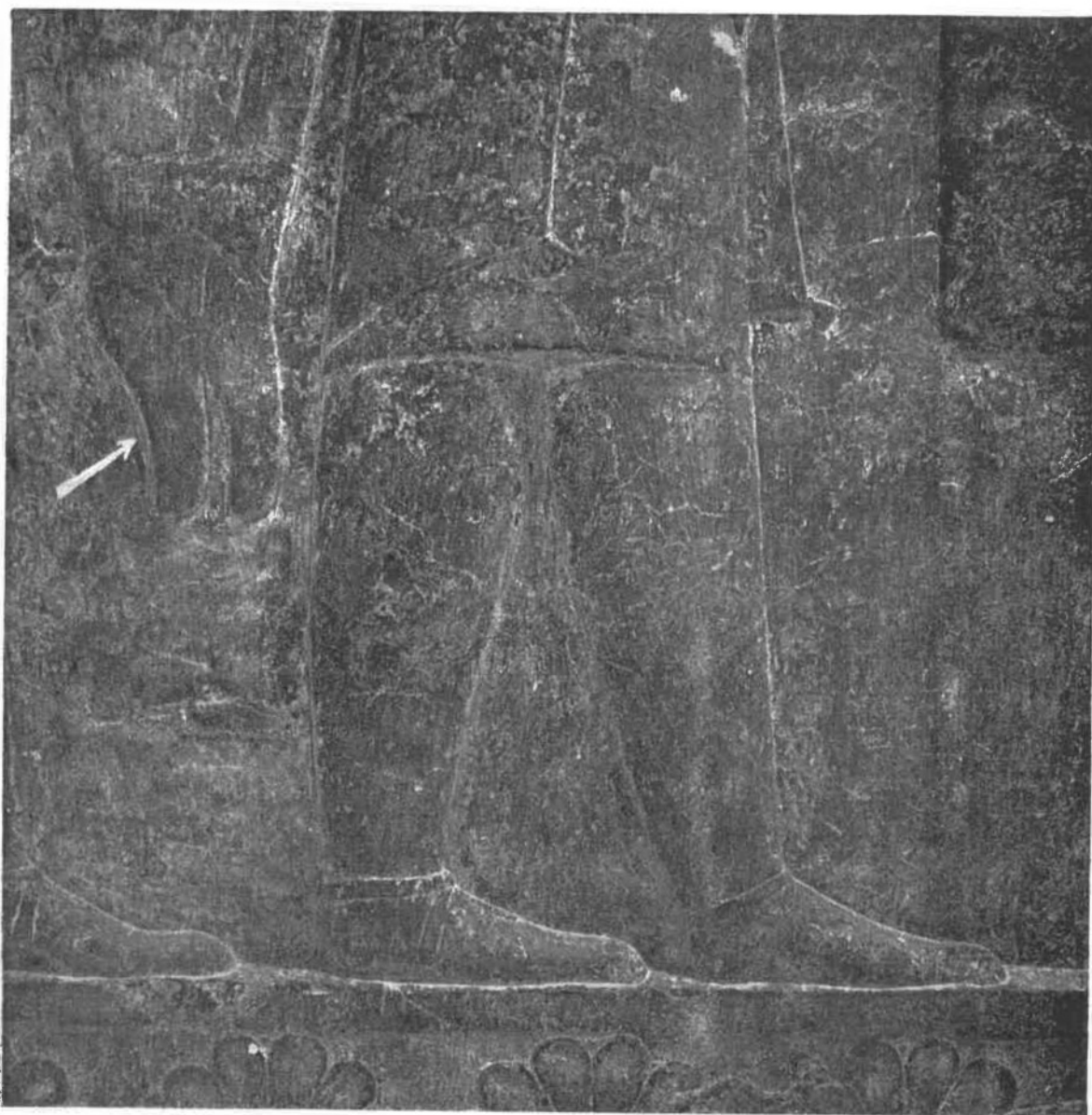
به این ترتیب پائین شلوار مادی‌ها (طبق این نقوش) باید دارای جوراب سر خود باشد . ولی اکثریت نزدیک بکل نقوش مادی (که پای افزار را با شلوار نشان داده‌اند) بنحوی ساخته شده‌اند که بنظر نمی‌رسانند دمپای شلوار در داخل پای افزار قرار دارد تا چه رسد که به اندیشه برسانند جورابی نیز سرخود دارد) .

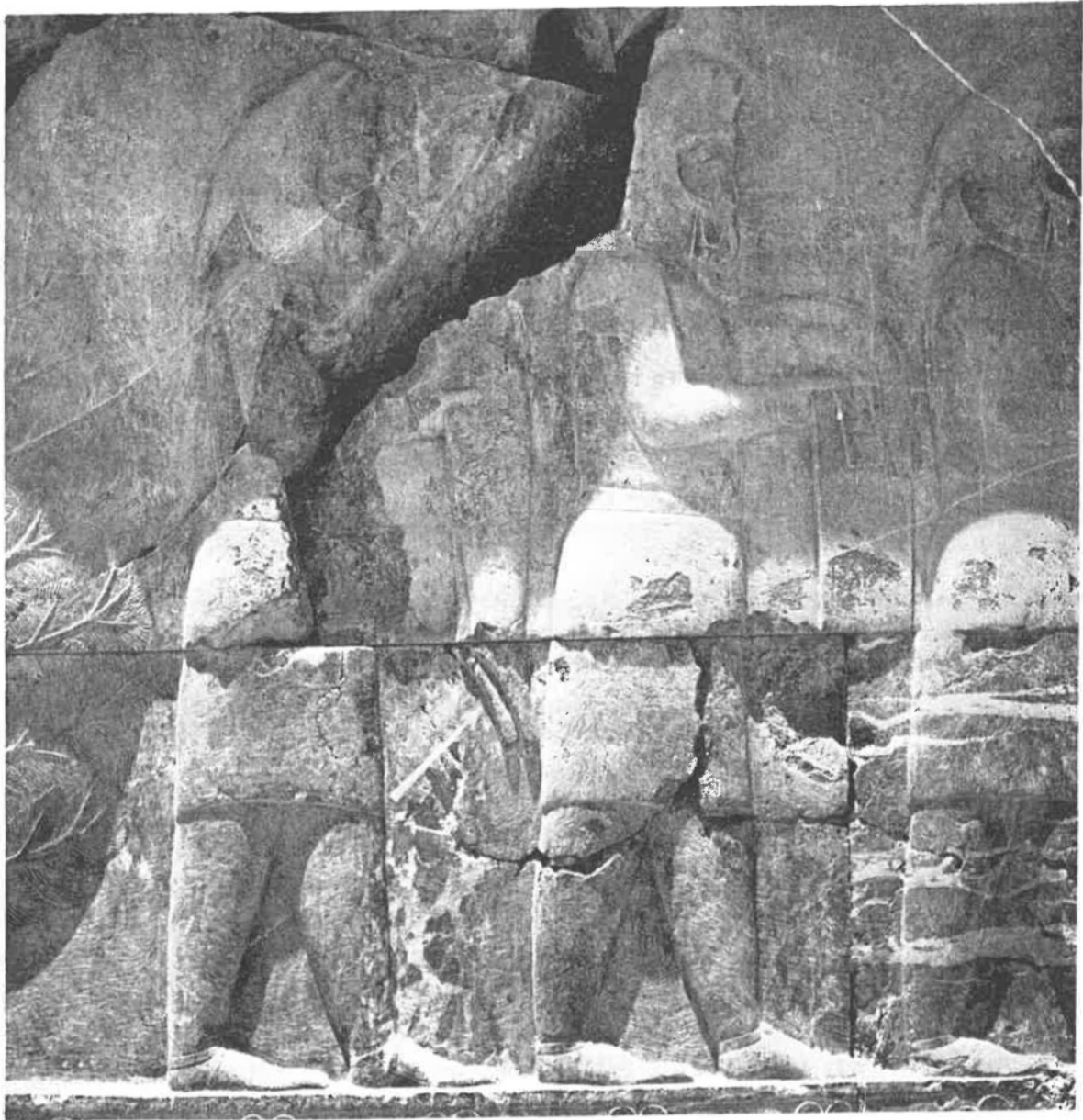
شکل (۱۴۵) نقش برجسته مردان مشهور به «سکائی» با کلاه‌های نوکتیز (از صف خراجگذاران) .
در این نقش مرد سمت چپ نقش، شلواری بر روی دست می‌برد که جورایی در دمپای آن (یکسره) دیده میشود .
از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۴۶) نقش برجسته مردان مشهور به «کاپادوکی» (از صف خراجگذاران) . در این نقش ، مرد سمت چپ ، شلواری (نظیر شلوار « سکائی‌ها ») بر روی دست می‌برد . از نقوش تخت جمشید . برداشته از کتاب « تخت جمشید » اشمیت .

شکل (۱۳۷) نقش برجسته مربوط به افراد «کاپادوکی» خراجگذار در تخت جمشید، که نقش بزرگتر جوراب سر شلوار نقش قبلی در اینجا عرضه شده است .

شکل (۱۲۸) نقش برجسته منتسب به «مادی»‌ها در تخت جمشید (از صف خراجگذاران) . در این نقش ، مرد سمت چپ شلواری بر روی دست می‌برد که جوراب سرخود آن با علامتی نشان داده شده است .

درست است که نشان دادن جوراب کوتاه شلوار ، در داخل پای افزار مقدور نیست ولی میشد طرح را در دهانه پای افزار بنحوی بکار گرفت که لااقل نشان دهد که دم شلوار ، داخل پای افزار است .

دیدن این شلوارهای با دمپای جوراب سرخود ، کنجکاوی را در پیدا کردن راه و وسیله‌ای که دلیل داخل بودن جوراب شلوار در پای افزار باشد تا بحد سماجت بر می‌انگیزد و ازینرو یکایک نقوش مادی در تخت جمشید (برای بررسی) در زیر ذره بین نگاه از سر گرفته میشود .

شاید بتوان خوشحالی وصف ناپذیر جوینده‌ای را که موفق بکشف یا برخورد مقصود میشود در نظر آورد . ناگهان ، چندین نقش متوالی به دیده می‌آیند که مقصود ما ، در آنها بصورت محجوبی (بدون خودنمایی) نمودار است . شکل‌های (۱۲۹ - ۱۳۰ و ۱۳۱) .

.....

در این سه نقش ، بر عقب و جلوی دهانه هر پای افزار ، دو برآمدگی بشکل زبانه دیده میشود که نشان میدهند دمپای شلوار را در خود گرفته‌اند ، و درست بمانند دمپای آن نقش حك شده بر ورقه طلائی است که درموزه بریتانیا در زمره گنجینه‌های سیحون یا جیحون ؟ بشماره (۷۰) نگاهداری میشود . شکل (۱۳۲) .

.....

باردیگر درود بحجاران تخت جمشید که هادی حل مشکلات شده‌اند . ولی باید در نظر داشت که در اینکار نیز بر اثر شتابزدگی کمکاری کرده‌اند ، زیرا در شکل (۱۳۰) زبانه پشت پای جلوئی را نساخته‌اند ، و در شکل (۱۳۱) بر پشت هر دو پاشنه پا زبانه را نساخته‌اند و در شکل

شکل (۱۴۹) بخشی از نقش برجسته یکمرد مادی نیزه‌دار (که بخش از زانو به پائین او در اینجا آورده شده است) و چنانکه علائم ارائه می‌دهند ، زبانه‌های جلو و عقب دهانه پای افراد مادی در این نقش دیده میشود . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۳۰) بخشی از نقش برجسته مادی که دمهای شلوار و پای افراز مادی را نشان میدهد و در هر با علامتی زیانه پای افراز ، را میسایاند ، و چنانکه دیده میشود در پشت پا برای پای افراز زیانه ناسخته اند ، از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۳۱) بخشی از نقش برجسته یکمرد مادی نیزه‌دار که دمپای شوار و دهانه پای‌افزار را مینمایاند ، و چنانکه دیده میشود در اینجا نیز چون نقش قبلی فقط زبانه جلویی را ساخته‌اند . از نقوش تخت جمشید .

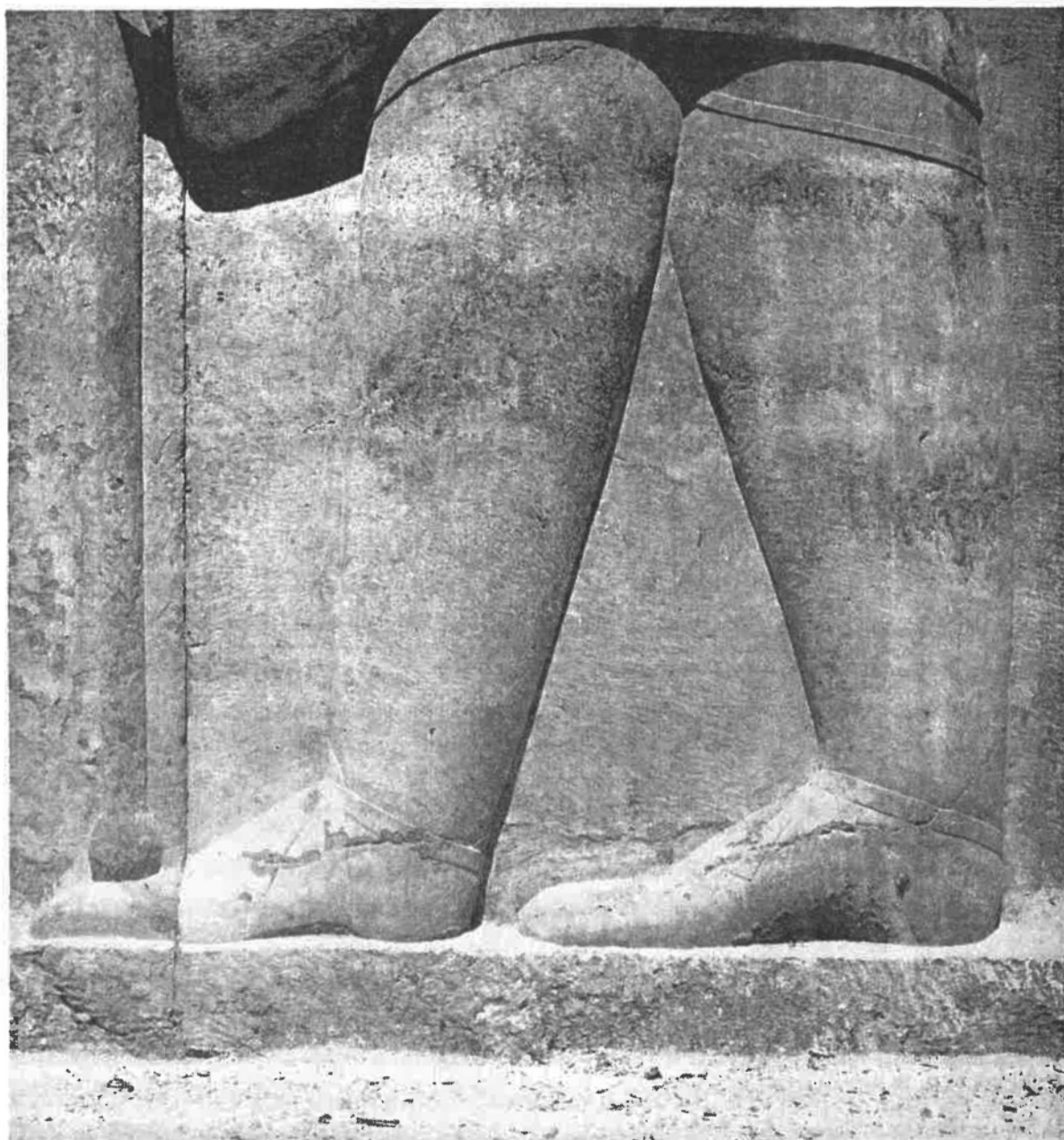
شکل (۱۳۴) صفحه طلا که نقش روی آن را پارسی معرفی کرده‌اند (ولی مردی در لباس سغدی است که پای‌افزار منقوش در تخت جمشید را که مادی‌ها پوشیده‌اند، دریا دارد) در این نقش، زبان‌های دهانۀ پای‌افزار بروشنی دیده میشود. این نقش در موزۀ بریتانیا نگهداری میشود.

(۱۳۳) نیز زبانه‌های جلو و عقب پای عقبی را نساخته‌اند !

.....
 در اینجا ، مطلبی پیش می‌آید « که آیا نمیشود تصور کرد :
 مادها ، پای افزار بدون این دو زبانه نیز داشته‌اند ؟ و یا فقط يك زبانه
 در جلوی آن داشته است ، و آنها که زبانه نداشته‌اند اکثریت داشته و در
 تخت جمشید حجاران ما آنها را بیشتر ساخته‌اند ؟ و چون در درست نشان
 دادن شلوار با جوراب در داخل اینگونه پای افزار مهارت کافی نشان
 نداده‌اند ، تشویش اندیشه فراهم کرده‌اند ؟ و از راه دیدن پای افزار
 زبانه‌دار معلوم گردیده است که در اینگونه پای افزارهای بی‌زبانه نیز ،
 شلوارهای با جوراب سرخود وجود دارد ؟ »

شاید که چنین باشد . ولی این بحثی است که در کتاب دیگری بنام
 پای افزارهای ایرانیان از آن سخن خواهد رفت .

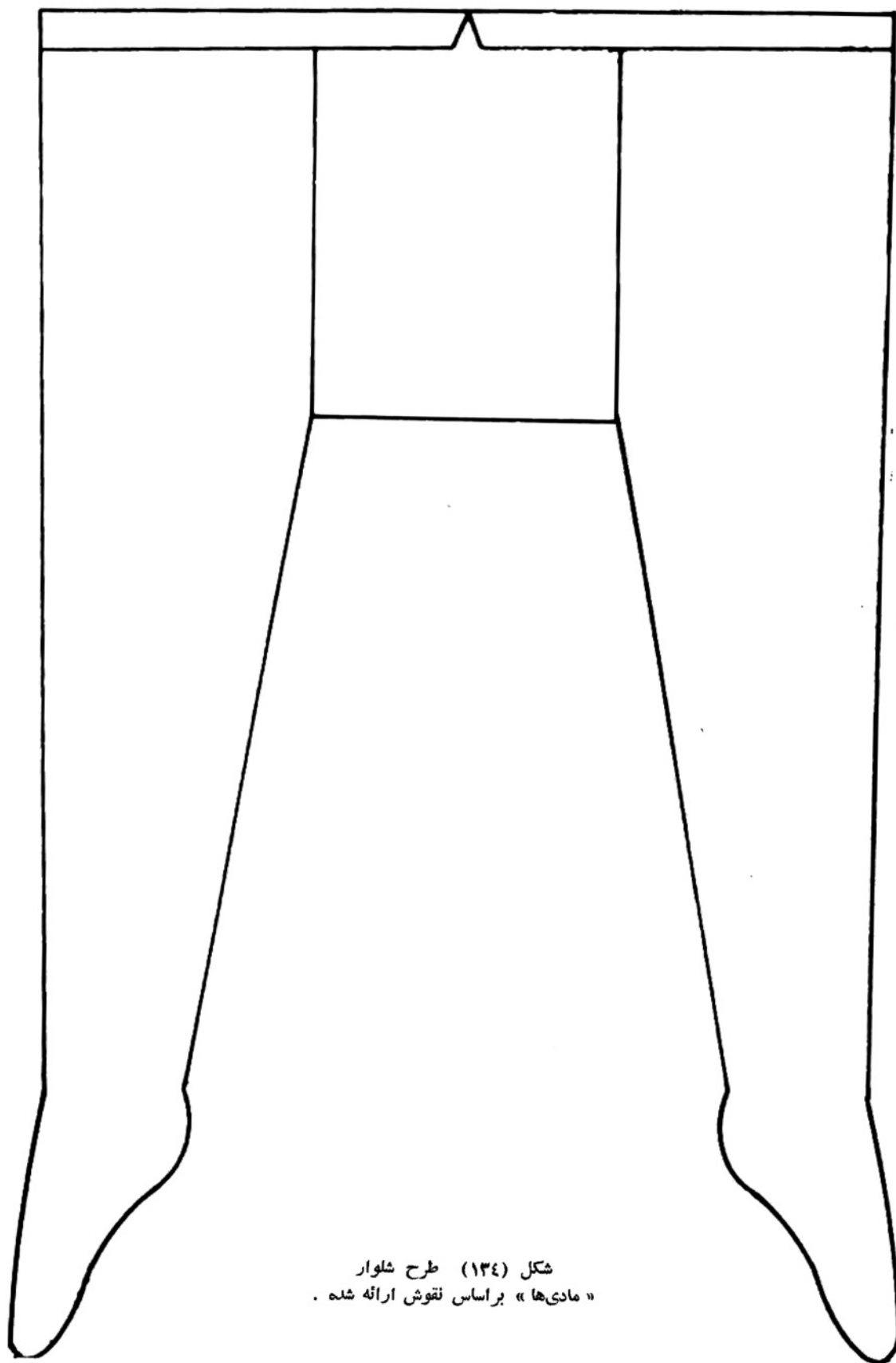
.....
 با این تفصیل ، میدانیم که شلوار مادی‌ها قطعاً دارای جورابی
 سرخود بوده است . ولی ، آیا جوراب شلوار را کفدار برش میزده‌اند ،
 یا بنحوی دیگر « چنین : که در پشت پاشنه و رویه پا درز می‌گرفته‌اند ؟
 و شاید که پشت درز پاشنه جوراب را بوسیله تکه چرمی بمنظور دوام یافتن
 می‌پوشانده‌اند ؟ » هیچ نقشی جوابگوی این پرسشها نبوده و آنها را
 توجیه نمی‌کند . فقط باید بهمین : « که مادی‌ها ، شلواری با جوراب سرخود
 داشته‌اند » کفایت کرد و به این پرداخت که : « بالای شلوار مادی‌ها چه
 وضعیتی داشته است ؟ » .

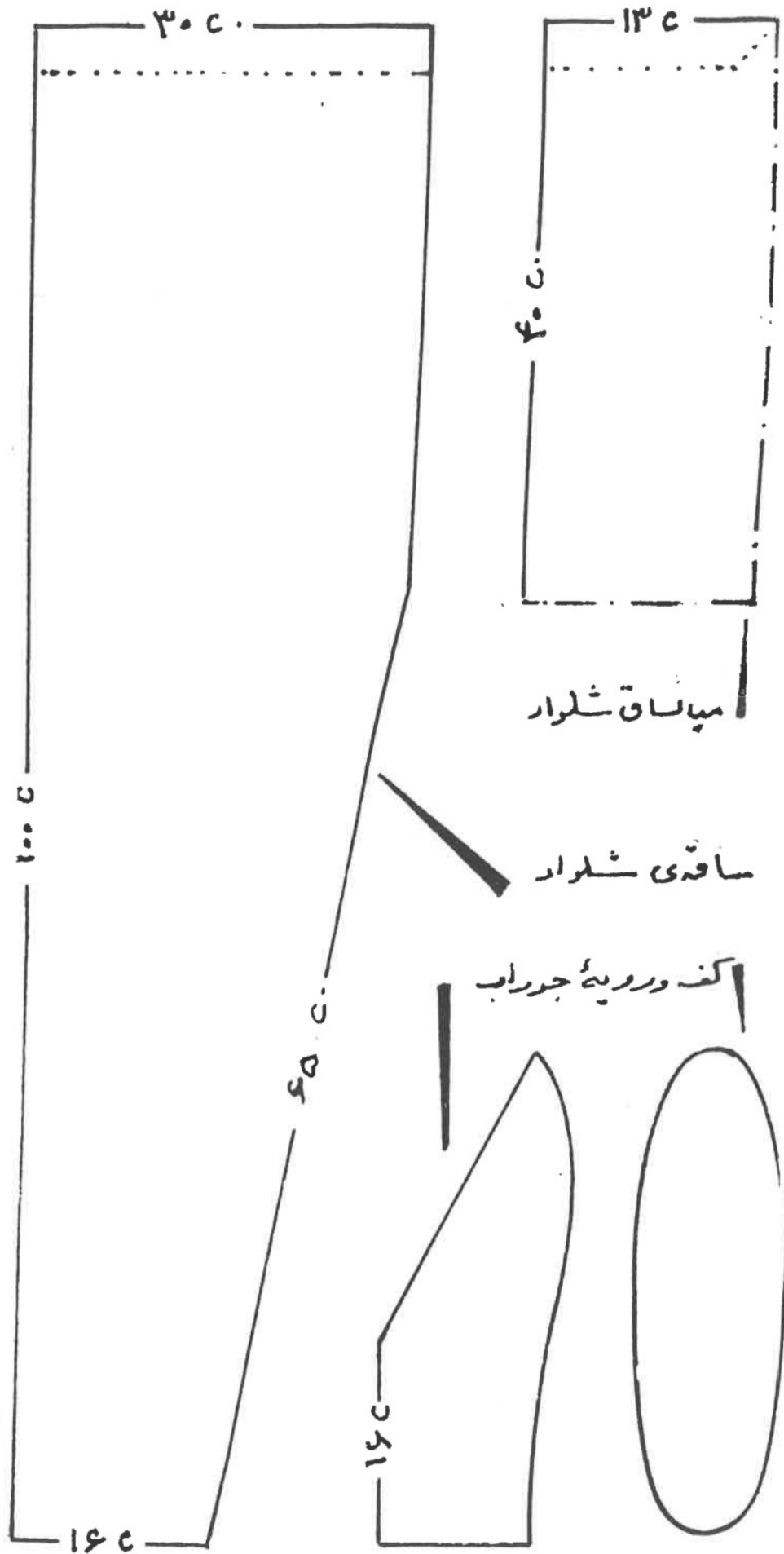
شکل (۱۳۳) بخشی از نقش برجسته مردی « مادی » در تخت جمشید که فقط برای پای افزار پای چپ او (پای جلویی در نقش) دو زبانه ساخته‌اند و لنگه دیگر ، آنها را ندارد .

در نقوشی که شلوار مادی را نشان داده‌اند ، کمر شلوار چون در زیر پیراهن نهفته است معلوم نیست که به چه صورت می‌باشد . ولی در شکل (۱۲۶) که کاپادوکی‌ها نموده شده‌اند ، یکی از آنها شلواری را روی دست دارد که انتهای کمرگاه آن برجستگی‌ای را نشان می‌دهد که باید لیف کمر شلوار باشد و جز این نیز نمیتوان تصویری برای آن داشت زیرا کمر لیفی ابتدائی‌ترین نوع و قدیمی‌ترین وسیله‌ایست که با آن فراخی کمر شلوار یا دامن را جمع می‌کرده‌اند و هم‌اکنون نیز در میان روستاهای ما معمول است . ازینرو ، نظر بر اینست که اگر این تنها مدرک نیز وجود نداشت ، میبایست برای کمر شلوارهای آنزمان جز لیفی بودن تصور دیگری بذهن راه نداد ؛ و از روی سابقه شلوارهای لیفی ، میدانیم که بالای دو ساق اینگونه شلوارها بی‌واسطه‌ای بهم دوخته نمیشده‌اند ، بلکه يك میانساق بخش بالای آندو را بهم متصل میکرده است .

به این ترتیب ، شلوار مادی ، درواقع بمانند چاقچور سنوات اخیر زنان است که البته دمپای شلوار (جائیکه بجوراب وصل میشود) فاقد چینهای مخصوص چاقچورها در دم پا میباشد و مضافاً باید دانست که ساقهای شلوار مادی‌ها ، برش باریکتر و کشیده‌تر داشته است . مانند شکل (۱۳۴) و برای مزید آگاهی نیز الگوی آن بشماره (۱۳۵) داده میشود .

شکل (۱۳۴) طرح شلوار
« مادی‌ها » بر اساس نقوش ارائه شده .

شکل (۱۳۵) الگوی شلوار «مادیها» بر مبنای تقوش داده شده و شرح .

جَبَّةٔ مادی‌ها

در میان نقوش ارائه شده ، مادی‌هائی دیده میشوند که جبه‌ای بلند تا حوالی میچ پا بر دوش دارند . گاهی این جبه‌ها را از پهلوی چپ نشان داده‌اند (مانند شکل‌های ۱۰۹ و ۱۳۶) و گاهی نیز آنها را از پهلوی راست ساخته‌اند (مانند شکل‌های ۱۱۰ و ۱۱۳) .

.....
آستین‌های استوانه‌ای جبه‌ها از آستین پیراهن‌ها بلندتر است . در هیچ نقشی ، آنها را از پشت نساخته‌اند و با طرحی که از دو پهلوی جبه‌ها داده‌اند نیز حدس زده نمیشود که وضعیت پشت آنها به چه صورتی میباشد .

چیز جالبی که در این جبه‌ها دیده میشود ، سجاف پهنی است که بر پشت دم آستین و بر سرتاسر کنارهٔ جبه تا پشت گردن دوخته‌اند . شکل (۱۳۷) .

.....
این سجاف در چندین نقش نیمرخ جبه ، از سر شانه بسوی پشت بدن متمایل است ، و در نقوش دیگری که این جبه را با چنین طرحی نساخته‌اند ، اندیشه بطور طبیعی و از روی گردش سجاف مستقیماً متوجه گردش آن بسوی شانهٔ دیگر میشود . فقط در این چند نقش استثنائی شکل‌های (۱۰۹ و ۱۳۶) است که اندیشه دگرگون شده و طرح سجاف آنها نظر را بسوی پائین پشت جبه متوجه میکند .

آیا این گردش سجاف چه شکلی را در پشت جبه ایجاد کرده است ؟

شکل (۱۳۶) نقش برجسته « مادی‌ها » در تخت جمشید . در این نقش ، دومی « مادی » جبهه بردوش دارند و سمت چپ جبهه را نیز نمایش داده‌اند .

شکل (۱۳۷) نقش برجسته دومرد پارسی و «مادی» در تخت جمشید . در این نقش ، بر لبه جبهه مرد «مادی» سجافی پهن ساخته‌اند .

هیچیک از نقوش تخت جمشید آنرا روشن نمی‌کنند مگر يك مجسمهٔ تمام گرد از نقره که خوشبختانه در موزهٔ برلن موجود است و منتسب به پارسی‌ها مییاشد و جبههٔ مادی بر دوش دارد و عکس آنرا از سه طرف منجمله از پشت سر در اختیار داریم . شکل (۱۳۸) .

چنانکه در شکل مزبور دیده میشود ، سجاف از دو طرف شانه به وسط مهرهٔ پشت رسیده بهم پیوسته‌اند .

.....

آیا همهٔ جبهه‌های مادی چنین وضعی در پشت دارند؟ معلوم نیست . زیرا نقش‌های جبهه‌های دیگر مادی ، طرح سجاف را به این طریق به ذهن نمی‌رسانند . فقط باید چنین اندیشه کرد که امکان دارد حجاران تخت جمشید در همهٔ نقشهای جبهه موفق به طرح درست سجاف نشده‌اند « مگر آنکس که این چند نیمرخ جبهه را که با شمارهٔ (۱۰۹ و ۱۳۶) ارائه شده توانسته است تا حدی از عهدهٔ نمایش ناقص آن برآید » .

یا اینکه ، براساس طرحهای دیگر به‌پنداریم جبهه‌های دیگری (که سجاف آن از يك شانه پس از دور زدن گردن به شانهٔ دیگر میرسیده) وجود داشته‌اند و همهٔ جبهه‌ها در پشت خود ، زینت سه‌گوشی نداشته‌اند .

بهر انجام ، ظن قوی اینست که زینت سه‌گوشی پشت جبهه بوسیلهٔ سجاف ، باید معمول روز بوده باشد .

.....

بر روی این سجاف پهن ، تکه‌ای دیگر (آنهم از پوست) بر دور گردن نشان داده‌اند (شکل ۱۳۸ و ۱۳۹) و از گوشهٔ پائین این تکه پوست ، نواری در جلو بمنزلهٔ بندی آویخته‌اند که برای بستن

شکل (۱۳۸) مجسمه‌ای تمام گرد از نقره ، موجود در موزه برلن . منتسب به پارسی . چنانکه دیده میشود ، لباس پارسی بر تن ندارد ولی جبَّة مادی بردوش افکنده است و بخوبی میتوان جبه را از روبرو و پهلو و پشت دید ، و وضعیت یکنوع پشت جبه را شناخت . (شاید جبه‌های مادی وضع ساده‌ای نیز داشته است) .

شکل (۱۳۹) نقش برجسته دومرد « مادی » و یکنفر پارسی (در وسط) بر روی سجاف جبّه مرد مادی سمت چپ این نقش سجافی باریکتر بر حوالی دوش ساخته شده است . از نقوش تخت جمشید .

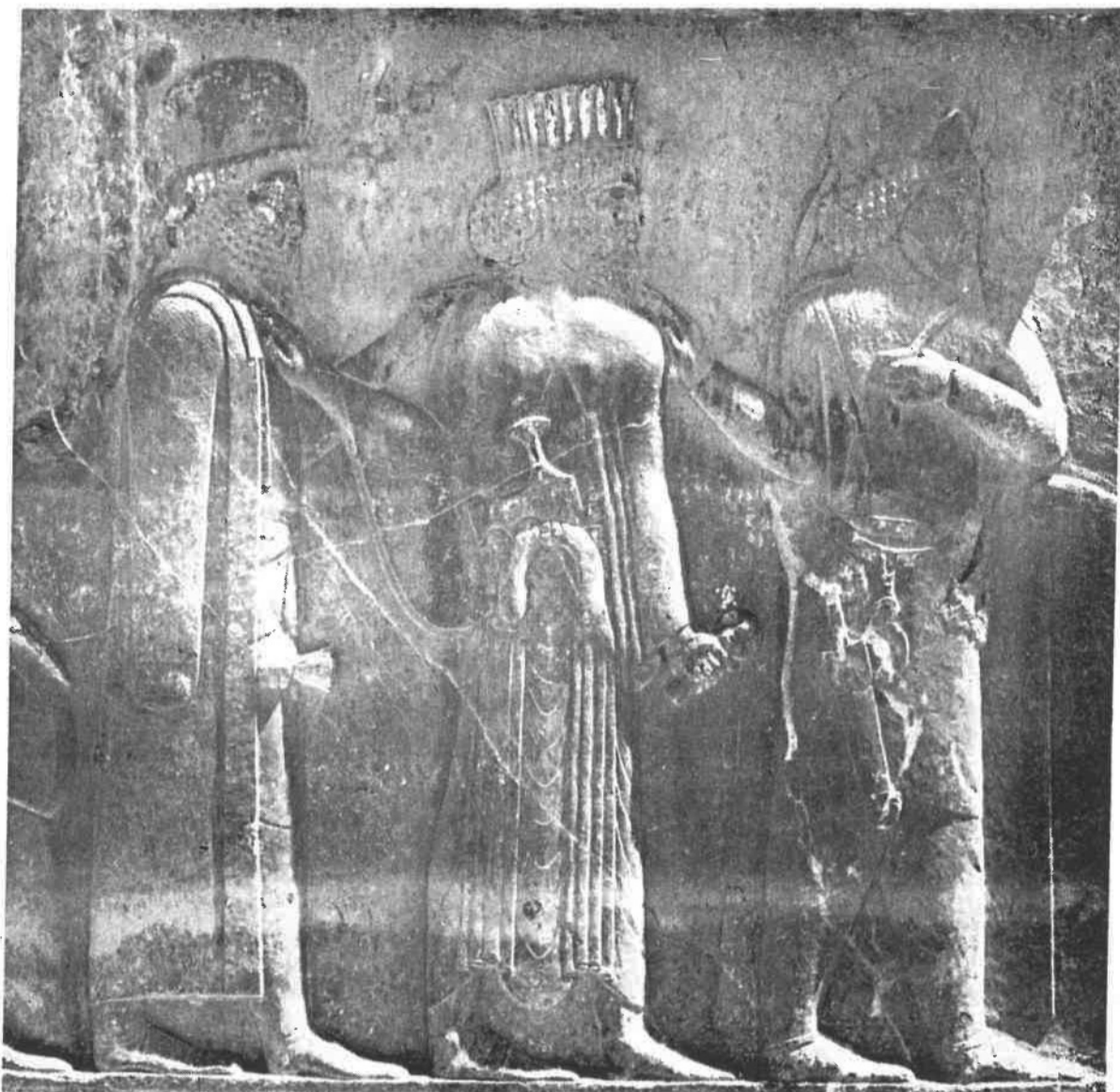
پیش‌سینهٔ جبهه‌ها در مواقع لزوم (تا از دوش نیفتند) بکار می‌رفته است. زیرا در شکل‌های (۱۴۰ و ۱۱۰) و بستهٔ آنرا در شکل (۱۰۹) میتوان دید.

آیا آستین این جبهه‌ها با چه وضعی بشانه‌ها دوخته می‌شده است؟ در مراجعه به همهٔ آستینهای منقوش بنظر رسید که از پائین تا بالا، وضعی کاملاً استوانه‌ای دارد و مانند همهٔ نقوشی که ارائه شد «چه در پیراهن‌ها و چه جبهه‌ها که از پهلو ساخته شده‌اند» چین و چروکی که چگونگی بالای آستین را برساند، نساخته‌اند، و چنان صاف و استوانه‌ای محل وصل آستین بشانه را تراشیده‌اند که به اندیشه نمی‌گذرد، آن محل در اصل چین‌دار می‌باشد. مانند شکل (۱۴۰ و ۱۴۱).

ولی نقشی هست که با وضعیت خاص خود، ذهن را بچگونگی بالای آستین کنجکاو میکند: شکل (۱۴۲).

در این نقش، حجار به پهن‌شدن طبیعی آستین در جلو و عقب زیر بغل، (بحالت فرود آمدهٔ آستین) توجه کرده و در نتیجه، آن قسمت را بی‌آنکه چین و چروکی بسازد پهن‌تر گرفته است.

از روی سابقه‌ایکه دربارهٔ لباس‌های دوخته شدهٔ زمانهای اخیر روستائی‌ها داریم، یکنوع آستین‌دوزی بر شانهٔ لباس تا اوئل عصر حاضر معمول بوده که اینک در میان دوزندگان به آستین ایرانی معروف است و در ولایات هنوز به آن طریق آستین‌ها را به جبهه‌ها وصل میکنند.

شکل (۱۴۰) نقش برجسته دومرد « مادی » و یکنفر پارسی (در وسط) مرد مادی سمت چپ نقش (که جبّه بر دوش دارد) از زیر سجاف دوم (رومی) بندی ساخته است (که طبعاً بر هر دو طرف این بند باید موجود باشد) و برای بهم‌آوردن و بستن جبّه در جلوی سینه بکار می‌رود . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۴۹) نقش برجسته دومرد « مادی » و یکنفر پارسی (در وسط) . آستین جبه‌های مادی در این نقش ، استوانه‌ای بنظر می‌رسد . از نقوش تخت جمشید .

شکل (۱۴۴) نقش برجسته دومرد « مادی » در تخت جمشید . مرد مادی ایکه جبهه بردوش دارد ، بن آستینش (نسبت به نقش‌های مشابه) پهن‌تر گرفته شده ، و علتش شکسته شدن آستین راست در سرشانه میباشد .

اینگونه آستین‌ها را از اواسط درازی سر شانه و داخل پیش‌سینه و تخته پشت بکار میگیرند .

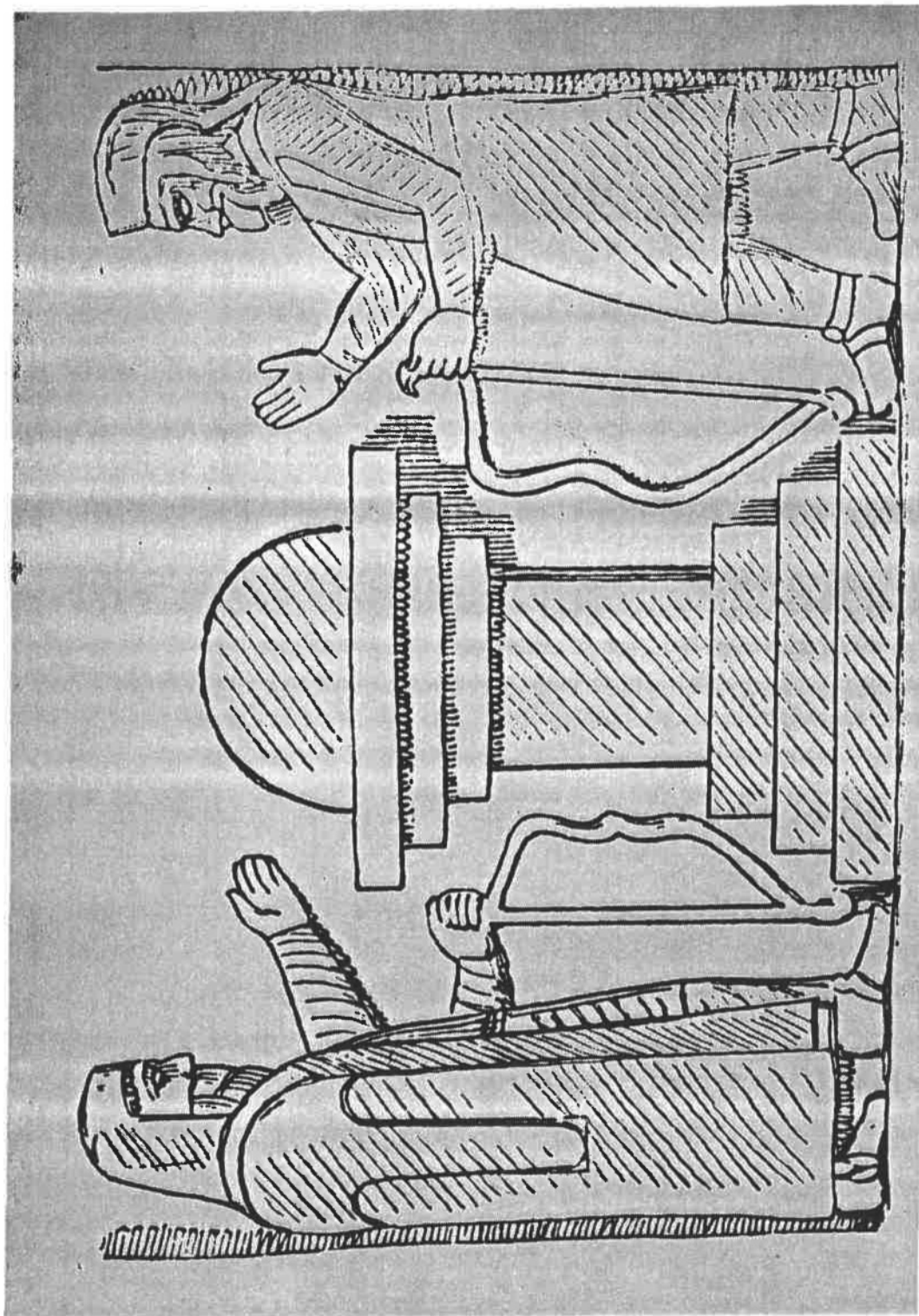
.....

میدانیم که عرض پارچه‌های قدیم (که با امکانات محلی و دستباف تهیه میشده) بسیار کم بوده است و از حدود (۱۵ تا ۳۰) سانت تجاوز نمی‌کرده است. هم‌اکنون جبه‌هایی در موزه مردم‌شناسی تهران هست که از پارچه‌های بعرض ۱۵ تا ۱۶ سانتیمتر دوخته شده است و آستین آن طبق معروف، آستین ایرانی میباشد و این کار از لحاظ دوزندگی، بواقع ابتدائی‌ترین طریق پیوستن آستین بر شانه است. ازینرو میتوان احتمال داد که زیر بغل آستین‌های جبه را در آن زمان به این شیوه جاگذاری میکرده‌اند.

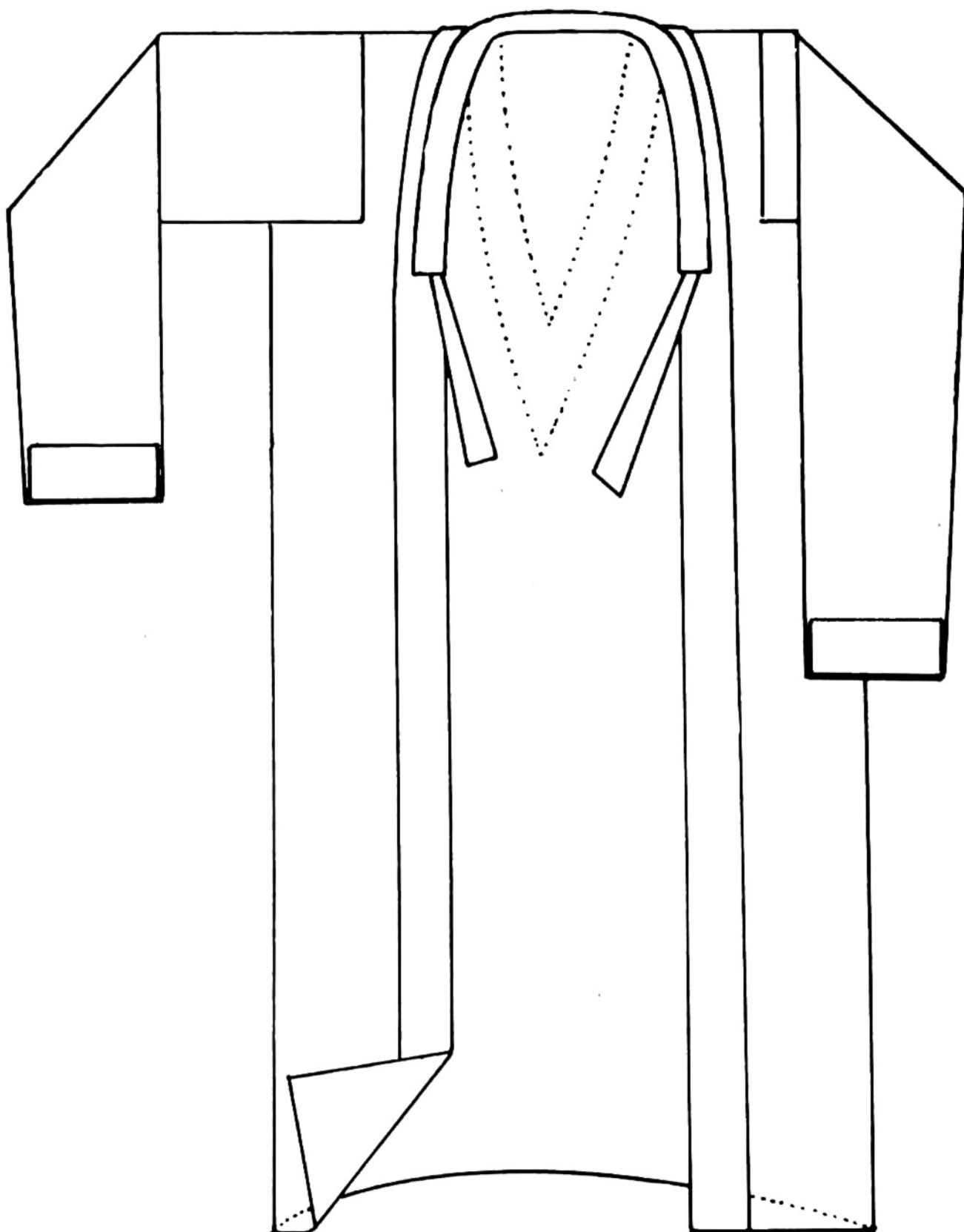
شاید که طرح نقش برجسته صخره « قزکاپان » که مادی‌ها را نشان میدهد و دیاکونف مرد سمت راست نقش را به احتمال « کیاکسار » (هووخستره) میدانند کمکی در این باره باشد. زیرا مرد سمت چپ نقش، جبّه مادی بر دوش دارد و طرح دو سوی سر آستین یادآور خط پیشرفته آستین در بدنه جبه در سر شانه میباشد. شکل (۱۴۳).

.....

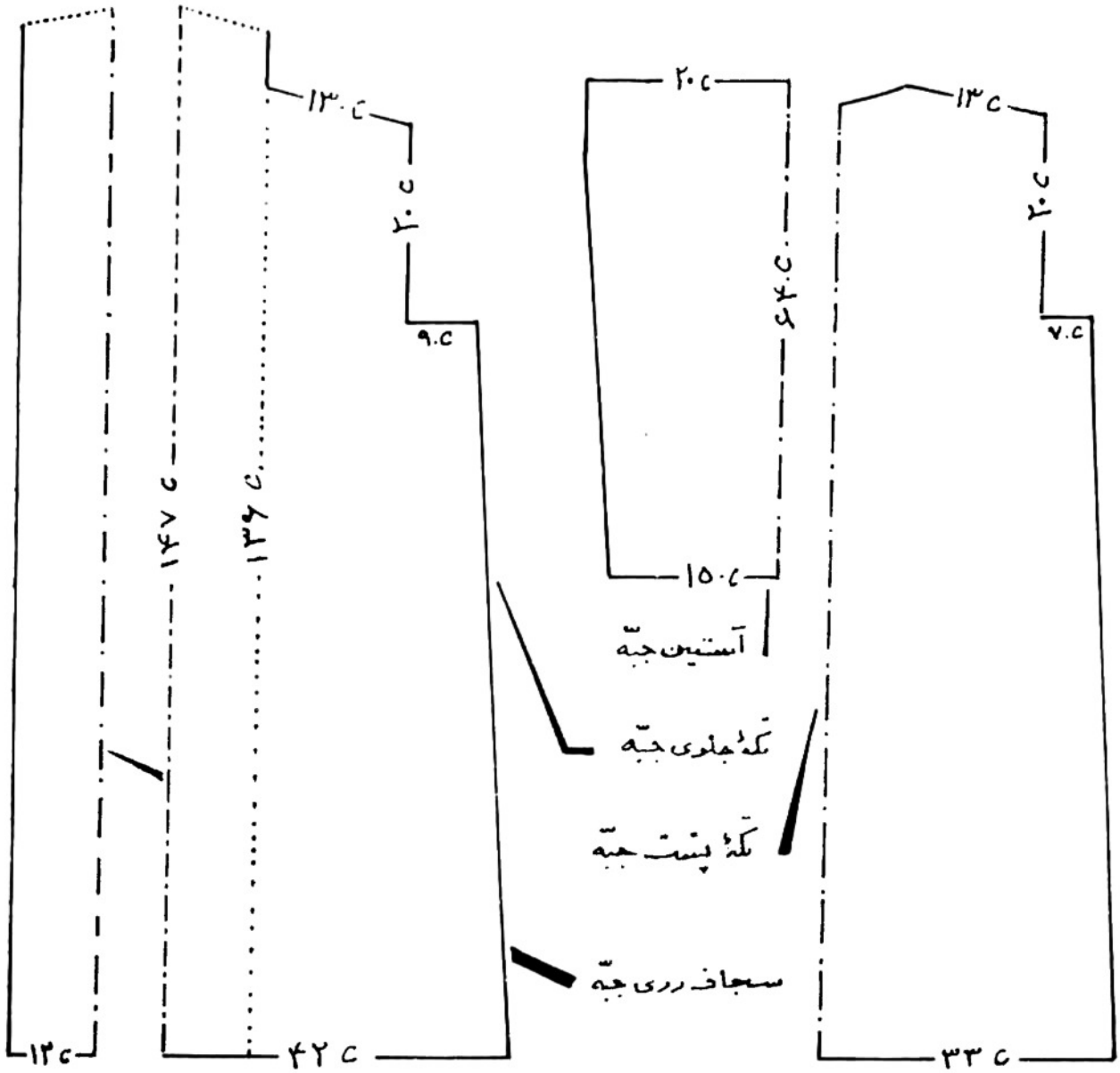
اینک طرح جبّه مادی با نمایش وضعیت آستین آن در شکل (۱۴۴) و الگوی آن در شکل (۱۴۵) برای مزید آگاهی داده میشود.

شکل (۱۴۳) طرح نقش برجسته صخره «قرکایان» برداشته از کتاب «ایران در شرق قدیم» هرتسفلد (دیاکونف احتمال داده است که مرد سمت راست نقش باید «کیاکسار» = هووخشتره، باشد). در این نقش، طرز طراحی آستین چپهٔ مرد سمت راست نقش، بنظر میرساند که آستین چپه بطریق ایرانی جاسازی شده است.

شکل (۱۴۴) طرحی از جیبۀ «مادی» بر مبنای نقوش ارائه شده و شرح .

شکل (۱۴۵) الگوی جِبَّة « مادی » .

رداء (شل) مادی‌ها

در نقوش تخت جمشید ، علاوه بر اینکه بر دوش برخی از مادی‌ها جبه‌ای ساخته شده ، کسانی را نیز با رداء ساخته‌اند . این رداء پهنای چندانی ندارد ، و همینقدر است که علاوه بر پشت ، شانه و بازو را می‌پوشاند (چون در شکل ۸۷ - ۸۸ - ۹۱ - ۱۰۸ - ۱۱۰ و ۱۱۱) . این رداء مانند جبه‌ه دونوار برای بسته شدن در بالای سینه بر دو طرف دارد . در شکل (۱۱۱) بلندی رداء تا پشت پاشنه پا رسیده است ، ولی در شکل (۱۱۰) گوئی حجار متوجه بلندی زیاده از حد آن شده ، و ازینرو ، طرح اولی پائین آنرا از سمت چپ تا بحوالی سمت راست تراشیده و به اینطریق از بلندی آن کاسته است . ولی سمت راست آن همچنان بلند مانده است .

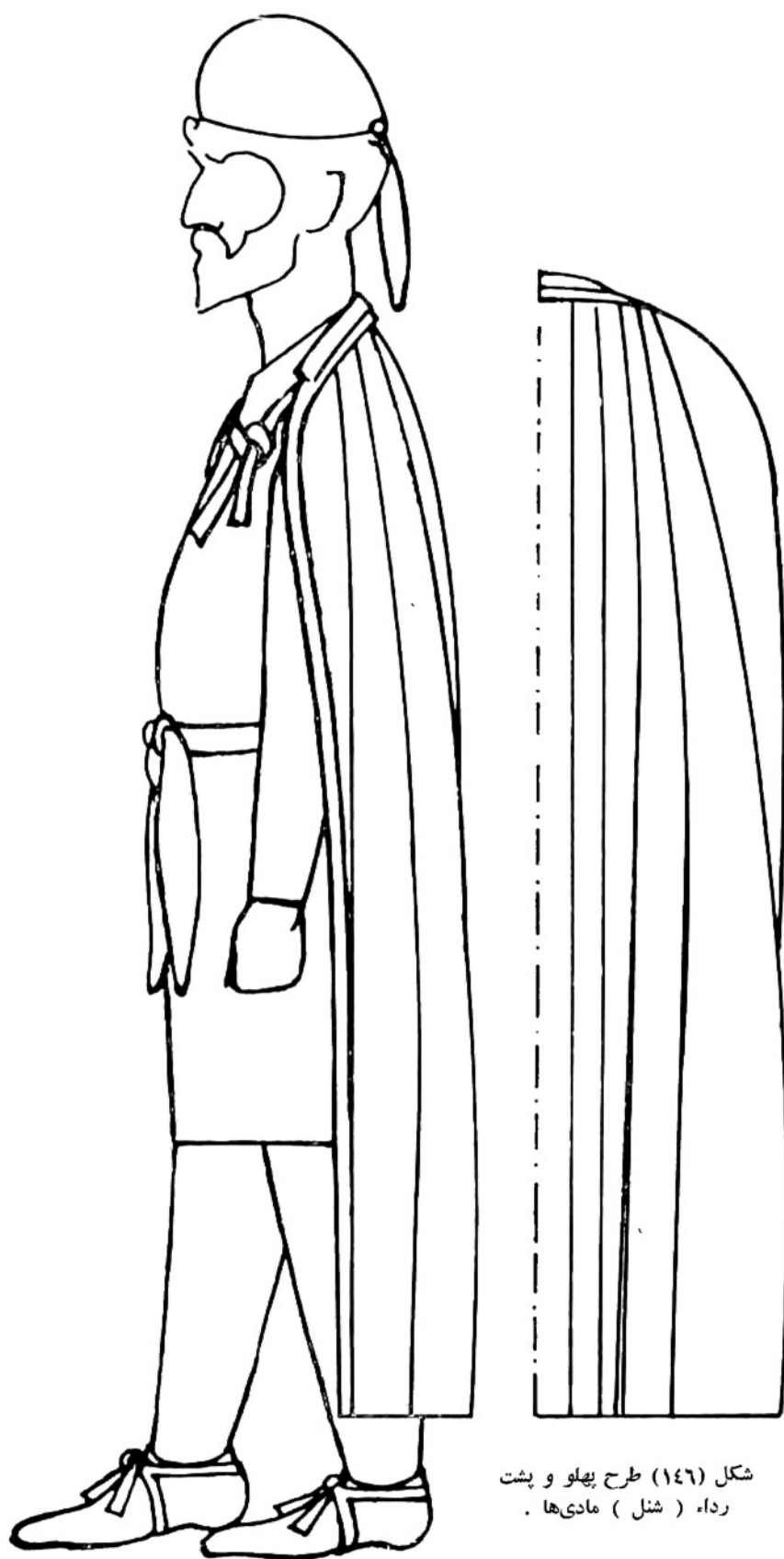
در شکل (۱۴۰) دیده میشود که بلندی رداء نفر سمت راست عکس به اندازه جبه‌ایست که بر دوش مرد سمت چپ عکس قرار دارد .
.....

هیچ نقشی در تخت جمشید ، پشت یا پهلوئی این رداء را نشان نمی‌دهد . تنها نقشی که مقداری از پشت گوشه آنرا تا حوالی کمر مینمایاند ، نقش بشماره (۱۱۲) است که سجافی بر کناره سر تا سری آن (جز دوره پائین شل) ساخته شده است .

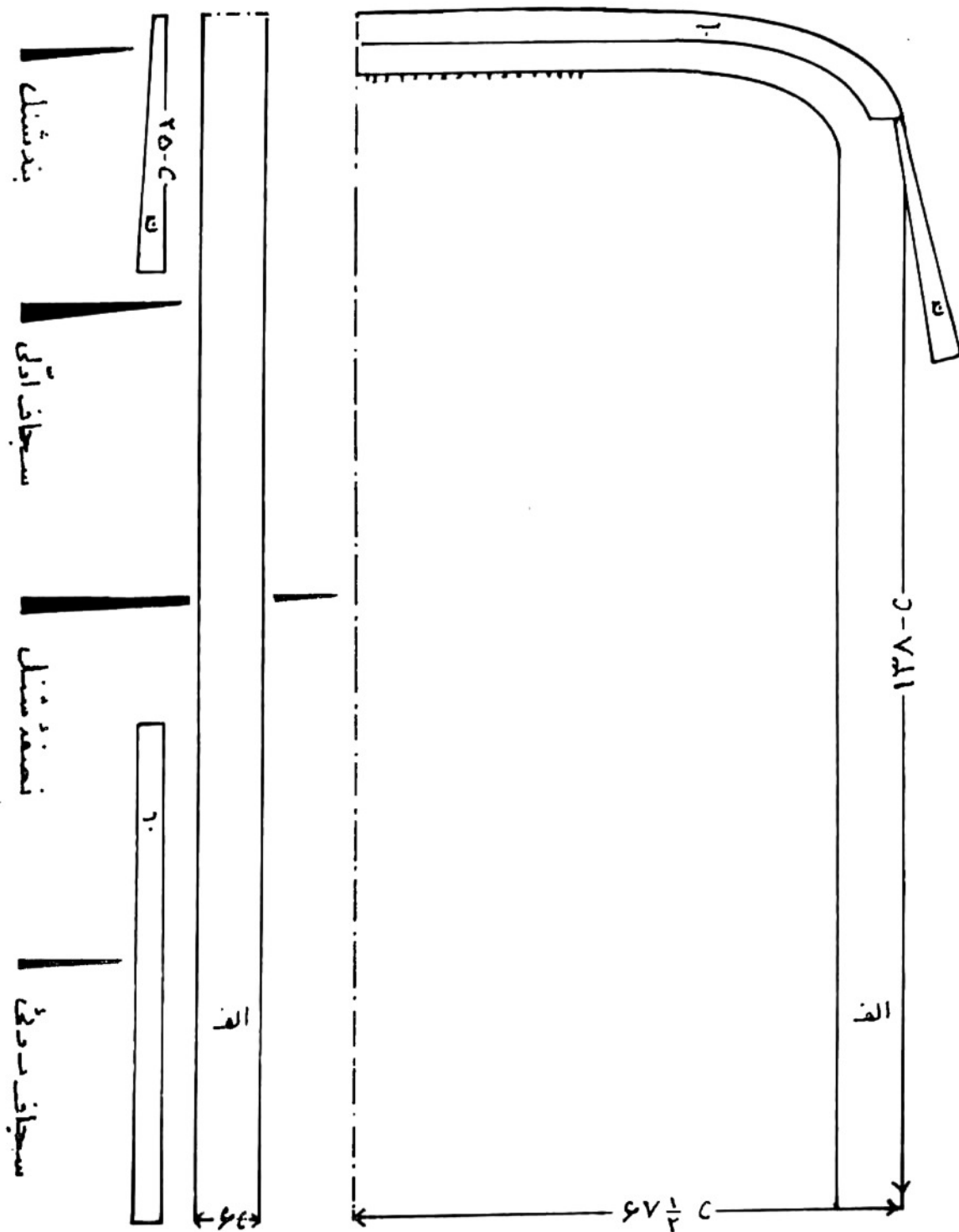
ظاهر رداها ، چنانکه نقش‌ها نشان دادند بنظر میرسد که باید یک تکه پارچه چهار گوش دراز باشد ، و تصور میرود که اگر یک چنین قطعه‌ای را با تعبیه دو بند در بالا بردوش افکنند ، مانند شکل‌های منقوش

خواهد شد . ولی این نتیجه بدست نخواهد آمد زیرا در عمل برخورداریم که لازم می‌آید بخش بالای آن (که بر شانه قرار می‌گیرد) دستکاری شود و با جمع کردن وسط رداء در پشت گردن (و به اصطلاح چین سوزنی دادن به آن محل) و همچنین دو گوشه بالای رداء را منحنی کردن ، میتوانیم بمقصود برسیم .

.....
 برای مزید آگاهی ، طرحی از نیمرخ کامل رداء بشماره (۱۴۶)
 و نیز الگوی آن با شماره (۱۴۷) داده میشود .
 (پایان کتاب) .

شکل (۱۴۶) طرح پهلوی و پشت
رداء (ششل) مادیها .

شکل (۱۴۷) الگوی « رداء » (یا « شتل ») مادیها .

فهرست نوشته‌ها

شماره صفحات	فهرست نوشته‌ها
۳	ایرانیان ، زیباترین ملت‌های خاور نزدیک . . . . .
۶	پیشگفتار . . . . .
۱۱	لباس مشهور به پارسی دو تکه یا یک تکه میباشد ؟ . . . . .
۲۳	دامن پارسی‌ها . . . . .
۴۸	لباس بالاتنه پارسی‌ها . . . . .
۱۲۰	لباس بالاتنه جلو باز پارسی‌ها . . . . .
۱۴۰	مادی‌ها با پوشیدن لباسهای اصلی تر ایرانی باز شناخته میشوند . . . . .
۱۴۳	لباس مادی‌ها در تخت جمشید . . . . .
۱۴۷	پیراهن مادی‌ها . . . . .
۱۷۰	شلوار مادی‌ها . . . . .
۱۸۸	جبه مادی‌ها . . . . .
۲۰۲	رداء (شل) مادی‌ها . . . . .
۲۰۳	پایان نوشته‌ها . . . . .
۲۰۷	فهرست نوشته‌ها . . . . .
۲۰۹	فهرست نقشه‌ها ، شکلها و طرحها . . . . .
۲۳۳	فهرست مآخذ و منابع . . . . .
۲۳۴	تهیه کنندگان طرح‌ها و عکس‌ها . . . . .

فهرست نقشه‌ها ، شکل‌ها و طرح‌ها .

موضوع شکلها	شماره صفحات	شماره شکلها
منظره تخت جمشید . (عکس از آقای کرمانی) .	۱	۱
چهره یکمرد پارسی .	۵	۲
نقشه‌ای از بناهای تخت جمشید .	۸	۳
طرحی از صفت تخت جمشید .	۹	۴
نقش برجسته مردی پارسی که از پله بالا می‌رود و گل نیلوفر در دست دارد .	۱۲	۵
نقش برجسته خدمتگذاری پارسی که با دستاری بر سر و روی پیچیده از پله بالا می‌رود .	۱۳	۶
نقش برجسته مردی پارسی که خنجر در شکم جانوری (به شکل شیر شاخدار) فرو کرده است .	۱۴	۷
نقش برجسته مرد دیگری (پارسی) که در جنگ با جانوری به شکل شیر و پنجه‌های عقابی است .	۱۵	۸
نقش برجسته مردی پارسی در حال جنگ با شیر (که آنرا از یکپا گرفته و سرازیر نگاه داشته است) و خود ، یکدامن و پستک پوشیده و خنجر در دست راست دارد .	۱۷	۹
نقش مٔهری استوانه‌ای ، مبارزه مردی پارسی را	۱۸	۱۰

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
(که دامن و پستک دارد و درمیان دوشیر ایستاده) نشان میدهد .		
نقش مٔهری استوانه‌ای ، مردی پارسی را (که دامن و پستک پوشیده و باشیری درمیان دو درخت گلاویز است) نشان میدهد .	۱۱	۱۹
نقش مٔهری استوانه‌ای ، کشاورزی پارسی را (که به کمک جفتی ورزو زمین را شخم میزند ، و دامنی بر تن دارد) نشان میدهد .	۱۲	۲۰
نقش برجستهٔ مردی پارسی که با جانوری بالدار مبارزه میکند ، و فقط دامنی بر تن دارد .	۱۳	۲۱
نقش برجستهٔ دو سپاهی پارسی که هردو ، سپر و نیزه دارند .	۱۴	۲۴
نقش برجستهٔ دو سپاهی پارسی که فقط نیزه دارند و با هردو دست آنرا نگاه داشته‌اند .	۱۵	۲۵
نقش برجستهٔ سه مرد پارسی (که دونفر از روبرو و یکنفر از پهلو نقش شده‌اند) .	۱۶	۲۶
نقش برجستهٔ سه سپاهی پارسی که فقط نیزه دارند و با هردو دست آنرا نگاه داشته‌اند و هر سه نفر از نیمرخ سمت چپ نقش شده‌اند .	۱۷	۲۸
نقش برجستهٔ خدمتگذاری در لباس پارسی که ظرفی سرپوشیده را بر دوش دارد و خود ، از	۱۸	۲۹

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
نیمرخ سمت راست ، نقش شده است .		
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا می‌رود . چهره او خرد شده و خود ، از نیمرخ سمت چپ نقش شده است .	۳۱	۱۹
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که ظرف كوچك سرپوشیده‌ای را میان هردو کف دست (زیرورو) گرفته از پله بالا می‌رود ، و خود ، از نیمرخ سمت راست نقش شده است .	۳۲	۲۰
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که مانند خدمتگذار بشماره (۲۰) ظرفی می‌برد و از پله بالا می‌رود و نیز نیمرخ سوی راست او نقش شده است .	۳۳	۲۱
نقش برجسته دومرد پارسی که هردو ، گل نیلوفر در دست دارند، و نیمرخ سوی راست هردو، نقش شده است . یکی از پله بالا می‌رود و دیگری ایستاده و کماندانی از پهلو چپش آویخته است.	۳۴	۲۲
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که ظرفی را می‌برد و از پله بالا می‌رود ، و نیمرخ سوی راست بدنش نقش شده است .	۳۶	۲۳
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که نیز ظرفی در میان دو دست دارد و از پله بالا	۳۷	۲۴

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
میرود ، و نیمرخ سوی راست او نقش شده است . در این نقش ، پاها و عقب تن بره‌ای دیده میشود . نقش برجسته مردی پارسی که از روبرو نقش شده ، و دست راستش را بر روی گل نیلوفر یکمرد پارسی نهاده و با دست چپ ، دست پارسی دیگری را گرفته است .	۲۵	۳۸
نقش برجسته دومرد پارسی که از پله بالا میروند. یکی از روبرو و دیگری از نیمرخ سوی راست بدن نقش شده است .	۲۶	۳۹
نقش برجسته سه مرد پارسی ، که یکی از روبرو نقش شده و چهره نیمرخ دارد و سنگ پس سرش کنده شده و نفر وسط ، ایستاده و دستی بر شانه نفر نخستین دارد و سومین نیمرخ راستش طرح شده و از پله بالا میرود .	۲۷	۴۰
مجسمه تمام گرد نقره‌ای که از روبرو عکسبرداری شده است .	۲۸	۴۲
مجسمه تمام گرد نقره‌ای بشماره (۲۸) که پشت آن طرح شده است .	۲۹	۴۳
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا میرود و ظرف سرپوش‌دار بزرگی بر دوش دارد ، و خود ، از نیمرخ راست بدن	۳۰	۴۴

موضوع شکلها	شماره صفحات	شماره شکلها
نقش شده و نیز طرح پایین پشت دامن را دارد .		
نقش برجسته خدمتگذار دیگری در لباس پارسی که نظیر شکل شماره (۳۰) نقش شده ، و نیز طرح پائین پشت دامن را دارد .	۴۵	۳۱
طرح الگوی دامن پارسی به وسیله مؤلف این کتاب.	۴۷	۳۲
نقش برجسته مردی پارسی که عصا در دست دازد و لباس بالاتنه و کلاهش ساخته نشده و طرح داخلی ندارد .	۵۰	۳۳
نقش برجسته سه مرد پارسی ایستاده ، که دونفر رو در روی هم (با بدن از روبرو نقش شده) مصاحبه میکنند و نفر سوم با نیمرخ سوی راست بدن است و دست بر دهان دارد .	۵۱	۳۴
نقش برجسته مردی پارسی که گل نیلوفر در دست دارد ، در کنار ساقه کلفت گلی ایستاده ، و از روبرو نقش شده و چهره نیمرخ دارد .	۵۳	۳۵
نقش برجسته مردی پارسی که با چهره نیمرخ و بدن روبرو نقش شده و از پله بالا می رود ، و مقداری از سنگ پشت سر او کنده شده است .	۵۴	۳۶
نقش برجسته یکمرد پارسی (که از روبرو نقش شده) و مردی مادی (که جبهای بر دوش و کماندانی در پهلوی چپ دارد) .	۵۵	۳۷

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
نقش برجسته دو مرد پارسی که نفر سمت چپ ، همان مردی است که سنگ پس سرش کنده شده است ، و دیگری دست بر شانه این يك نهاده و دستی دیگر بر روی دسته خنجر دارد و نیمرخ سوی چپ چهره‌اش طرح شده است .	۳۸	۵۷
نقش برجسته دو مرد پارسی که از روبرو نقش شده‌اند و سنگ سرشان شکسته و بنابراین از گردن بیالا را ندارند .	۳۹	۵۸
نقش برجسته مردی مادی با جبّه و با نیمرخ سوی چپ که گل نیلوفر در دست دارد ، و مردی پارسی (از روبرو) با چهره نیمرخ سوی راست که دستی بر روی دسته خنجر دارد .	۴۰	۵۹
نقش برجسته مردی پارسی (از روبرو) با چهره نیمرخ سوی چپ که گلی نیلوفر در دست دارد و مردی مادی (از نیمرخ سوی راست) که دست بر دهان برده با مرد پارسی در گفتگو است ، و کماندانی بر پهلوی چپش آویخته است .	۴۱	۶۰
نقش برجسته دو مرد پارسی که یکی با بدن و چهره نیمرخ (از سوی چپ) ساخته شده و دستی بر شانه مرد دیگر پارسی دارد ، و پارسی دیگر با چهره نیمرخ (از سوی راست) و بدن	۴۲	۶۲

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
روبرو ساخته شده و دستی بر دسته خنجر دارد . هر دو پارسی گل نیلوفر دارند .		
نقش برجسته دومرد پارسی که یکی از روبرو با چهره نیمرخ سوی راست ، و دیگری از پهلو چپ و چهره با نیمرخ سوی چپ ساخته شده و دستی بر دهان دارد .	۶۳	۴۳
نقش برجسته دو مرد پارسی از روبرو ساخته شده که دست بهم داده‌اند ، چهره یکی نیمرخ سوی راست و چهره دیگری نیمرخ سوی چپ را نشان میدهد .	۶۴	۴۴
نقش برجسته دومرد پارسی که بر پله ایستاده‌اند . یکنفر نیمرخ سوی راستش ساخته شده و کماندان برپهلوی چپ آویخته دارد ، و دیگری از روبرو ساخته شده است و حلقه پهنی (گردن بند) در جلوی سینه‌اش طرح شده است .	۶۵	۴۵
نقش برجسته دو مرد پارسی که یکی از پله بالا می‌رود و دیگری بر روی آن ایستاده است . بدن هر دو از روبرو ساخته شده و چهره‌شان نیمرخ است و سوی راست را نشان میدهد .	۶۶	۴۶
نقش برجسته دو مرد پارسی ایستاده بر پلکان که بدن یکی از روبرو و دیگری از پهلو است و سوی	۶۷	۴۷

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
راستش را نشان میدهد . چهره هردو نیمرخ است و سوی راست آنها ساخته شده است .		
نقش برجسته مردی پارسی که پای دو شیر را بادست ازدوسو، بالاگرفته وسرازیرآویخته است.	۶۹	۴۸
نقش برجسته مردی پارسی که میان دو جانور بالدار و شاخدار ایستاده و شاخ هردو را محکم گرفته است .	۷۰	۴۹
نقش برجسته مردی پارسی که از پله بالا میرود ، و بدن او از روبرو و چهره‌اش از نیمرخ سوی راست ساخته شده است ، و گلی نیلوفر در دست راست دارد .	۷۲	۵۰
طرح سه گانه لباس بالاتنه پارسی که دونوع آن در تخت جمشید به طرز نادرست طرح شده است .	۷۴	۵۱
نقش برجسته دو مرد پارسی و مادی که هردو با بدن و چهره نیمرخ (از سوی راست) ساخته شده‌اند و مرد پارسی کماندانی بر پهلوی چپ آویخته است و مرد مادی جبه بر دوش و غنچه گل نیلوفری در دست دارد .	۷۵	۵۲
نقش برجسته دومرد پارسی ، با بدن از روبرو و نیمرخ که چهره هردو از نیمرخ سوی راست ساخته‌شده و مردنیمرخ ساخته، دستی بردهان دارد.	۷۷	۵۳

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
نقش برجسته دومرد ایستاده بر پلکان که بدن‌شان از روبرو و نیمرخ ساخته شده و چهره یکی نیمرخ سوی چپ و دیگری نیمرخ سوی راست را نشان میدهد ، مرد از روبرو ساخته دستی بر روی گل نیلوفر دیگری (که در دست گرفته) نهاده است .	۷۸	۵۴
نقش برجسته دو مرد پارسی که بر روی پلکان از پهلو و نیمرخ ساخته شده‌اند و با هم صحبت میدارند . نفر از روبرو ساخته ، گردن بند حلقه‌ای خوش‌تراشی (حلقه حلقه) برگردن دارد .	۷۹	۵۵
نقش دو مرد پارسی از روبرو و نیمرخ ساخته ، که دست همدیگر را گرفته‌اند و مصاحبه میکنند .	۸۱	۵۶
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا میرود و ظرفی بزرگ و سرپوش‌دار را بر شانه می‌برد ، و سمت چپ نیمرخ بدن و چهره او را ساخته‌اند .	۸۲	۵۷
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا میرود و در میان دو دست ظرف پایه‌دار سرپوشیده‌ای را می‌برد ، و سمت چپ نیمرخ بدن و چهره او را ساخته‌اند .	۸۳	۵۸
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که	۸۵	۵۹

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
از پله بالا می‌رود و میان دو دست ظرفی را می‌برد و نیز سمت چپ نیمرخ بدن و چهره‌اش را ساخته‌اند. ولی همه بخش سر و رو و دست و ظرف خرد شده است .		
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که که از پله بالا می‌رود و بردوش ، ظرفی سرپوشیده را می‌برد . در اینجا ، نیمرخ سمت راست بدن و چهره‌ای را ساخته‌اند ، ولی سر ندارد .	۸۶	۶۰
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که نظیر نقش قبلی ساخته شده ولی ظرفی را میان دو دست می‌برد ، و همچنان سر ندارد .	۸۷	۶۱
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا می‌رود و ظرفی را میان دو کف دست (زیرورو) می‌برد و نیمرخ بدن و چهره‌اش را ساخته‌اند . سنگ این نقش شکاف برداشته‌است .	۸۸	۶۲
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا می‌رود و ظرف سرپوش‌دار بزرگی را بر دوش می‌برد . سمت چپ بدن و چهره‌اش (نیمرخ) ساخته شده ولی شکافی بخط افقی در وسط این نقش دیده می‌شود .	۸۹	۶۳
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که	۹۰	۶۴

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
از پله بالا می‌رود ، و ظرف بزرگ سرپوش‌داری را که بر دوش می‌برد ، شکسته و چهره نیز ندارد ، بدن و چهره‌اش از نیمرخ سمت چپ ساخته شده است .	۹۱	۶۵
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا می‌رود و ظرفی را در میان دو دست می‌برد . این يك نیز نیمرخ سمت چپ ساخته شده . ولی درز دو سنگ بازویش را از هم جدا ساخته است .	۹۲	۶۶
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که با ظرفی در میان دو دست از پله بالا می‌رود (سر ندارد) و نیمرخ سوی چپ بدن او ساخته شده است .	۹۳	۶۷
از پله بالا می‌رود و ظرفی سرپوش‌دار را بر دوش دارد و سوی راست بدن و چهره‌اش از نیمرخ ساخته شده است ، و در زیر پایش از گلهای ۱۲ پر دیده میشود .	۹۴	۶۸
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا می‌رود و ظرفی سرپوش‌دار بر دوش دارد و نیمرخ سمت راست بدن و چهره‌اش ساخته		

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
شده است .		
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا می‌رود و در میان دو کف دست چیزی می‌برد که بر اثر حوادث ، خرد شده است . بدن و چهره این خدمتگذار نیز از پهلوی راست نشان داده شده است .	۶۹	۹۵
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا می‌رود و گوئی او هم چون دیگر خدمتگذاران چیزی بر دوش داشته ولی بر اثر حوادث ، هم ظرف و هم سر و صورت و دستها از میان رفته است .	۷۰	۹۶
نقش برجسته بدن مردی پارسی که سر و بدن و پایش در این نقش نشان داده نشده است و سوی بدنش نمایان است .	۷۱	۹۷
نقش برجسته بدن یکمرد پارسی که درهم شکسته و فقط بخشی از آن نمایان است .	۷۲	۹۸
طرحی از یکمرد پارسی که لباس بالاتنه او را مینمایاند .	۷۳	۱۰۰
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که دو دستش را بالا گرفته و چین آستینش و کمربند و جلوی دامنش بزرگتر نموده شده است .	۷۴	۱۰۲

موضوع شکلها	شماره صفحات	شماره شکلها
نقش برجسته لباس پارسی مردی که بیشتر نقش آن خرد شده و بخش جلوی دامن و آستین آن نمودار است .	۱۰۳	۷۵
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که از پله بالا می‌رود . بخش سر و صورت و شانه این خدمتگذار بر اثر حوادث ، خرد شده است .	۱۰۴	۷۶
نقش برجسته خدمتگذاری در لباس پارسی که ظرفی سرپوش‌دار بر دوش دارد و از پله بالا می‌رود . سنگ پشت پای این خدمتگذار کنده شده است .	۱۰۵	۷۷
نقش برجسته مرد مبارزی پارسی که آستین بالا زده است ، و پهلوی راست او نموده شده است .	۱۰۶	۷۸
نقش برجسته مردی دیگر که با جانوری گلاویز است و نیز آستین را بالا زده و پهلوی راستش نموده شده است .	۱۰۷	۷۹
نقش برجسته مردی مبارز که با جانوری گلاویز است و سمت چپ پهلوی او نموده شده است .	۱۰۸	۸۰
طرحی از لباس بالاتنه پارسی که چین‌های آستین و سجاف داخل آن و بخش پائین پیش سینه را نشان می‌دهد .	۱۱۰	۸۱
نقش برجسته دامن و پیش‌سینه بالاتنه پارسی .	۱۱۱	۸۲

موضوع شکلها	شماره صفحات	شماره شکلها
طرحی از لباس بالاتنه پرسی و چگونگی وضعیت چین‌های آن .	۱۱۲	۸۳
نقش برجسته مردی پرسی از روبرو با صورت نیمرخ که حوادث آنرا خرد و ضایع کرده است.	۱۱۷	۸۴
نقش برجسته دو مرد پرسی از روبرو با صورت نیمرخ ، دراین نقش ، بعلت حرکت یافتن سنگ ، سر يك نفر از پارسیان از امتداد بدن خارج شده و به جلو رفته است .	۱۱۸	۸۵
طرحی از لباس بالاتنه و دامن و کمر بند پرسی‌ها از پشت .	۱۱۹	۸۶
نقش برجسته مردی مادی و مردی پرسی که هر دو از روبرو نقش شده‌اند و مرد پرسی جلوی لباس بالاتنه‌اش چاک دارد ، و مرد مادی نیز رداء بردوش دارد ، و هر دو با همدیگر در سخنگوئی هستند .	۱۲۱	۸۷
نقش برجسته دیگری از مردی مادی و مردی پرسی که هر دو از روبرو نقش شده‌اند و رویاروی با هم صحبت میدارند . مرد مادی رداء بردوش دارد و مرد پرسی لباس بالاتنه‌اش چاکدار است.	۱۲۳	۸۸
نقش برجسته مردی پرسی و مردی مادی که از روبرو ساخته شده‌اند و دست همدیگر را	۱۲۴	۸۹

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
گرفته‌اند، سر آنها مخالف هم طرح شده و مردی مادی با مرد پارسی دیگری در سخنگویی است .		
نقش برجسته مردی پارسی از روبرو ، و مردی مادی از نیمرخ سوی راست که مصاحبه میکنند .	۱۲۵	۹۰
مرد مادی دستش را بر روی شانه مرد پارسی نهاده است و کماندانی در پهلوی چپ دارد .		
نقش برجسته مردی مادی از روبرو که رداء بر دوش دارد و مردی پارسی (نیز از روبرو) با چهره‌های نیمرخ (سوی راست چهره) .	۱۲۶	۹۱
دست مرد مادی بر شانه مرد پارسی و از آن پارسی بر روی شانه مرد مادی دیگری است .		
نقش برجسته مردی مادی با بدن و چهره نیمرخ (از سوی راست) و مردی پارسی (از روبرو) با چهره نیمرخ از سوی چپ که دستی بر دسته خنجر دارد .	۱۲۷	۹۲
طرح مردی پارسی با لباس بالاتنه چاکدار (که وضعیت این لباس جلوباز را نشان میدهد .	۱۲۸	۹۳
نقش زینتی روی لباس پارسی در نقوش برجسته تخت جمشید .	۱۳۰	۹۴
بزرگشده یکی از نقوش زینتی لباس به شماره (۹۴) .	۱۳۱	۹۵
نقش برجسته بخشی از دامن منقوش پارسی .	۱۳۲	۹۶

موضوع شکلها	شماره صفحات	شماره شکلها
نقش برجسته دم آستین منقوش پارسی .	۱۳۳	۹۷
نقش برجسته پائین دامن منقوش پارسی برزمینه سیاه ، که حاشیه شیران را نشان میدهد .	۱۳۴	۹۸
بزرگشده يك شیر حاشیه دامن پارسی .	۱۳۵	۹۹
نقش حاشیه شیران پارچه مکشوفه از پازیريك .	۱۳۶	۱۰۰
طرح الگوی بالاتنه لباس پارسی که شامل پیش‌سینه و آستین با هم ، و تکه پشت میباشد .	۱۳۷	۱۰۱
نقش برجسته چهره مردی مادی (که نیمرخ چپ صورتش با کلاه نمادی دنباله‌دار ساخته شده است) .	۱۴۱	۱۰۲
نقش برجسته مردی مادی که در برابر بخوردان ایستاده ، عصائی در دست چپ دارد و دست راستش را در برابر دهان گرفته است .	۱۴۵	۱۰۳
نقش برجسته مردی پارسی که دستار بر سر و روی پیچیده و اسلحه‌دار شاهی (که مردی مادی است و تبرزینی در دست راست دارد) .	۱۴۶	۱۰۴
نقش برجسته دو مرد سپاهی پارسی با سپر و نیزه و یکمرد مادی که نیزه را با دو دست گرفته و در میان دو سپاهی پارسی ایستاده است .	۱۴۸	۱۰۵
نقش برجسته دو مرد مادی و پارسی که مرد مادی سر و رو و دستهای خرد شده دارد و از نیمرخ	۱۴۹	۱۰۶

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
سوی راست ساخته شده ، و مرد پارسی که دستار بر سر پیچیده نیز چهره و دستها و پاهایش بکلی خرد شده است و از نیمرخ سوی راست ساخته شده است .	۱۰۷	۱۵۰
نقش برجسته نیمرخ سوی چپ مردی مادی که نیزه‌ای را با هر دو دست گرفته است .	۱۰۸	۱۵۲
نقش برجسته مردان پارسی و مادی (يك درمیان) که هر سه نفر از روبرو ساخته شده‌اند و دست بهم داده‌اند و مرد مادی وسط دستی بر روی شانه مرد پارسی که با هم صحبت میدارند ، نهاده است .	۱۰۹	۱۵۳
نقش برجسته مردی مادی که از پله بالا می‌رود و دستی در جلوی دهان دارد و جبهه‌ای بردوش افکنده است . نیمرخ سوی چپ این مرد ساخته شده است .	۱۱۰	۱۵۴
نقش برجسته مردان مادی (نفر اول از روبرو ساخته شده و ردائی بر دوش دارد . نفر دوم جبهه بردوش افکنده ، کمانی به پهلوی چپ آویخته دارد و خود از نیمرخ سوی راست ساخته شده در حال مصاحبه با نفر اول است ، و نفرات چهارم و پنجم هر دو نیمرخ سوی راستشان ساخته		

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
شده است) .		
نقش برجسته مردان مادی ، که دونفر از پله بالا می‌رود و نفر وسط آنها ایستاده است و ردائی بردوش دارد و از بدنش از روبرو ساخته ، شده و صورتش نیمرخ سوی چپ را نشان میدهد . و آن دو نفر با بدن و چهره نیمرخ سوی راست نموده شده‌اند .	۱۱۱	۱۱۵
نقش برجسته مردی مادی که بدنش از روبرو و چهره‌اش از نیمرخ سوی راست ساخته شده و گوشه ردایش از کمر تا پائین يك پایش را پوشیده است .	۱۱۲	۱۵۶
نقش برجسته دو مرد مادی و یکنفر پارسی در وسط . مرد مادی سمت راست رارای بدن و چهره نیمرخ سمت راست میباشد و جبه‌ای بر دوش دارد . مرد پارسی از روبرو با چهره نیمرخ سمت راست ساخته شده ، و مرد مادی سمت چپ نقش از روبرو ساخته شده و نیمرخ سوی چپش نمایان است .	۱۱۳	۱۵۷
نقش برجسته یکمرد مادی در میان دو سپاهی پارسی . سپاهیان پارسی که یکنفر از روبرو و دیگری از نیمرخ سوی چپ ساخته شده‌اند	۱۱۴	۱۵۸

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
هریک کماندانی دارند و مرد مادی که از روبرو نقش شده دست یکی از پارسیان را گرفته و در دست دیگر گل نیلوفر دارد .	۱۱۵	۱۶۰
نقش برجسته خدمتگذاری مادی که از پله بالا می‌رود ، چه گوش پوش کلاهش ، چهره و چانه‌اش را پوشانده است .	۱۱۶	۱۶۱
نقش برجسته چهار نفر مرد مادی که از پله بالا می‌روند . نفر اول سمت راست نقش جبه‌ای بردوش افکنده است ، و دیگران (که جبه ندارند دست همدیگر را گرفته‌اند .	۱۱۷	۱۶۲
نقش برجسته عده‌ای از خدمتگذاران مادی و پارسی که از پله بالا می‌روند و هر یک چیزی می‌برند و نفر آخر نیز بره‌ای را زیر بغل دارد .	۱۱۸	۱۶۴
نقش برجسته دو مرد مادی که از نیمرخ سمت چپ نقش شده‌اند . نفر جلوئی جبه‌ای بر دوش افکنده و کماندانی در پهلوی چپ بسته است . نفر پشت سر گل نیلوفر در دست راست دارد .	۱۱۹	۱۶۵
نقش برجسته نیمرخ سوی راست دو مرد مادی و پارسی پشت سرهم . این هردو ، نیزه‌ای را با هر دو دست گرفته‌اند و مرد مادی کماندانی در پهلوی چپ دارد .		

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
نقش برجسته دومرد مادی و پارسی که از نیمرخ سوی چپ ساخته شده‌اند . مرد پارسی تیردانی بر دوش و مرد مادی کمانی در پهلوئی چپ دارد و هریک ، نیزه بلندی را با دو دست محکم چسبیده‌اند .	۱۲۰	۱۶۶
طرحی از پیراهن مادی با یقه‌های مختلف آن .	۱۲۱	۱۶۷
طرحی از الگوی پیراهن مادی .	۱۲۲	۱۶۹
نقش برجسته دمپای شلوار و پای‌افزار یکمرد مادی که نیمرخ سوی چپ را نشان میدهد .	۱۲۳	۱۷۱
نقش برجسته دیگری که دمپای شلوار و پای‌افزار یکمرد مادی را نشان میدهد .	۱۲۴	۱۷۲
نقش برجسته چهار مرد « سکائی » که پوشاك بر دست دارند .	۱۲۵	۱۷۴
نقش برجسته سه مرد از « کاپادوکیه » که پوشاك بر دست دارند .	۱۲۶	۱۷۵
نقش برجسته‌ای مربوط به پیشکش آورندگان « کاپادوکیه » . کسی که شلوار بر دست دارد دمپای شلوارش با علامتی نموده شده که جوراب سر خود دارد .	۱۲۷	۱۷۶
نقش برجسته مردان مادی که پوشاك بر دست دارند .	۱۲۸	۱۷۷
نقش برجسته دمپای شلوار و پای‌افزار مردی	۱۲۹	۱۷۹

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
مادی که مواضع مورد بحث شلوار و پای افزارش با علائمی نموده شده است .		
نقش برجسته دیگری از دمپا و پای افزار مردی مادی که نیز با علامتی مواضع مورد بحث آن نموده شده است .	۱۸۰	۱۳۰
نقش برجسته دیگری از دمپا و پای افزار مردی مادی .	۱۸۱	۱۳۱
نقشی بر روی صفحه‌ای از طلا که مردی را در لباس سغدی نشان میدهد و وضعیت پای افزار و دمپای شلوار ، در آن بخوبی مشخص شده است .	۱۸۲	۱۳۲
نقش برجسته‌ای از دمپای شلوار و پای افزار مردی مادی که وضعیت دهانه پای افزار در دو پای او نامشخص است .	۱۸۴	۱۳۳
طرحی از شلوار مادی ها .	۱۸۶	۱۳۴
طرح الگوی شلوار مادی‌ها با جوراب سرخود آنها .	۱۸۷	۱۳۵
نقش برجسته سه مرد مادی که نیمرخ سوی چپ بدن آنها نموده شده و پشت سرهم ساخته شده‌اند . نفر اول جبه‌ای بز دوش افکنده و کماندانی در پهلوی چپ بسته است . نفر وسط گلی نیلوفر در دست راست دارد ، و نفر سوم نیز جبه بردوش دارد و گلی نیلوفر در دست راست گرفته است .	۱۸۹	۱۳۶
نقش برجسته خرد شده دو مرد پارسی و مادی ،	۱۹۰	۱۳۷

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
که پارسی از روبرو ، و مادی از نیمرخ سوی چپ بدن ساخته شده است . مرد مادی جبهای بردوش دارد و مرد پارسی کماندانی را در جلوی بدن عرضه میدارد و دستش را بر روی دسته خنجر نهاده است .		
مجسمه نقره‌ای مردی مادی که از سه جهت : روبرو ، نیمرخ سوی راست ، و پشت سر آن نموده شده است . برداشته از کتاب : « ایران در شرق قدیم » هرتسفلد .	۱۳۸	۱۹۲
نقش برجسته دو مرد مادی و یک نفر پارسی با کماندان در وسط که دستی بر دوش مرد مادی جلوئی دارد . هر سه نفر از نیمرخ سوی راست نموده شده‌اند و نفر آخری جبهای بردوش افکنده دارد.	۱۳۹	۱۹۳
نقش برجسته دو مرد مادی و یک نفر پارسی در وسط . مرد مادی دست بر روی شانه مرد پارسی و پارسی دستی بر شانه مرد مادی دیگر نهاده است ، دو مرد مادی و پارسی از روبرو ساخته شده‌اند و مرد مادی سمت چپ که جبه بر دوش دارد ، از نیمرخ سوی راست نموده شده است .	۱۴۰	۱۹۵
نقش برجسته دو مرد مادی و یک مرد پارسی	۱۴۱	۱۹۶

موضوع شکلها	شماره شکلها	شماره صفحات
در وسط . دو مرد مادی از نیمرخ سوی راست نموده شده‌اند و مرد پارسی از روبرو ساخته شده است و با مرد مادی‌ای که دست بر جلوی دهان دارد در مصاحبه میباشد .		
نقش برجسته دو مرد مادی که از نیمرخ سوی راست نموده شده‌اند . مرد جلوئی جبه بردوش و نیلوفر در دست دارد و مرد عقبی کماندانی در پهلوئی چپ و نیلوفری در دست راست دارد .	۱۹۷	۱۴۲
طرحی از نقش برجسته صخره « قزکاپان » که بنقل از کتاب « ایران در شرق قدیم » هرتسفلد در کتاب « تاریخ ماد » در اینجا آورده شده است . دو نفر را نشان میدهد که یکی ، از قرار احتمال کیاکسار « هووخشتره » میباشد .	۱۹۹	۱۴۳
طرحی از جبه مادیها .	۲۰۰	۱۴۴
طرح الگوی جبه مادی	۲۰۱	۱۴۵
طرحی از پهلو و پشت رداء (شنل) مادیها .	۲۰۴	۱۴۶
طرح الگوی « رداء » (شنل) مادیها .	۲۰۵	۱۴۷
. . . . .		

فهرست ماخذ و منابع

- ۱ - « نقوش برجسته تخت جمشید » .
- ۲ - « ایران » تألیف « گیرشمن » .
- ۳ - « تخت جمشید » تألیف « اشمیت » .
- ۴ - « تاریخ تمدن مشرق زمین » تألیف « ویل دیورنت » .
- ۵ - « دائرةالمعارف هنر جهانی » .
- ۶ - « مهرهای خاورمیانه » تألیف « بانو ادیث پورادا » .
- ۷ - « مجموعه مهرهای مشرق » تألیف « لوئی دولاپورت » .
- ۸ - « بررسی هنرهای ایران » پوپ .
- ۹ - « فرهنگ مردم کوهستان آلتائی » تألیف « رودنکو » :
S.I. Rudenko. la civilisation des peuples des montagnes de l'Altai a l'epoque
Scythe.
- ۱۰ - « تاریخ شاهنشاهی هخامنشی » تألیف « اومستد » .
- ۱۱ - « ایران در شرق قدیم » تألیف « هرتسفلد » .

این کتاب دارای یکصد و چهل و هفت عکس
و طرح می باشد . کلیه عکسها جز عکس
شماره (۱) در دائرة عکاسی اداره کل
موزه ها و حفظ بناهای تاریخی ، به وسیله
آقایان ملك عراقی (غلامرضا) و دهبینه ای
(مهدی) تهیه شده و طرحها را نیز
مؤلف این کتاب انجام داده است .